

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ  
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ESKİ YAPILARIN YENİ İŞLEVLE  
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mimar Banu ÖZEL

**FBE Mimari Tasarım Programında  
Hazırlanan**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Tez Danışmanı : Prof. Işık Aydemir**

**İSTANBUL, 2006**

# İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTIMA LİSTESİ .....	v
ŞEKİL LİSTESİ .....	vi
ÇİZELGE LİSTESİ .....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
ÖZET .....	ix
ABSTRACT .....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	1
1.2 Araştırmanın Kapsamı .....	1
1.3 Araştırmanın Yöntemi .....	1
2. TEMEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR.....	3
2.1 Eski Yapı Kavramı .....	3
2.2 İşlev Kavramı.....	4
2.2.1 Eski İşlev-Yeni İşlev Kavramı.....	5
2.2.2 Değerlendirme Kavramı .....	7
2.2.3 Mimarlıkta Değerlendirme .....	9
2.2.4 Mimarlıkta Yeniden Değerlendirme Yöntemleri.....	12
2.2.5 Yeniden Değerlendirmenin Tarihçesi.....	16
2.3 Yeniden Değerlendirme ile İlgili Genel Hükümler ve Yönetmelikler .....	18
3. KORUMA KAVRAMI .....	22
3.1 Korunacak Yapı Özellikleri.....	22
3.2 Korumanın Amacı .....	24
3.2.1 Koruma Çeşitleri.....	27
3.3 Korunması Gerekli Kültür Varlığı.....	27
4. YENİ İŞLEV VERİLEN ESKİ YAPILARIN DEĞERLENDİRİLMESİNDE İŞLEVİN TARTIŞILMASI.....	32
4.1 Yapının özellikleriyle çelişmeyen başka bir işlevin getirilmesi.....	34
5. YENİDEN İŞLEVLENDİRME AŞAMASINDAKİ EVRELER.....	38
5.1 Yapılabilirlik(Fizibilite).....	40
5.2 Mevcut konstrüksiyon analizi.....	42
5.3 Malzeme karakteristiğinin tespiti .....	43
5.4 Yapının konumunun ve çevrenin etkileri .....	44
6. TASARIM KONSEPTİNİN TARTIŞILMASI .....	46

7.	İŞLEVİN TESPİTİNDEN SONRAKİ EVRELER .....	50
7.1	Mekân etkisi.....	50
7.2	Işık etkisi.....	52
7.3	Yüzey etkisi .....	53
7.4	Açıklık etkisi.....	54
8.	YENİ İŞLEVLE DEĞERLENDİRİLEN YAPI ÖRNEKLERİ .....	58
8.1	Tate Modern.....	58
8.1.1	Yapının yeniden işlevlendirilmesi .....	59
8.1.2	Tasarım süreci ve mimari özellikler .....	60
8.1.3	Tate Modern Değerlendirme Sonuçları .....	62
8.2	British Museum .....	66
8.2.1	Yapının yeniden işlevlendirilmesi .....	66
8.2.2	Tasarım süreci ve mimari özellikler .....	66
8.2.3	British Museum Değerlendirme Sonuçları .....	69
8.3	Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası .....	69
8.3.1	Yapının yeniden işlevlendirilmesi .....	70
8.3.2	Tasarım süreci ve mimari özellikler .....	73
8.3.3	Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Değerlendirme Sonuçları.....	76
8.4	Sabancı Müzesi .....	77
8.4.1	Yapının yeniden işlevlendirilmesi .....	77
8.4.2	Tasarım süreci ve mimari özellikler .....	78
8.4.3	Sabancı Müzesi Değerlendirme Sonuçları.....	82
8.5	Lengerhane ve Hasköy Tersanesi-Rahmi Koç Müzesi.....	83
8.5.1	Yapının yeniden işlevlendirilmesi .....	83
8.5.2	Tasarım süreci ve mimari özellikler .....	83
8.5.3	Lengerhane ve Hasköy Tersanesi-Rahmi Koç Müzesi Değerlendirme Sonuçları	90
8.6	Bakırköy İspirtohane Binası .....	90
8.6.1	Yapının yeniden işlevlendirilmesi .....	91
8.6.2	Tasarım süreci ve mimari özellikler .....	92
8.6.3	Bakırköy İspirtohane Binası Değerlendirme Sonuçları.....	97
8.7	Hasanpaşa Gazhane Dönüşüm Projesi .....	97
8.7.1	Yapının yeniden işlevlendirilmesi .....	97
8.7.2	Tasarım süreci ve mimari özellikler .....	97
8.7.3	Hasanpaşa Gazhane Dönüşüm Projesi Değerlendirme Sonuçları .....	103
8.8	Silahtarağa Elektrik Fabrikası-Bilgi Üniversitesi Silahtarağa Kampüsü.....	103
8.8.1	Yapının yeniden işlevlendirilmesi .....	104
8.8.2	Silahtarağa Elektrik Fabrikası-Bilgi Üniversitesi Silahtarağa Kampüsü Değerlendirme Sonuçları .....	107
8.9	İstanbul Modern Sanat Müzesi .....	107
8.9.1	Tasarım süreci ve mimari özellikler .....	107
8.10	İstanbul Modern Sanat Müzesi Değerlendirme Sonuçları.....	109
8.11	Üsküdar Paşalimanı Tekel Müzesi ve Kültür Merkezi.....	109
8.11.1	Tasarım süreci ve mimari özellikler .....	109
8.11.2	Üsküdar Paşalimanı Tekel Müzesi ve Kültür Merkezi Değerlendirme Sonuçları	112
	SONUÇ.....	113
	KAYNAKÇA .....	115

EK 1 SÖZLÜK .....	120
EK 2 VENEDİK TÜZÜĞÜ .....	121
ÖZGEÇMİŞ .....	124

## **KISALTMA LİSTESİ**

<b>ANY</b>	Arcitecture New York
<b>İBB</b>	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
<b>İTÜ</b>	İstanbul Teknik Üniversitesi
<b>SES</b>	Silahtarağa Elektrik Santrali
<b>CAD</b>	Computer Aided Design-Bilgisayar Destekli Tasarım

## ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Değerlendirme (Akbelege, 2004) .....	10
Şekil 2.2 Müdahale sıralaması.....	15
Şekil 4.1 Birgi Çakırağa Konağı[5] ve Amasya Hazeranlar Konağı.....	34
Şekil 4.2 Yeniden kullanımda müdahale ölçüsü - Yarar ilişkisi (Sarıcı,1990) .....	36
Şekil 7.2 Toledo’da kültür merkezi dönüşümü-ışık kullanımı .....	53
Şekil 7.3 Storefront cephe panelleri kapalı konumu.....	56
Şekil 7.4 Storefront cephe panelleri açık konumu.....	56
Şekil 7.5 Storefront cephe panelleri içerden görünümü .....	57
Şekil 8.1 Tate Modern planlar ve kesitler .....	63
Şekil 8.2 Tate Modern dönüşüm öncesi ve sonrası görünüşler .....	64
Şekil 8.3 Tate Modern dönüşüm öncesi ve sonrası görünüşler .....	65
Şekil 8.4 British Museum vaziyet planı .....	67
Şekil 8.5 British Museum planları .....	68
Şekil 8.6 British Museum değerlendirme öncesi.....	68
Şekil 8.7 British Museum değerlendirme sonrası görünüşler - kesitler .....	69
Şekil 8.8 Kadir Has Üniversitesi mevcut halinin maketi.....	71
Şekil 8.9 İç mekân görünüşleri .....	72
Şekil 8.10 Cibali Tütün Fabrikası.....	72
Şekil 8.11 Cibali Tütün Fabrikası ve Haliç’in eski hali[4].....	73
Şekil 8.12 Fabrikanın tasarım süreci planı .....	74
Şekil 8.13 Sabancı Müzesi Değerlendirme Sonrası.....	80
Şekil 8.14 Sabancı Müzesi projeden örnekler .....	81
Şekil 8.15 Lengerhane vaziyet planı-plan ve kesiti .....	87
Şekil 8.16 Hasköy Tersanesi plan.....	88
Şekil 8.17 Haliç tersanesi kesitler-görünüşler .....	89
Şekil 8.18 Hasköy Tersanesi eski hali .....	89
Şekil 8.19 Rahmi Koç Müzesi ve Hasköy Tersanesi .....	90
Şekil 8.20 İspirtohane Binası yeniden değerlendirme öncesi.....	94
Şekil 8.21 İspirtohane Binası yeniden değerlendirme öncesi.....	95
Şekil 8.22 İspirtohane Binası yeniden değerlendirme sonrası.....	95
Şekil 8.23 İspirtohane Binası yeniden değerlendirme projesi .....	96
Şekil 8.24 Gazhane alanı mevcut durum .....	99
Şekil 8.25 Gazhane kompleksi nihai durumun restitüsyon görüntüsü .....	101
Şekil 8.26 Yeni işlevlendirme önerisinde gazometrelerin rekonstrüksiyon görüntüsü .....	101
Şekil 8.27 Hasanpaşa Gazhanesi mevcut fotoğraflar[16], [17].....	102
Şekil 8.28 Silahtarağa Elektrik Santrali yeniden değerlendirme öncesi mevcut durum .....	105
Şekil 8.29 Yeniden değerlendirme kapsamında öneri planlamalar .....	106
Şekil 8.30 Mevcut durum vaziyet planı.....	106
Şekil 8.31 Önerilen vaziyet planı (9+1 Yuvarlak Masa Toplantıları Konferansı ve Sergisi) .....	106
Şekil 8.32 İstanbul Modern vaziyet planı .....	108
Şekil 8.33 İstanbul Modern görünüşler .....	108
Şekil 8.34 Uygulanan müze projesi planları.....	111
Şekil 8.35 Üsküdar Tekel Müzesi.....	112

## **ÇİZELGE LİSTESİ**

Çizelge 2.1 Çevre değerlendirme modeli (Akbelege, 2004) .....	11
Çizelge 2.2 Performans değerlendirmesi (Douglas,2002).....	12
Çizelge 4.1 Yeniden kullanım yöntemlerin karşılaştırılması (Sarıcı,1990-Dinçer,1971) .....	37
Çizelge 5.1 Yeniden işlevlendirme sürecine ilişkin şema (Tümer,2003).....	40

## **ÖNSÖZ**

Mimari Tasarım Yüksek Lisans programında, çalışmalarım ve araştırmalarım boyunca tezimin gelişmesinde yardımlarını ve yaptığı olumlu eleştirilerle tezin bu aşamaya gelmesini sağlayan tez danışmanım Prof. Işık Aydemir'e teşekkür ederim.

Ayrıca tüm tez çalışmam boyunca manevi destek sağlayan aileme, tüm arkadaşlarıma, kitap ve süreli yayın arşivinden yararlandığım ve desteğini hiç bir zaman eksik etmeyen Mimar arkadaşım H.Buğra Yazgı'ya, yine kitap arşivinden sonsuz yararlandığım Mimar Nilüfer Kozikoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

## ÖZET

Günümüzde toplumsal, kültürel ve sosyal etkiler sonucu sürekli olarak değişen ve gelişen gereksinmelere bağlı olarak yaşadığımız mekânlara yüklenen işlevlerin değişimi çok sık gündeme gelmektedir.

Bu değişim isteği sonucu bazen mevcut binalar yıkılmakta, yeni işleve bağlı olarak yeniden inşa edilmekte, bazen de tarihi, mimari ve çevresel değerleri olan yapılarda işlev değişimi söz konusu olmaktadır.

Yapının anlamı, anısı, mimari değerleri ve çevresine katkıları araştırılmadan getirilen yeni işlevler doğru olmamakta, yapının birçok değeri, anlamı ve çevresine katkısı yok olmaktadır.

Bu tez kapsamında bu tür işlev değişiklikleri gündeme geldiğinde söz konusu değerlerin korunabilmesi için yapılması gereken araştırmalar ve izlenecek yol sistematik bir biçimde açıklanmaktadır. Tezin kurgusu aşağıdaki bölümler doğrultusunda oluşturulmuştur.

Bölüm 1’de “Eski Yapıların Yeni İşlevle Değerlendirilmesi” olarak belirlenen tez konusunun amaç, kapsam ve yöntemleri belirtilmiştir.

Bölüm 2’de eski işlev - yeni işlev - değerlendirme konuları üzerinde durulmuş, değerlendirmenin alt başlıkları tanımlanmış, bu konu ışığında mimari değerlendirmenin alt başlıkları, mimari değerlendirmenin aşamaları ve yeniden işlevlendirmenin tarihçesi incelenmiştir.

Bölüm 3’de koruma kavramı, koruma yöntemleri, tarihsel süreç içinde koruma ile değerlendirmenin yönetmeliklerde, tüzüklerde ne şekilde ele alındığı, kullanılmayan yapılarda korumanın araştırılmasına değinilmiştir.

Bölüm 4’te eski yapıların değerlendirilmesinde işlevin değiştirilmesi, bu bağlamda işlevin tartışılması ve uygun olan yeni işlevin tespiti incelenmiştir.

Bölüm 5’te yeniden değerlendirme çalışmaları sırasındaki evreler ele alınmıştır.

Bölüm 6’da yeniden değerlendirme sürecinde tasarım konsepti tartışılmıştır.

Bölüm 7’de yeniden değerlendirme sonrasında işlev tespiti ile başlayan evreler incelenmiştir.

Bölüm 8’de Türkiye’den ve Avrupa’dan örnekler incelenmiş, mimari tasarım kurgusunun bu yapılarda ne şekilde sağlandığı araştırılmıştır.

**Anahtar kelimeler:** Eski yapı kavramı, yeni işlev kavramı, değerlendirme kavramı

## ABSTRACT

Nowadays, the variations in the functions loaded onto the places we live in are frequently put on the agenda due to the requirements which continuously change and develop by social and cultural effects. As a result of the wishes of this change, sometimes the existing buildings are demolished, then new buildings are constructed by taking the new functions into the consideration, and in some cases especially in the buildings which have historical, architectural and environmental importances, there may be changes in the functions. The new functions are not appropriate and the values, meanings and environmental contributions are annihilated without considering the meanings, memoirs, architectural values, and the contributions to the environment of a building. In the scope of this thesis, when faced with this kind of function variations in order to protect the meant values, the researches to be made and the ways to be followed are described in a systematically manner. The thesis is formed in the directions of the parts as follows:

In Chapter 1, the goal, the scope and the method of the thesis which is define “Revalorisation of the old buildings with new functions” is explained.

In Chapter 2, old function – new function – revalorisation subjects are dealed, the subtitles are defined and in the scope of this topic, the subtitles of architectural revalorisation phases and the history of refunctioning are inspected.

In Chapter 3, protection concept, protection methods, how the protection and revalorisation is dealed in procedures in historical processes and the protection researches about the constructions, which are not active, are considered.

In Chapter 4, in the revalorisation process, the change in the function of the old buildings, the discussion of the new function and the selection of the new appropriate function are inspected.

In Chapter 5, the phases during the revalorisation processes are considered.

In Chapter 6, the design concepts in the revalorisation processes are discussed.

In Chapter 7, the phases which start with the function selection after revalorisation studies are inspected.

In Chapter 8, many implementations from Turkey and different places of the Europe are inspected, and how the architectural design concept is implemented in these buildings, is researched.

**Keywords:** Old building concept, new function concept, revalorisation concept

## **1. GİRİŞ**

### **1.1 Araştırmanın Amacı**

Değişen kültürel, fiziksel ve toplumsal çevre şartları nedeniyle kültürel ve tarihsel mirasımızın en önemli temsilcileri olan yapıların yeniden kazanılması ve değerlendirilmesi, günümüz koşulları göz önünde tutularak işlevlendirilmesi bu mirasların taşıdığı değer açısından çok önemlidir.

Çevreleriyle uyum sağlayamayan veya işlevini yitiren yapıların kısa sürede kullanım dışı kaldığı görülmektedir. Bu nedenle bu tür yapıların yeniden değerlendirilmesi yapılırken çevresi ile karşılıklı ilişkilerinin tanımı, yüklenen geçici ve kalıcı işlevler ile yapının anısı ve mimarisinin nasıl uzlaşabileceği gibi konuların araştırılması büyük önem kazanmaktadır. Yapılan tez çalışması ile yeniden değerlendirme çalışmalarının sistematik bir araştırma ve ilgili örneklerin tartışılması ile yapılmasının bu konuda geriye dönülemez yanlışların önlenmesi amaçlanmıştır.

### **1.2 Araştırmanın Kapsamı**

Yüzyıllar boyunca bilinçli veya bilinçsiz olarak yeniden değerlendirme çalışmaları yapılmış, günümüz toplumsal, çevresel ve ekonomik birçok gereksinme nedeniyle yapıların yeniden değerlendirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

Bu tez, yukarıda belirtilen konu ile ilgili olarak kullanılan terim ve ifadelerin açıklıkla tanımı, tartışılması ve bu konuda ülkemizde ve Avrupa'da yapılan uygulamaların incelenmesi ile sınırlandırılmıştır.

### **1.3 Araştırmanın Yöntemi**

Tez aşağıdaki yöntem doğrultusunda hazırlanmıştır:

- Eski işlev-yeni işlev, yeniden değerlendirme gibi kavramların açıklanması ve tartışılması,
- Koruma kavramı ve tarihsel süreç içinde yapıların koruma yöntemleri,

- Yeni işlev verilen yapının işlevinin yapıyla ve çevresiyle uyumu,
- Yeniden değerlendirme aşamaları ve değerlendirme kapsamında tasarımın tartışılması,
- İşlev tespiti ile başlayan süreçte yapıda dikkat edilmesi gerekli aşamalar araştırılmıştır.

Bu konuların araştırılması sonrasında yeniden değerlendirilen örnekler incelenmiştir.

## 2. TEMEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR

Bu bölümde yeniden değerlendirilen yapıların incelenmesi sırasında karşılaşılan çeşitli tanımlara, yasal dayanaklara ve yaklaşımlara yer verilecektir. Sonrasında değerlendirme kavramı üzerinde durularak, yapı değerlendirmesi esnasında değerlendirme yöntemleri ele alınacaktır.

### 2.1 Eski Yapı Kavramı

Günümüzde saray, medrese, kervansaray gibi bazı yapılar özgün işlevlerini tamamen kaybetmiş olmalarına karşın, bazı yapılar da işlevsel olarak eskimektedir. Yapıların fiziksel özelliklerinin işlevlendirildiklerinde daha ömürlü oldukları düşünülürse, işlevlerini sürdüren binalar için bile, her konudaki gelişmeler nedeniyle sorunlar olabilmektedir. O binaya ait işlevin tamamen değiştirilmesi ya da işlevin geliştirilmesi gerekebilir (Altınoluk,1999).

Zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağlı istekler nedeniyle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte, ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmaktadır. Hamam, kervansaray, tekke, manastır gibi tarihi yapı türleri ancak özel durumlarda özgün işlevlerini sürdürdüklerinden, bu yapı türlerinin farklı amaçlarla kullanılmaları zorunlu olmaktadır. Konut, otel gibi işlevleri günümüzde de geçerli olan binalar ise bugün yapılan benzerlerinin konfor koşullarını sunmaktan uzak olduklarından, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalmakta, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaktadır (Ahunbay,1996).

Kimi zaman fiziksel nedenlerle kimi zaman da değişen sosyal ve ekonomik koşulların yarattığı nedenlerle yıpranırlar. Eldeki yapı stoğunu değerlendirilmesi gereken bir kaynak olarak kabul ettiğimizde, bu yapı stoğunun eskimesi ve miadının dolmasının hangi koşullarda oluştuğunun irdelenmesi gerekmektedir. Bir yapının eskimesi, yapısal, işlevsel, çevresel ve ekonomik açıdan yorumlanabilir. Çevresel ve ekonomik eskime, genellikle işlevsel eskimenin sonuçlarıdır. Bununla birlikte binaların yapım tekniğine ve malzemesine bağlı olarak belli ömürleri vardır. Binaların fiziksel yıpranmasındaki en önemli etkenler zaman, insan ve doğadır. Yapısal eskime yavaş ve sürekli bir gelişme gösterir ve deprem, yangın, savaş gibi yıkıcı bir dış etken olmadığı sürece belirgin kademeleri olmaz. Belirli dönemlerde yapılan onarımlar ile geciktirilebilir ama bu onarımlar yapı performansını hiç bir şekilde özgün düzeyine çıkaramaz (Avcı,2003-Dinçer,1988).

Yapıların ömrü, işlevlerinin ömründen daha uzun olduğundan, mevcut yapıların işlevdeki değişikliklere uyarlanması, koruma kararları söz konusu olmasa da alışıl gelmiş bir uygulamadır (Avcı,2003-Dinçer,1988).

## 2.2 İşlev Kavramı

**İşlev**, 1.İş görme yetisi. Bir yapının gerçekleştirilebileceği ve onu başka yapılardan ayırt etme olanağı veren eylem türü ya da türleri. (Hançerlioğlu,1999)

2.Gereksinmelerin belirlediği istekler ve onların programlaştırılması anlamına gelir; fakat daha sınırlı olguları anlatmak için de kullanılmaktadır. Bu farklı kullanışları doğru tanımlamak, kavramı açıklığa kavuşturmak için gereklidir. İşlev yapı öğelerinin tek veya tüm, amaca uygunluğu anlamına gelmektedir. Bu plan özellikleri için olduğu kadar biçim özellikleri için de geçerlidir. İşlev terimi, bir yapının farklı amaçlarla kullanılan bölümleri arasında kullanmanın gerektirdiği bir sıralamayı da ifade eder. Nasıl herhangi bir eylem birbirini izleyen olaylarla belirlenirse, bir yapının tasarısı da birbirini izleyen bölümlerle kurulur. Bir evin odaları, bir sinemanın girişi çıkışı, bir caminin çeşitli öğeleri arasında bir takım tanımlanabilir, bazen değişmeyen ilişkiler bulunabilmektedir. Bu ilişkilerin olumlu bir sıralama içinde ortaya konması, işlevsel oluşum olarak tanımlanabilmektedir (Kuban,1973).

Utarit İzgi' ye göre mimarlıkta birbirinden farklı, ancak birbirini tamamlayan üç ayrı evre yer alır.

- Tasarım,
- Gerçekleştirme
- Eyleme geçiş

Ancak mimarlık eylemini oluşturan bu evreler dışında, kapsamı açısından aktif olmamakla birlikte yapının doğuşunu etkileyen, yönlendiren en geniş anlamda gerçekleştirimin nedeni olan olgu gereksinim ve ona bağlı işlevselliliktir. Yapının, her tür olarak bütünü, hem bütünü oluşturan bölümlerin kurgusu ve öğeleri, bir veya birden çok gereksinimi yerine getirmeyi amaçlar ve ona göre biçimlenir (İzgi,1999).

Başlangıçta insan yaşamının tekdüzeliği içinde

- Can güvenliği,
- Uygun fiziksel koşullar

elde etme sınırı içinde kalan gereksinimler, uygarlık düzeyi yükseldikçe çoğalır, karmaşıklaşır. Bir yandan konak, saray, kapalı çarşı, cami, medrese, manastır, banka, hastane, otel, tiyatro, okul vb. çok değişik yapı türleri doğar, diğer yandan her yapı türünün programı

ve mekân kurgusu ile ilgili çok değişik, gereksinimler ön plana çıkar (İzgi,1999).

Gelişmiş bir konutta oturma, çalışma, yatma, yemek, pişirme, yıkanma, depolama gereksinimleri, açık havada oturma, görsel açıdan dış mekâna açılma iyi havalanma, gürültüye karşı iyi korunma sağlama vb. yüksek yaşam standartlarına bağlı olan çok sayıda gereksinim söz konusudur. İyi bir yapının en basitinden en önemlisine kadar bütün bu gereksinimleri karşılaması gerekir. Bu bir işlevsel olgudur. Yapının işlevi yeteri kadar büyüklükte bir boşluk yaratmak, can güvenliğini ve uygun fiziksel koşulları sağlamaktır. Yaşam koşulları zaman zaman yapı eyleminde karşıt gereksinimlerin ortaya çıkmasını ve birlikte çözümlenmesini gerektirir (İzgi,1999).

### **2.2.1 Eski İşlev-Yeni İşlev Kavramı**

Tarihte yapıların değişmesini gerektiren nedenler, ya işlevin değişmesi, ya da işlevin genişlemesidir. Müslümanlar eski kiliseleri camiye çevirmişler, eski camileri de Kurtuba Ulucamisi, Isfahan Ulucamisi, Konya Alaaddin Camisi'nde gördüğümüz gibi büyütmişlerdir. Aspendos Tiyatrosu, Selçuklu çağında kale ve saray olarak kullanılmıştır. Avrupa'da Antik Çağ yapılarının kalıntıları üzerine Orta-çağ yapıları inşa edilmiştir. Roma'nın en güzel meydanlarından biri olan Piazza Navona bir Roma Stadium'u üzerine kurulmuştur (Kuban,2000).

Çevrenin canlılığının en güzel göstergesi bu değişmelerdir. Geçen yüzyıla gelene dek doğal bir süreç içinde gerçekleşen bu değişmeler, bugünkü tarih bilinci düzeyinde daha bilimsel ve sistematik bir müdahale niteliği kazanmıştır. Bu, vaktiyle kentlerin plansız, spontane değişmelerine karşın, bugün planlı değişmelerine paralel, ve tümel çevre düzenlenmesi düşüncesini destekleyen bir gelişmedir (Kuban,2000).

Yeniden işlevlendirme, restorasyon türleri olarak düşünülen sağlamlaştırma, bütünleme hatta yeniden yapma gibi bütün klasik müdahale türlerinden farklıdır. Çünkü bu bir yapıya yeni bir işlev vermek demek, onu doğal bir mimari tasarım sürecine sokmak demektir (Kuban,2000).

Başka bir deyişle biraz koruma, biraz kullanım değişikliği değildir. Eğer bir kışla eğitime, bir eski konut bir yeni büroya tahsis edilmişse, bu işlevleri yarım yamalak görmeleri söz konusu değildir. Bu işlevleri tam görmek zorundadırlar. Bunun sonucu yapının belli ölçüde fizyonomi değiştirilmesi, gerekiyorsa yeni eklerin yapılmasıdır. İdeal bir restorasyon düşüncesine aykırı görünen bu kararın aşağıdaki zorunluluklarla alındığı unutulmamalıdır (Kuban,2000).

1-Yapının, yeni işlevlendirme yapıp, restorasyonu için bir ekonomik olanak yaratılmadan kurtarılması olanaksızdır.

2-Yeni işlev, yeni bir yapı tanımlar. Bu yapı, restoratörün özgün mimari müdahalesine açık olmak zorundadır. Fakat bu tür bir tasarımda mimarın özgürlüğü eski yapıdan kalan verilerle sınırlıdır. Mimar, yaratıcı özgürlüğünü bu sınırlar içinde kullanmak zorundadır.

Boş bir arsaya yapılan bir binaya göre daha sınırlı görünen bu durum, yaratıcı gücü için daha kısırtıcı ve daha zordur. Normal yapıdaki bütün kararlar tanımlanmış sınır koşulları içine alınır. Her tasarım bağlamsal(contextual)dır. Yeni işlevlendirme çoğu kez kentsel çevre amaçları düşünülerek alınır. Burada en önemli sınır koşulu, eski yapının dış boyutlarıdır. Çünkü eski yapı volümetrisi tarihi çevre özelliklerinin önemli bir parçasıdır. İkinci sınır koşulu yapının cepheleridir. Bunlar, tarihi çevrenin diğer birincil bir özelliğini tanımlarlar. Aynı zamanda tek yapının herkes tarafından algılanan tarihi bir işaret, bir belge, tarihi çevrede bir süreklilik aracı olan temel öğeleri oluştururlar (Kuban,2000).

Yeniden işlevlendirilen yapı, mimari, tarihi ve koruma ölçütleriyle sınıflandırılmış ya da tescil edilmiş bir yapı olduğu zaman sınır koşulları, yapının tarihi verilerinin korunmasıdır. Önerilecek değişiklikler bunlara saygılı olacaktır, Bu saygı fiziksel bir saygıdır. Yani yaşamlarını sürdürmeleri gereğini vurgular. Fakat yeni işlev dolayısıyla yapılacak ekleri sınırlayamaz. Çünkü bu arakesit, restorasyonla özgür mimari tasarım arasındadır. Burada tasarımın başarılı olup olmaması öznel bir yargıdır. Mimari tarihi açısından önemli sayılmayan, tescil edilmemiş bir yapıda, kentsel çevre koruma açısından ya da ekonomik nedenlerle, bazen de kent tarihinin bir aşamasının anımsattığı için simgesel nedenlerle, yeni bir işleve tahsis edilerek korunabilir. Burada dış cepheye müdahale daha özgürce yapılabilir. Fakat volumetri her zaman önemli bir özelliktir (Kuban,2000).

Yeniden işlevlendirme de, uluslararası bir kural geriye dönülebilirliktir. Bu da genellikle yeni eklerin, eski strüktüre zarar vermeden yapılması (bu, bağımsız bir strüktür gerektirebilir) merdiven, giriş, sundurma, saçak, bölme gibi öğelerin kaldırılabilmesini öngören bir proje hazırlamaktır. Bu davranış, ileride başka koşullarda, yapının yine bugün bulunduğu duruma döndürülmesi amacını içerir. Ne var ki böyle bir durum, ancak çok önemli tarihi yapıtlar için öngörülebilir. İçi tümüyle yıkılarak yeni bir binaya dönüşmüş ve sadece cephesi korunmuş bir 19. yy apartmanının eski haline dönebileceğini düşünmek saflık olur (Kuban,2000).

Korumacıların, restoratörlerin çevre değişmelerini durdurup, hatta geriye çevrileceğini düşünmeleri ideolojik bir tavidir. Dünya nüfusunun giderek arttığı, kaynaklarının kuruduğu, isteklerin çoğaldığı ve değişme hızı imgesinin arttığı bir dünyada bazı şeylerin geriye dönmesini düşünmek bir ütopyadır. Bu bağlamda özel bir durum, bu yargıların dışında kalır. Tarihi ve estetik değeri yüksek, kültür ve sanat tarihindeki statüsü belli bir yapının restorasyonu, yeni bir işlevle de olsa geriye 'dönebilir' ilkesine göre yapılmalıdır. Çünkü bu konumda sorun, özel bir estetik ve kültür mesajını, bir uygarlık birikimi olarak geleceğe bırakmaktır. Ekonomik olanak olmadığı için yeni bir işlev verilerek kurtarılan yapı, gelecekteki yeni incelemeler, değerlendirmeler için hazır olmalıdır (Kuban,2000).

Sanat ve mimari tarihi araştırmalarının gelişmiş, yapılarının envanteri yapılmış bir ülkede tarihi yapının statüsü belirlenmiş olur. Giderek daha yakın dönem yapılan tarihi yapı statüsüne girerler. Avrupa'da bu statü değiştirme tartışmaları tarihi kentlere ilişkin yayınlarda kolayca izlenebilir. Örneğin İsviçre'de Fribourg (Freiburg), bu sürekli ve canlı statü değiştirme tartışmalarının ilginç bir örneğidir. Bugün bu tartışma, bütün Batı dünyasında yaygın bir mimari ve kent söylemi oluşturur. Türkiye'de tarihi yapı envanteri tamamlanmamış ve mimari ve kent tarihi araştırmaları henüz yetersiz olduğu için sorumlu kurullar, idari kurumlar, mimarlar, restoratörler ve mal sahipleri arasında tartışma, hala aydınlanamamış bir kamuoyunun ilgisini fazla çekmeden, daha çok prosedür sorunları üzerinde devam etmektedir (Kuban,2000).

Sonuç olarak işlevsel değişiklik koruma yöntemlerini ve ilkelerini zorlayamaz. Yeni bir işlev ile yaşatılması düşünülen yapıların, çağdaş anlayış ve gereksinimlerin değerlendirilmesi sonucu bazı eklerin, değişikliklerin olması zorunludur (Ülker,1985).

### **2.2.2 Değerlendirme Kavramı**

Kişi veya grup ile bir nesnenin alternatifleri arasında ilişki kurulduğunda karar verme sürecinin bir unsuru olan "değerlendirme" somut olarak ortaya çıkmaktadır. Yeryüzünde, insanın varlığından söz edildiği günden bugüne dek değerlendirme bilinçli veya bilinçsiz olarak yapılmakta olup, insan nesne ilişkisinin niteliği değer kavramlarıyla tanımlanmaktadır. İnsanın alternatifler arasından birini fikri veya fiziksel bir modele dayanarak seçimi "değerlendirme" kavramlarının özünü teşkil eder (Sey-Tapan,1976). Değerlendirme, karar verme sürecinde yer alan ve çeşitli hareket yolları arasından amaca en uygun seçimi yapmak için başvurulmuş bir işlemdir (Tütengil A.,1995).

Her fiziksel sistem kendisine ait bir değer sistemini de birlikte getirir. Her ne kadar bu sistemi oluşturan değerler çeşitli örneklerde farklı biçimlerde ortaya çıkarsalarda en çok görülenleri;

- Kâr
- Kalite
- Rekabet
- Uyuşabilirlik
- Fleksibilite
- Güzellik
- Güvenlik
- Zaman

Değerlendirmenin başlıca görevi, tanımlanmış olan amaca erişmek için gerekli alternatifleri seçmek ve bu alternatiflerin birbirleriyle olan mukayeselerini objektif olarak yapmaktır (Sey-Tapan,1976).

Yani en genel anlamda değerlendirmede amaç, önceden saptanan amaçlara ilişkin değer kriterlerinin, ne oranda gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılması ve daha bilinçli bir şekilde karara varılmasıdır.

Değerlendirme olgusunda etkili olan unsurlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Karar verici durumdaki kişi veya kişiler;
- Kararın verildiği zaman;
- Kararın verilmesini gerektiren amaç;
- Değerlendirilen nesne.

Yukarıdaki unsurlar göz önüne alınarak Joedicke'nin görüşlerine göre değerlendirmenin temel ilkelerini aşağıdaki noktalarda sıralayabiliriz:

- Bilinçli bir değerlendirme sonucunda elde edilen değer yargılarının sağlıklı olması, nesne ile özne arasındaki değer olgusunu doğru bir biçimde yansıtabilmesi, söz konusu değerleri en doğru biçimde yansıtan bir değer sisteminin saptanmasına bağlıdır.
- Değerlendirmede nesnellik esas alınmalıdır. Ancak bu nesnellik belli bir zamana ve

duruma göre rölatif bir olgudur ve ortak değerlendirmede değerlendiricilerin tümü tarafından kabul edilmiş olmalıdır. Sağlıklı bir değerlendirme için belirlenen kriterler, değerlendirilen nesne için geçerli ve yeterli sayıda olmalıdır. Değerlendirme işlemi sırasında ne kadar fazla değer göz önüne alınırsa, değerlendirmenin sonucunun güvenilirliği o kadar artar.

- Değerlendirme, amacın, değerlendiricinin, zamanın ve ürünün bir fonksiyonu olarak kabul edilmelidir. (Tütengil A.,1995)

### 2.2.3 Mimarlıkta Değerlendirme

Yaşamın her anında yaptığımız bir zihinsel eylem türü olarak tanımlanabilen değerlendirme kavramı, mimarlıkta özel bir anlam taşımaktadır. Mimari tasarım problemlerinde amaç, gerçek dünyada varolmayan bir nesneyi elde etmektir. Tasarımda çözümlerin üretilmesi kadar üretilmiş çözümlerin geçerliliğinin saptanması da bu problem çözme sürecinin içine girmektedir (Akbelege, 2004 -Tapan 2004).

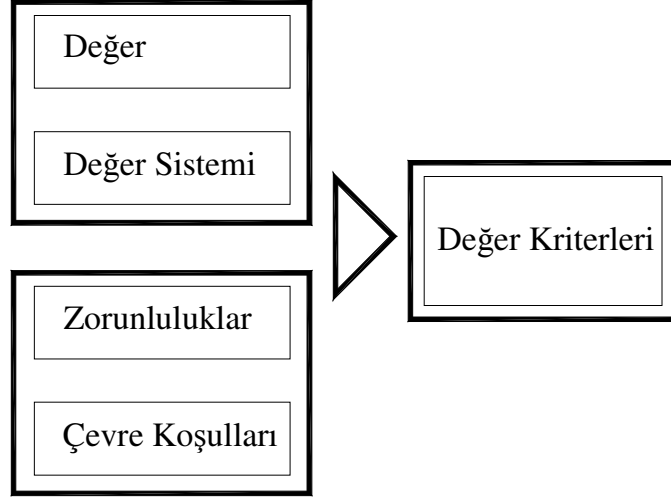
Mimarlıkta değerlendirme, mimari ürün üzerinde öznel ve nesnel ölçümlerin yapılmasını ve mimari sentez alternatiflerinin belirli ölçü ve sınır şartlarına göre kıyaslanması olarak tanımlanabilir. Mimari ürünün değerlendirilmesinde, tanımlanan alternatifler arasından ölçüt ve sınır şartlarına göre seçme veya alternatifleri birbiriyle karşılaştırma temel işlemleri oluşturmaktadır (Akbelege, 2004 -Tapan 2004).

Mimarlıkta başlıca iki temel değerlendirme alanı vardır. Bu değerlendirme alanlarından biri mimari ürünün oluşumundaki yani tasarım sürecindeki değerlendirme diğeri ise sonuç ürünün değerlendirilmesiyle ilgilidir. Her iki aşamada da değer kriterlerinin önceden, tasarlama geçmeden evvel bilinmesi şarttır (Akbelege, 2004 -Tapan 2004).

Bugüne dek bilinçli yapılan mimari değerlendirmeler, ilk aşamada mimari bütünün parçalara, diğeri bir deyişle, bir amaç sisteminde üç amaç olarak nitelendirilen bir mimari bütünün alt amaçlara bölünmesini öngörmektedir. Daha sonra bu alt amaçlara ait değer kriterleri saptanır. Bu işlemi, değer sistemine göre gerektiğinde değer kriterlerin, alt amaçları ağırlık kazanması işlevi izler. Değerlendirmenin son aşaması olarak da, değer kriterlerinin değer kazanması ve dolayısıyla tüm mimari sistemin değerlendirilmesi gelir (Akbelege, 2004 -Tapan 2004).

Kişinin veya bir grubun planlanan sistemle erişmek istediği ve kendisine ait değerler sisteminin biçimlendirdiği amacı, değer kriterlerinin seçimi etkileyen iki temel unsurdan biri olarak gösterilebilir. İkinci temel unsur kişinin veya bir grubun tasarladığı amaca ulaşmakta çevre koşullarının koyduğu zorunluluklardır. Böylece planlanan fiziksel sistemin, “Değerler sistemi” elde edilmiş olur. Değer sistemi aynı zamanda karar kriterlerini de içermektedir. O

halde “kriter” amaca yönelik bir sistemin elde edilmesinde “çevre girdileriyle” “amaç” arasındaki bir ilişki sonucunda ortaya çıkan bir “değer” olgusudur (Şekil 2.1) (Akbelege, 2004 -Tapan 2004).

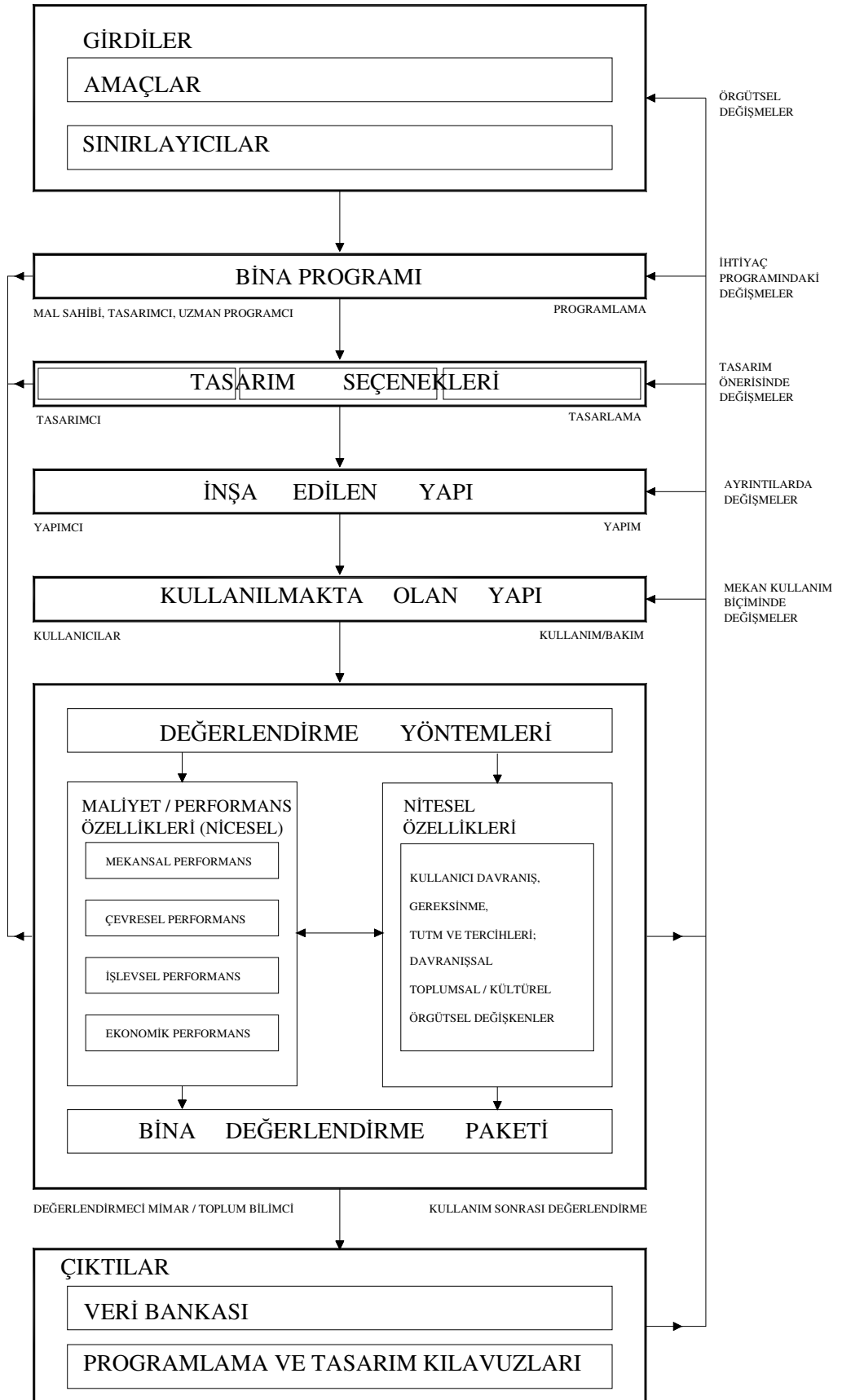


Şekil 2.1 Değerlendirme (Akbelege, 2004)

Değer yargıları ve estetik kavramlar çözüm süreci içinde zaman zaman etkili olurlar. Bunun sonucu olarak süreç içinde elde edilen sonuçlara bağlı olarak sınır şartları ve ölçütleri değişebilir. Tasarımda elde edilen çözümler için kesin, genel ve doğru olan bir değerlendirme yoktur. Çözüme ait bileşenle farklı testlerde farklı sonuçlar verirler. Değerlendirme her mimarın bilgi birikimi ve değer yargılarına göre değişir (Akbelege, 2004-Çakın 1988).

Mimari ürünün değeri, bireyden bireye veya gruptan gruba değişebilir. Değer taşıyıcıları eşit olan bir ürünün değerlendirilmesi, değerlendiricilerden bir amacı da değerlendirici konumundaki kişileri ve grupları değer taşıyıcıların değerlendirilmesi konusunda uzlaştırmaktadır (Tütengil A.,1995).

Çizelge 2.1 Çevre değerlendirme modeli (Akbelege, 2004)

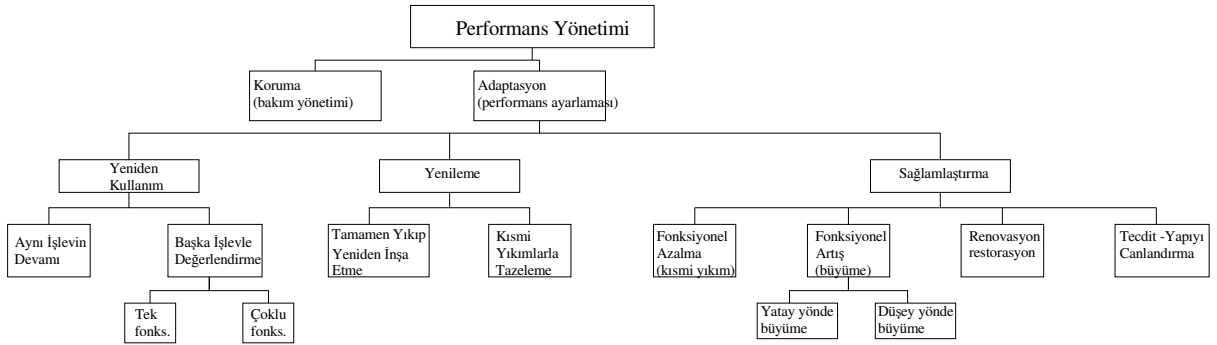


## 2.2.4 Mimarlıkta Yeniden Değerlendirme Yöntemleri

Yeniden işlevlendirilen yapının şartlara ve çevreye uyma yeteneği minör ve majör değişim kriterlerine dayanmaktadır. Bu kriterler:

- Değiştirilebilirlik: Yapının kullanımındaki öğelerinin değişimine izin vermesi
  - Yapıyı parçalamak: Yapının güvenli ve verimli bir şekilde yıkımlara izin vermesi.
  - Uyum sağlama: Yapıdan sökülen parçaların ve materyallerin tekrar kullanılabilir ve ulaşılabilir olması.
  - Büyüme elverişliliği: Yapının hacimsel büyümelere izin vermesi.
  - Fleksibilite: Yapının planlamada minör ve majör değişimlere izin vermesi.
- (Douglas,2002).

Çizelge 2.2 Performans değerlendirmesi (Douglas,2002).



Eski yapıların değerlendirilmesinde kullanılan kavramlar iki karşı karşıya kümelenme şeklinde düşünülebilir:

1.Restoration (Koruma) / Restitution (Yapıya itibar iadesi) / Reconstruction (Yeniden-İnşaa) / Renovation (Yenileme)

2.Refunctioning (Yeniden İşlevlendirme) / Re-Use (Yeniden Kullanım) / Rehabilitation (İyileştirme) / Regeneration (Yeniden Hayat Verme) / Revalorisation (Değer Kazandırma) / Conversion (Dönüştürme) / Readaptation (Yeniden Uyarlama) / Recycling (Geri dönüşüm -bu bağlamda- Geri Kazanım)

Bu iki kavram kümesi, hem kentsel sit tanımı hem de sit alanına müdahale etme anlamında birbirlerinden temelden farklı iki yaklaşımı temsil etmektedir. Kuşkusuz her iki kümede yer alan her bir kavram epistemolojik düzlemde ve uygulama boyutunda birbirlerinden farklı anlamlar taşımaktadır, ama ideoloji bir yana, birinci grup temsili bir ütopyanın değerleri ölçüt alınarak fiziksel bir yenilemeye yönelirken, diğeri kentsel yaşam kalitesini arttırmayı hedefleyen toplumsal katılım modellerinin işlevsel yaklaşımını benimsemektedir (Uçkan Ö., Aralık-Ocak,2000, “Koruma ’dan Yeniden İşlevlendirme’ ye Sürdürülebilir Kent”, Domus).

Tez kapsamında bahsi geçen yabancı literatürdeki konuyla ilgili kavramların içerikleri çeşitli kaynaklardaki tanımlarına bakılarak analiz edilmiştir:

**Rehabilitation (Rehabilitasyon):** Sözlük anlamı olarak esenleştirme, ıslah etme, iyileştirme olarak tanımlanmaktadır. Bir yapının yaşam süresini uzatmak ve kullanım için uygun hale getirmektir. Bu süreç uzun bir süreci kapsamaktadır. Rehabilitasyonu, yenilemeden ayıran en önemli özellik, kentsel bölgenin mevcut halk ile beraber korunup, yapılan çalışmalardan yararı bölge halkının görmesidir. Rehabilitasyonda amaç bozulan yapı içi ve dışı çevre koşullarının iyileştirilmesidir.

**“Renewal-Renovation”(Yeniden-Yenileme):** Renewal kelimesi sözlük anlamı yenileme, yenilenmedir. Yenileme sürecinde eskime yaşayan kentsel bölgelerin yıkılmaları; altyapı projeleri, kentsel tasarım projeleri, alan düzenlemeleri ile yeniden gelişmenin sağlanması amaçlanmaktadır. Şehirselleme; bir yerleşmenin yaşam standartlarının yükseltilmesi için, açık alan düzenlemeleri, trafik düzenlemeleri, altyapı düzenlemelerinin yapılıp fiziksel açıdan gelişmesinin sağlanmasıdır. Şehirselleme, toplum yaşantısının doğal gidişatını aksatmadan sağlıklı koşulların yenilenmesidir(Akalın,2003-Andersen,1998).

**“Regeneration” (Yeniden Hayat Verme) :** Yeniden canlandırma, yaşam ve güçlendirme olarak tanımlanmaktadır. Köhneme durumuna gelmiş yerleşmelerin, yapıların temizlenerek, gelişmesini sağlamaktır.

**“Remodelling” (Yeniden Biçimlendirme) :** Bazı sözlüklere göre adaptasyon ile eş anlamlıdır. Kullanım amacı ile bir yapıyı yenileme, farklı kullanımlar için adapte etme anlamına gelmektedir.

**“Revalorisation” (Değer Kazandırma) :**Bir yapıyı yeniden değerlendirmek.

**“Reproduction”(Röproduksiyon-Kopya):** Röproduksiyon, başka bir deyişle yok olmuş bir yapının yeniden yapılması, ya da yerinden kaldırılıp yeniden yapılması nadir hallerde

karşımıza çıkmaktadır(Kuban,2000).

“Conversion” (Dönüşüm) : Bir yapıyı benzer kullanımları veya farklı kullanımları için uygun, elverişli hale getirmektir.

“Readaptation”(Yeniden Uyarlama) : Adaptasyon kelimesi Latince ‘bir şeyle ilgili olarak’ ve ‘uyumasını sağlamak’ anlamına gelen ad ve aptare kelimelerden türemiştir. Adaptasyon dönüşüm, yeniden kullanım veya bir yapıyı günümüz koşullarına uyarlama (güncelleme-upgrade) gibi durum ve gereksinimleri tanımlamaktadır. Adaptasyon terimi ilerleme ve gelişme anlamında da kullanılan bir kelimedir (Ör: engelli ve yaşlı insanlar için kullanılır).

“Recycling” (Geri Dönüşüm) : Dönüşmek veya kullanım dışı olmuş yapıların modern amaçlar için yeniden kullanımını sağlamak.

“Refurbishment” (Tecdit-Tazeleme-Yapıyı Canlandırma): Onarmak amacı ile elden geçirmek ve kullanıcısının gereksinimlerini yerine getirmek için onarılmak.

“Rebuilding” (Yeniden Yapılandırma): Yeniden yapma, bir daha ele geçmeyecek zarar görmüş ve yıkılmış bir yapının bir bölümünü veya tamamını inşaa etme.

“Revitalization”(Yeniden Canlandırma) : Sözlük anlamı olarak yeniden canlandırma, yaşam verme, güçlendirme olarak tanımlanmaktadır. Kent merkezlerinde düzensiz göç hareketlerinden, ekonomik yapının programlı veya programsız şekilde yer değiştirmesinden, planlama sürecinin doğru işleyememesinden kaynaklanan sorunlar; kentin bu hassas noktalarındaki sosyal ve ekonomik yapıya zarar vermekte, sosyo-ekonomik yapıdaki bu gerileme fiziksel çevrenin kötüleşmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda yeniden canlandırma; köhneme durumuna gelmiş yerleşmelerinin, binalarının temizlenerek, gelişmesini sağlamaktır (Akalin,2003-Alterman ve Cars,1991).

“Reconstruction” (Yeniden İnşaa) : Geçmişteki mevcut halinin dökümanlara ve fiziksel kanıtlara dayanarak yapının yeniden kurulması. Tümüyle yıkılmış, yok olmuş, ya da çok harap durumda olan bir anıtın elde bulunan belgelere dayanılarak yeniden yapılması ancak özel durumlarda kabul edilen bir uygulamadır. Yeni yapı, yerine yapıldığı anıtın tarihi dokusuna, özgün malzeme ve işçiliğine sahip değildir. Bir kopya, tarihi yapının kütle ve mekânlarını ancak biçimsel olarak canlandırabilir, anıtın yerini alması olanaksızdır; kısaca tarihi değer taşımaz.

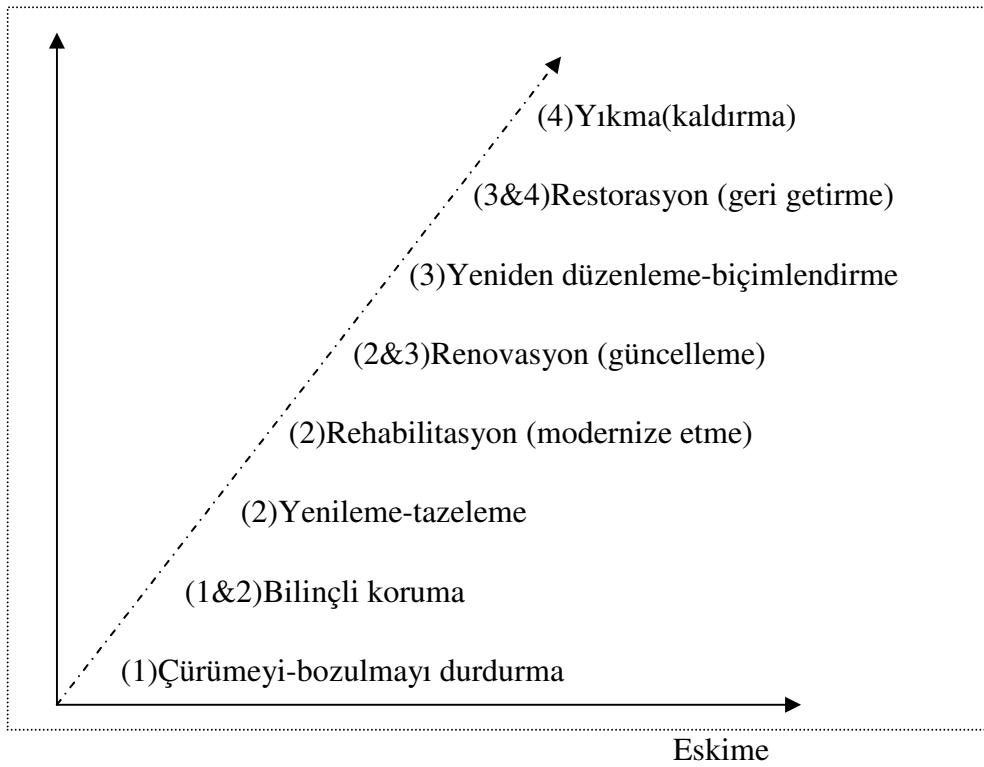
“Preservation”(Muhafaza-Koruma) : Teknik olarak yapının varlığına hiç müdahale etmeden

yapılan bakımdır(Kuban,2000).

Bazı durumlarda yeniden yapıma gitmek kaçınılmaz olabilir. Bir kentin silüetinin önemli bir parçası, tarihi bir kompozisyonun ögesi olan yapıların yeniden yapılması gerekebilir. Rekonstrüksiyonun gerçekleşebilmesi için yeniden yapıyı olanaklı kılacak teknik verilerin, fotoğraf, rölöve ve benzeri grafik belgelerin var olması gerekir. Yıkılan yapıya/yapılara ait korunmuş parçaların, kapı, pencere, tavan bezemesi, silmeler vb. özenle ayrılarak saklanması, sağlanabilen tüm özgün parçaların yeni yapıda kullanılması rekonstrüksiyonun tarihi yapıyla ilişkilerini güçlendireceğinden yararlıdır. Bir anıtın tıpkısını inşa etme uygulaması tarihi açıdan bir anlam taşımasa da, bir yapım tekniğini sürdürme, geleneği yaşatma bakımından korumaya yönelik olabilmektedir. Mevcut bir yapının başka bir yerde tıpkısını yapmak türünden uygulamalar ise, ancak özel durumlarda gerçekleşmektedir.[1]

Bu terimlerden bazılarının farklılıkları James Douglas'a göre şu şekilde grafiklendirilmiştir:

Müdahale düzeyi



Şekil 2.2 Müdahale sıralaması

(1)Bakım&Koruma (2)Konsolidasyon-sağlamlaştırma-takviye yapma

(3)Stabilizasyon (4)Yeniden inşa

Bütün bu kavramalar ve sınıflamalar dışında, kavramların bazılarını da içine alan endüstri arkeolojisi terimi son yıllarda yaygın olarak mimari literatürde yerini almıştır. Endüstri Arkeolojisi terimi için en geniş anlamıyla, mekanik araçlarla ve düzeneklerle mal ve/veya hizmet üretme etkinliğini ve bu amaçla oluşturulmuş özgül mimariyi bütünsel olarak kendisine konu alan bir bilimsel disiplin tanımı yapılabilir. Bununla açıklanmak istenen, üretimsel etkinlikle mimari ya da inşai gerçekliklerin kesiştiği bölgenin araştırma alanı olarak seçildiğidir. Yani, endüstri arkeolojisi sitelerinin, tesislerinin, anıtlarının veya verilerinin hem teknoloji tarihi, hem mimarlık tarihi, hem arkeoloji, hem de koruma boyutu vardır. Endüstri arkeolojisi terimi, sanayi kavramı üzerindeki vurgusu nedeniyle, sadece endüstri çağı içinde ortaya konanları konu aldığı izlenimini verse de, gerçekte, endüstri öncesi dönemin üretim-imalat mimari ve donanımlarını da içerecek kadar geniş bir alanı kuşatmaktadır. İlk olarak Britanya’da ortaya çıktığından, endüstri çağının ağırlıklı oluşu orası için normal bir tercih gibi gözükebilir. Ama daha sağlam bir kuramsal temellendirme yapılmak istendiğinde, birincil işlevi, içinde teknolojik düzenekler aracılığıyla üretim yapmak olan her özgül inşai mekânın endüstri arkeolojisinin kapsamına girmesi gerektiği açıktır. Türkiye’de endüstri arkeolojisi alanında yapılara yönelik araştırmaların bugüne dek yapılanlarla henüz başlangıç aşamasında olduğu kabul edilmelidir. Elde edilen veri birikimi, konu üzerinde çalışanların özverili uğraşlarına karşın, ancak bir ‘survey’, bir alan araştırması niteliğindedir. Oysa, darphane ya da tersane gibi tesislerin, Osmanlı dünyasının teknolojik arka planı gibi bir bilinmezler bölgesinde konumlandıkları dikkate alınırca, yeniden işlevlendirme öncesinde çok ayrıntılı çalışmalarla onlara ilişkin tarihsel problemlerin aydınlatılması gerektiği fark edilir Tanyeli G., Aralık-Ocak, 2000, “Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi”, Domus).

Endüstri mirasını tarihi, mimari, teknolojik ve kültürel boyutları ile inceleyen bilim dalı olan endüstri arkeolojisi üzerine, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan bir yoğunlukla çalışmalar yapılmaktadır. Özellikle İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde bu konuda önemli adımlar atılmıştır. Bugün Dünya Mirası Listesi’ndeki 754 kültür varlığının 37’si endüstri mirasıdır. Türkiye’de de yasal koruma altına alınmış ya da alınmaya değer nitelikte endüstri arkeolojisi mirası bileşenleri mevcuttur (Köksal G., Şubat, 2005, “Türkiye ve İstanbul’un İlk Termik Santrali: Silahtarağa”, Arredamento Mimarlık).

### **2.2.5 Yeniden Değerlendirmenin Tarihçesi**

Yapılar medeniyet tarihine dayanan, yavaş yavaş gelişen ve değişen, fakat yeniden kullanımlarının devamlılığı üstünde durulması gereken bir husustur. Bir yapı ilk işlevini ve

değerini hatırdan tutan; strüktürü ile önceki amacını ortaya koyan, akılda bırakan nitelikte olmalıdır. Yapının işletmesi ve gelişmesi bir arada bir anlam ve sonucun ortaya çıkmasını sağlayabilir. Binanın kendine has nitelikleri ve çevresel etkiler birleşerek gelecekteki oluşumunu önceden ortaya koyar ve çok katmanlı kompleks tekrarlanması yeni bir yapıda imkansız olan bir üretim ortaya koyar. Louis Kahn şöyle bir soru sormaktadır : “Yapı ne olmak istemektedir?” (Brooker-Stone,2004).

Tarih boyunca, bir çok yapı yeni kullanımlar için adapte edilmeye çalışılmış; gerçekte yeniden işlevlendirilen yapıda yeni olan bir şey Fransa-Nimes'deki Roma Arenası, orta yaşlarda moral veren bir kasaba haline gelmiş; strüktüründeki ağır ve masif kemerler ve inşa edilen konutlar açık performans mekanı haline gelmiştir. Roma'daki Diocletian banyoları Michelangelo tarafından bir kilise haline dönüştürülmüş ve Cordova'daki Büyük Camii bir kiliseye dönüştürülmüştür. Londra'da bir kaç kasaba evini yeniden işlevlendiren Sir John Soane, 19. yüzyılda başlayıp, ailesine ait evi ve ona ait olan kapsamlı koleksiyonunun bulunduğu bir ev haline dönüştürmüştür (Brooker-Stone,2004).

Sanatın yeniden yapılandırılması modernizm dogmasının kayboluşu şeklinde görünmekte ise de bu açık olarak gerçek dışıdır. Le Corbusier, Adolf Loos, Ludwig Mies Van De Rohe, Alvar Aalto ve Frank Lloyd Wright gibi büyük mimarların işleri zaman zaman geçmiş referans alan varolan yapıları değerlendiren çalışmalar olmuştur(dikkate değer bazı istisnalar dışında-). Modern mimarlığın bir çok örneği aslında kendi kendine yeten resmi sistemin ürünüdür. Teknoloji, kent, doğa ve fonksiyon, kültürel bağlam içinde ürün olarak modernitenin konumu gibi etkilere maruz kalmıştır. Yine de, modern mimarlık aslında doğa içinde beyaz, kesin hatlara sahip bir villa resmi ve etrafındakiler karakterize edilmesi engellenememiştir (Villa Savoye-Le Corbusier). Yapıların sürdürülebilirlik yaklaşımı ve bağlamsal gelişime verilen önem ile urbanizm daha sonraki mimarlar tarafından (Eric Gunnar Asplund, Aldo Rossi, Giancarlo de Carlo, Carlo Scarpa ve Giorgi Grassi ) karakterize edilmiştir. Scarpa, Veneto bölgesinde araştırma yapmış ve geçmiş ile iç içe çalışmalarda kendini geliştirmiştir. Bu gelişim Venice'de Querini Stampalia Foundation adına yaptığı tasarımlarda dikkati çekmektedir. Bu tasarım onun başyapıtlarındandır. Kentin gelişmesi için ismi geçen mimarların katkıları ve yapıların ve oluşturulan mekanların esas nosyon üzerine analizleri yapılmış ve sonrasında mimarların potansiyel saklı kalmış karakteristiklerine yeniden biçimlendirilmiştir. Bu düşünce 1990 yılında bir röportaj sırasında kariyeri üzerine ölçüp biçen Carlo tarafından şu şekilde anlatılmıştır;

“Okumadaki kapasitenin açığa çıkmasına inancım çok büyüktür”. Yeniden biçimlendirilen

yapıların sayısının artışı ve yavaş yavaş oluşan kabullenme olgusu, uygulama saygınlığı ile kentin zarar görmesi olarak algılanan reaksiyon ve bunun modern mimarlığın bağlamına dayanır. Korumacılık yasalarına göre, Amerika’da 1966 Tarihi Koruma Kanunu ve 1967’de İngiltere’deki Belediye Hoşgörü Kanunu’na göre kentlerde ve kasabalarda otoriteleri korumacılığa yöneltmeye teşvik etmektedir. Birçok modernist mimara göre, Smithsons gibi, Londra’daki Euston Arch’ın yıkılması gibi kıymetli yapıların yıkılmasına karşı olmuşlardır. Ayrıca bir yapıyı yeniden işlevlendirilmede zarar verebilecek bir durum da yapının taklidini veya bir kopyasını yapmaktır. Başka bir kuşku değer uyandıran bir yöntem ise yalın bırakılan bir cephe veya strüktüre sempatik olmayan bir strüktür ile ekleme yapmaktır. Bu yöntem yeni yapılan yapıya ve eski cepheye saygınlık oluşturmaktadır(Brooker-Stone,2004).

Türkiye’de ise çarşıya çevrilen Tahtakale Hamamı, yurt haline getirilen medreseler, müze olan saraylar, otel olan hapishaneler (Four Seasons-Sultanahmet), otel haline getirilen konaklar ve sıra evler (Yeşil Konak-Sultanahmet, Soğukçeşme Sokağı-Sultanahmet, Akaretler-Beşiktaş, Richmond Oteli-Beyoğlu), büro olarak restore edilen Maçka Palas, üniversite olarak kullanılan Taşkışla ve Maçka Kışlası İstanbul’da sayısı çok olan bu uygulamalara örnektir. Otel yapılan Edirne Rüstempaşa Kervansarayı, araştırma merkezi olan Edirne Beyazıt Külliyesi Tıp Merkezi, yine bir enstitü olan İstanbul Kuyucu Murat Paşa Medresesi, otel olan Kuşadası Öküz Mehmet Paşa Hanı, otel yapılan Safranbolu Cinci Hanı, müze olan Bodrum Kalesi, lokanta kompleksi olan Antalya eski limanı yapıları bu uygulamanın oldukça uzun bir zamandan beri ekonomik olarak geçerli, kamuoyuna kabul ettirilmesi en kolay restorasyon türü olduğunu göstermektedir (Kuban,2000).

### **2.3 Yeniden Değerlendirme ile İlgili Genel Hükümler ve Yönetmelikler**

#### **Atina Antlaşması:**

Atina’da, 1933 yılında toplanan “Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi”nin sonunda Atina Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmada yer alan 70’nci maddede tarihi çevrede yeni yapı uygulamalarına değinilmiştir.

Madde 70: Tarihi bölgelerde dikilen yeni yapılarda estetik bahanesiyle geçmiş dönemlere ait üslupların kullanılması kötü sonuçlar vermektedir. Bu tür girişimleri desteklemek hiçbir şekilde hoş karşılanmaz.

Tarihte geriye dönüş asla gözlemlenmemiştir; insan hiçbir zaman geriye gitmemiştir. Geçmişin görkemli eserleri, her kuşağın, hayal gücüne hız vermek üzere yararlandığı kendine

ait devrin teknik kaynaklarına başvuran kendine göre bir düşünce tarzı, anlayışı ve estetiği olduğunu bize gösterirler.

Geçmiş köru köru kopya etmek, kendini yalana mahkum etmek demektir (Kapubağlı, 2004-Zeren, 1989).

### **Venedik Tüzüğü:**

Tüzüğün 6' ncı maddesi tarihi anıtlar ve çevresindeki yeni binalarla ilgilidir.

Madde 6: Anıtların korunması, ölçęi dışına taşmamak şartıyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye yada değiştirmeye izin verilmemelidir.

Anıtların tek tek korunması süreci aşıldığından ve yapıların çevresi ile değerlendirilmesi zorunluluğu kabul edildiğinden bu yana yapılan tartışmalar içinde yer alan bir nitelik, bu madde de yansıtılmak istenmiştir. Anıtların çevrelerindeki yıkım, yeni yapım veya düzenlemelerde, eskisiyle ilişkin kütle ve renklerin uyumunu bozacak herhangi bir değişikliğe kesinlikle karşı çıkılmaktadır (Kapubağlı,2004-Erder, 1977).

Avrupa, Tarihi Doku ve Kültürel Mirastan Sorumlu Bakanlar Konferansı (Brüksel) Konferansta özellikle Avrupa ülkelerinin, koruma politikalarına yaklaşımları belirlemeye çalışılmıştır. 1960 yıllarda hazırlanan sempozyumlarda, çeşitli ülkelerde yapılan ve birtakım tartışmaların sonucunda, Brüksel Konferansı'nın amacı "Geçmişimiz için gelecek" sloganı altında belirlenmiş ve koruma kavramının "Mimari Miras" deyimini ile, çevresiyle uyumlu ilişkiler içinde ve şehir planlama politikaları ile bütünleşmiş bir kavram olarak kabulüne karar verilmiştir.

### **Amsterdam Kongresi ve Tüzüğü:**

1975 Mimari Miras yılı sonucunda Amsterdam'da, Avrupa Mimari Miras kongresi toplanmıştır.

Kongrenin ana amacı; Sorumlu otoriteleri entegre koruma politikasına itmek, büyük halk kitlelerini Avrupa mimari mirasının değerleri ile ilgilendirmek ve halk kitlelerine basın yayın yolu ile sorunlardan haberdar etmek olarak belirtilmiştir.

1975 Avrupa Mimari Miras yılını simgeleyen ve Avrupa'nın tüm ülkelerinin delegelerinden oluşan Amsterdam Kongresi sonucunda, Avrupa'nın eşsiz mimarisinin, Avrupa milletlerinin

ortak mirası olduğunu kabul eden ve üye ülkelerin onu korumak için kendi aralarında ve diğer ülkelerle işbirliğinde bulunacağı ifade edilmiştir (Kapubağlı, 2004-Çubuk, 1976).

Amsterdam tüzüğüne maddelerini oluşturan ve yaklaşımlarını ortaya koyan düşünceler 11 ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar arasında özellikle 3'ncü ve 11'nci maddeler tarihi şehir dokularında yeni yapılaşmalarla ilgilidir.

Madde 3: Tüm tarihi ve kültürel değerler Avrupa milletlerinin ortak malı olduğundan; bakımsızlık, harap düşmek, bilinçli yıkımlar, uyumsuz yeni yapılaşma gibi tehdit edici ve giderek artan tehlikelerden korumak bu toplumların ortak görevidir.

Madde 11: Bugünün mimarisi yarının mimari mirası olacağından, yüksek kalitede bir güncel mimari sağlamak amacıyla çalışmalar yapılmalıdır (Kapubağlı, 2004-Sunalp, 1987).

### **Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler, (Nairobi, 1976):**

Toplantıda bütün dünyadaki modernleşme ve çağdaşlık adı altında neyin yok edildiği bilinmeden yıkım yapılmasının, irrasyonel ve uygun olmayan yenilemenin ve yapılaşmanın tarihi mirasa ciddi zararlar verdiği ortaya konmuştur (Kapubağlı, 2004-Zeren, 1989).

Madde 24: Koruma planları olan yerlerde, mimari ve tarihi değer taşımayan veya harap yapıların yıkımını; eklerin veya değersiz ek katlarının ve hatta alan bütünlüğünü bozan yeni yapıların kaldırılmasını içeren yeni gelişme ve yeniden imar programlarına, ancak plana uygun ise izin verilebilir.

Madde 28: Yeni yapıların mimarisinin, tarihi yapı gruplarının mekânsal organizasyonu ve yerleşim biçimleri ile uygun olması için, yeni yapılarla ilgili kurallar ve denetim sistemine özen gösterilmelidir.

Bu amaçla her yeni yapıdan önce, yalnız yapı gruplarının genel karakterinin değil aynı zamanda, belirgin özelliklerinin, yükseklik armonilerinin, renklerinin, malzeme ve formlarının, cephe ve çatılardaki sürekli niteliklerinin, mekânsal yapısal hacimlerinin, ortalama oran ve konumlarının analizi yapılmalıdır.

### **Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, (Granada):**

Sözleşmenin "Yasal Koruma İşlemleri" başlığı altında yer alan 4'ncü maddesinde tarihi bina grupları içinde yer alan yeni yapı uygulamalarında izlenecek yoldan bahsedilmektedir.

Madde 4: Her bir taraf, tarihsel bina grubunu, bunların bir kısmını veya bir ören yerini etkileyen binaların yıkımını, yeni binaların yapımını, binaların veya ören yerlerinin özelliklerini bozacak önemli tadilat çalışmaları ile ilgili projelerin yetkili bir makama sunulmasını sağlamakla yükümlüdür.

### 3. KORUMA KAVRAMI

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nda "Koruma" ve "Korunma", taşınmaz kültür varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir" olarak tanımlanır.

Çeşitli kaynaklardan ve bildirilerden alınan tanımlara göre;

Washington Sözleşmesi (1987) koruma eylemini, "her türlü kültür varlığını bir insanlık mirası olarak uzun süreli güvence altına almak" olarak nitelemektedir.

Koruma, tarihsel bir nesneyi tüm öğeleriyle elverdiğince yaşatma eylemidir.

Koruma, toplumun geçmişteki toplumsal ve ekonomik koşullarını, kültür değerlerini yansıtan fiziksel yapının günümüzün değişen toplumsal ve ekonomik koşulları altında yok olmasına engel olmak, çağdaş toplumda çağdaş gelişmelerle bütünleştirerek yaşamasını sağlamaktadır.

Koruma, kültür varlığının somut varlığını sürdürmesine yönelik her türlü işlemi kapsar.

Koruma çalışmaları kapsamında özgün olanın incelenmesi ve belgelenmesi, eskimenin yavaşlatılması ve önlenemez kayıpların en aza indirgenmesi yer alır (Tütengil A.,1995).

Koruma, genellikle tek yapı, yapı grubu ve kent bölgesi gibi üç ayrı ölçekte ele alınmaktadır (Sarıcı,1990-Akozon).

"Koruma kavramı, tarihsel içeriğinden soyutlanıp, eldeki yapı stoğu ya da yapma çevre için kullanıldığında"(Sarıcı,1990-Fitch,M.J.) çok daha geniş kapsamlı ve çok daha gerçekçi bir anlam kazanmaktadır. Günümüz yapma çevresini oluşturan 15–20 yıllık yapılar, gelecekte mimari kalıtı oluşturacaktır, yani bugün tarihsel çevresine yabancı gelseler bile onlarında tarihsel çevrenin öğeleri sayılacağı bir dönem gelecektir. Ayrıca korumayı, eldeki yapı stoğunun değerlendirmesi olarak yorumlayan görüş, korumanın ekonomik yönünü de ortaya çıkarmaktadır (Sarıcı,1990-Dinçer,1971).

#### 3.1 Korunacak Yapı Özellikleri

Bir yapının koruma statüsünü saptayan ve tarihi konumunun sonucu olan özellikler iki değişik boyutta algılanır:

1-Mimari boyut: Bu, mimari ve sanat tarihindeki statüsünün kazandırdığı bir yargıdır. Yapı, tümü ya da bazı özellikleriyle, bir sanat yapıtıdır. Estetik değeri vardır. Bir kültür belgesidir.

2-Kentsel boyut: Yapı, çevre tanımlayıcı ve tamamlayıcıdır. Tarihi kent dokusuna boyutlarıyla katılır. Kentsel tarihi çevre yapıların oluşturduğu tek tek ve birlikte yapı dizilerinin ve onlar arasındaki boşluklar oluşturduğu bir fiziksel varlıktır. Bir biçim düzenidir. Kent sadece sokakları, bahçeleri ve boşluklarıyla değil, o boşluklara mekânsal bir değer kazandıran yapılarla varolduğu için kentsel ve mimari koruma etkinlikleri kesin bir çizgiyle ayrılmaz. Kaldı ki tek yapıya müdahale kararında, yapının kentsel bağlamda son şeklini alır. Aşağıdaki ölçütler yapının restorasyon kararının alınması ve restorasyon tasarımını yönlendiren saptamalardır:

Birincil Ölçütler:

- a.Estetik değer: Sanat ve mimari tarihi içinde konum.
- b.Tarihi belge değeri: Geçmiş yapı tarihini belgeleyen özelliklere sahip olmak ya da tarihi bir olguya tanıklık etmek.
- c.Çevresel değer: Koruma statüsü kazanmış bir yapı, bir yaşama kültürü, teknoloji, sanat belgesidir. Bu olguların içerdiği bütün etkinlikleri yansıttığı için çevreyi de tanımlar.

İkincil Ölçütler:

- a.Korunmuşluk derecesi,
- b.İşlevlendirme olanakları,
- c.Restorasyon gerçekleştirecek ekonomik olanaklar.

Kuşkusuz yapının harap olmuş olması ya da restorasyon için ekonomik olanaksızlık bir yapının korunma statüsünü değiştirmez. Bu statüyü birincil ölçütler saptar. Ne var ki, harap olma ve ekonomik olanaksızlık, sanat tarihi içinde özel bir statüsü olmayan yapılar için yeni koruma kategorileri düşünülmesini gerektirir. Bu tür yapılar çokluk tarihi kent dokusunu oluşturan sıradan konutlardır. Mimarlık tarihi, yapı teknolojisi tarihi açısından kendi çağlarının belgeleridir. Fakat bunların tek yapı olarak korunma şansları, sanat tarihinde özel yeri olan yapılardan daha azdır. Çünkü bunların statüsü tümel kent gelişmesi içinde, tarihi çevreyi korumaya ilişkin genel kararlara bağlı olacaktır. Başka bir deyişle, kültürel ve sanat statüsü yadsınamayan anıtsal yapılar karşın, kentsel koruma bağlamında tek yapı daha karmaşık parametrelere bağlı olarak şekillenir (Kuban,2000).

Korumanın birincil ölçütleri bir yapının korunma statüsünün, genelde uzun bir geçmişle ilgili olduğunu gösterir. Uzun bir geçmiş zaten zaman içinde kazanılmış bir statüye işaret eder ve

yapının bir ölçüde sağlamlığının da göstergesidir. Çünkü doğal felaketlere ve uzun bir kullanıma dayandığını gösterir. Ya da pratik ve simgesel nedenlerle başından geçen bütün değişmelere karşın bugüne kadar gelmiş ya da getirilmiştir. Bir bakıma birçok tarihi yapıt, ilk kez söylendikten sonra çeşitli dönemlerin eklerini taşıyan anonim bir şiire benzer. İçinde iyi ya da kötü mısralar-beyitler vardır. Ve bunlar bir antolojiye geçmiştir. Bu antoloji, eski kent dokularıdır (Kuban,2000).

Bir yapıda şiir (sanatsal içerik) olan ya da olmayan bölümler arasındaki sınır kesin değildir. Bunun sonucu olarak restorasyonda müdahale türleri, uygulamayı yönlendiren genel bir sınıflama ötesinde bir anlam taşımaz. Bir restorasyon her tür müdahale türünü içerebilir. Her tür restorasyon tasarımı bize kadar gelmiş yapının, ona koruma statüsü veren mesajın okumak ve o mesajı bugün için düşünmüş bir bütün tasavvuru içinde vermektedir. Restoratör, doktor gibi tedavi ettiği hastanın tümel sağlığından sorumludur. Bu, bütün yapının özgün bütünlüğü olmayabilir. Burada bir özel durumu belirtmek gerekir. Günümüze kadar şu ya da bu şekilde yaşamış bir yapıt, özgün haline döndürmeyi kabul etmeyen bir restorasyon anlayışında, kültürel ve simgesel nedenlerle tümüyle yok olan bir yapı yeniden yapılabilir. Burada söz konusu olan restorasyon ölçütleri değil kültürel, simgesel, hatta törensel isteklerdir. Bu anlamda bir bütünleme isteği restorasyona ilişkin bütün ölçütleri gereksiz kılar. Çünkü seçim bir yapının analizini değil, yeni bir bütünü amaçlamaktır (Kuban,2000).

### 3.2 Korumanın Amacı

Korumanın nedenleri her ülkenin toplumsal, kültürel, yasal ve ekonomik yapısına göre değişiklikler göstermekle beraber, temel anlamda hepsi aşağıdaki maddelere dayanır;

- Kültür varlıkları, toplum bireylerinin benliklerini kuvvetlendiren, onları bilinçlendiren ve belli değerler etrafında toplayan unsurlardır.
- Eski biçimlerin ve değerlerin yaşatılması toplumun tarihsel açıdan bilinçlenmesini sağlar. Geçmişin göstergelerini taşıyan bir çevrede toplumsallaşan bireyler, yeni yaşamın içinde geçmişin sembelleri vasıtasıyla bir kültür sürekliliği elde ederler ve tarih bilincine sahip olurlar. Üstün uygarlık ve tarihsel bilinç birbiriyle doğrudan ilişkilidir.
- Koruma, toplumda bireysel ruh sağlığı açısından da önem taşır. Kentsel öğelerin (sokak, meydan, mahalle v.b.) oluşturduğu çevrelerin, kullanıcıları tarafından kolaylıkla algılanabilir ve tanınabilir olması, ruhsal düzeyde güvenlik ve kentle

özdeşleşme duygusu uyandırır. Tarihsel süreç içinde hayli kısa bir zaman dilimi oluşturan insan ömrü boyunca oluşan ani ve büyük değişimler, bilinen, tanıdık olanın yabancılaşması, toplum bireyleri tarafından kolaylıkla özümzenecek bir olgu değildir. Bu olgu, kişinin kendini alıştığı çevresi içinde yabancı hissetmesi gibi tehlikeli psikolojik sonuçlara neden olabilir. Kültür varlıklarının korunması ile, yapısal çevrenin değişim süreci ve hızı denetim altına alınmış olur.

- Toplum bireylerinin önemli psikolojik gereksinimi de geçmişi toplumsal ve kültürel değerleriyle tanımak, tanıtmak ve gelecek nesillere aktarma isteğidir. Kültür varlıkları, bu isteğin gerçekleştirilmesi için somut araçlardır. Bu kapsamda, kültür varlıkları, taşıdıkları mimari, estetik, tarihsel ve toplumsal değerlerle geçmişten geleceğe önemli birer zihinsel mesajdır.
- Çarpık kentleşme ve hızla gelen değişimlerin doğal sonucu toplumda kültürel kimliğin yitirilmesi tehlikesidir, buna karşı en etkin önlemlerden biri de kültür varlıklarının korunmasıdır.
- Koruma, toplumdaki kültürel ve toplumsal değerlerin canlandırılmasını ve yaşatılmasını sağlar. Geçmişe ait değerleri de içeren bir çevre, toplum bireylerinin duygusal, görsel ve düşünsel çerçevesini zenginleştiren bir unsurdur. Zengin bir çevre, kişiyi duygu ve düşünce açısından uyaran yaratıcı bir ortam oluşturur.
- Geleneksel dokular, kendilerini yaratan geçmişin tanıkları olarak günlük yaşama katılarak çevreye özgün bir boyut kazandırılırlar.
- Toplumsal değerlerin yeniden topluma kazandırılması, toplum geleceğinin daha sağlıklı biçimlendirilmesini sağlayan ve yozlaşmayı önleyen bir eylemdir.
- Sağlıklı toplumsallaşma için gerekli ön koşullardan biri de, bireyin çevresindeki sürekliliktir. Süreklilik, köklü bir toplumsal yaşamın temel öğelerinden biri olup gelişen çevre koşulları içinde geçmişten belirli değerlerin korunması ile sağlanabilir. Uygarlıkların kesintisiz bir gelişme sürecine kavuşabilmesi için, geçmişten kalan birikimlerin geleceğin yaratılmasında bir kaynak olarak değerlendirilmesi kaçınılmazdır.
- Toplumların göçebelikten yerleşik düzene geçmesinde en önemli etken, geçmişleri ile ilgili değerlerin giderek önem kazanmasıdır. Bu nedenle, bireyleri buldukları çevreye bağlamak için koruma gereklidir.

- Geçmişteki değerlerin doğru bir biçimde analizi ve nesnel yöntemlerle değerlendirilmesi, toplumun geleceğinin daha sağlıklı biçimlendirilmesine olanak sağlar.
- Kültür varlıkları taşıdıkları toplumsal, kültürel ve çevresel değerler yanında, “belge niteliği”de taşırlar.

Geçmişten kalmış kültür varlıkları ait oldukları devrin yaşam kültürünün, teknik düzeyinin, toplumsal yapısının somut belgeleridir. Yapısal kültür varlıkları kendilerine yansıyan tarihsel kimliğin algılanmasına araç olurlar. Koruma ile elde edilen yararlar bireysel olmaktan çok, toplumsal niteliktedir. (Tütengil,A,1995).

“Niye koruyoruz ?” sorusunun yanıtı, neyi koruyacağımızı da etkilemektedir. Prof. Altan Akı “Eski konutların korunarak kullanılması ile ilgili bir çevre araştırması ” isimli tezinde; korumanın iki temel amaca yönelik olduğunu belirtmiştir. Bunlar;

Tarihi kültür varlıklarının (mirasın) korunması; tarih bilinci, gelecek düşüncelerinin temelini oluşturur. Eski kent olgusunun önemli bir yanı da kültürel varlık, tarih bilinciyle oluşan mimari çevredir. Mimarlık mirasının korunmasının ve oluşacak yeni çevrenin tarih ve gelecek bilinçleri ile şekillenmesinin, bütün çevre düzenleme çabalarının temelini oluşturması gereklidir. Kısaca tanımlanacak olursa “tarihsel çevre-geçmişten günümüze kalan dönemin düşünüyü, yaşam ve üretim biçimlerinin sergilendiği çok boyutlu mekansal bir olgudur.”

Koruma konusuna sadece sosyal ve kültürel açıdan yaklaşmak yerine, yapılara ekonomik anlamda işlevsel bir içerik kazandıran ve bir yapı stoğu olarak değerlendiren ‘Eylemsel koruma’ sorununa daha gerçekçi yaklaşımlar ve daha rasyonel çözümler getirilmesi sağlanacaktır(Sarıcı,1990).

Geçmişten kalan izlerin tümünün gelecek kuşaklara aktarılması olası değildir. Ülkelerin ekonomik kaynakları, böyle bir çabayı desteklemek için yeterli olamamaktadır. Çağdaş kentleşme sorunları, bakımsızlık, malzemenin yıpranması, doğal afetler, yeni yapılanma baskıları sonucu tarihi yapıların sayısı sürekli azalmaktadır. Bu nedenle, uygulamada öncelikle korunması gerekli, vazgeçilmez, ya da korunması rastlantılara bırakılamayacak anıtların seçimine yardımcı olabilecek ölçütlerden yararlanılmaktadır.(Ahunbay,1999).

Kaya Dinçer doktora tezinde korumanın nedenlerinin incelenmesi ile neyin korunacağı konusunda önemli ipuçları elde edileceğini belirtmiş ve korumanın nedenlerinin incelenmesi ile neyin korunacağı konusunda nedenlerini 3 ana başlık altında incelemiştir (Sarıcı,1990).

1.Tarihsel gerçekler; bir yapının yapı grubunun ya da kent bölgesinin korunabilmesinde bir ülkenin tarihinde önemli kişiler ve olaylarla özdeşleşmiş olması başlıca ölçülerden biridir. Bugün; kaybolduğu takdirde bir mimari gelişme zincirinin korunmasına neden olacak yapılar yani sıra dışı yapıların korunması gerektiği kadar, sıradan yapılarında korunmasındaki önem mimarlar tarafından fark edilen bir gerçektir. Çok sayıda örneği olan yapılar, korunacak değerdeki yapı bölgelerini, yani kent dokularını oluştururlar (Sarıcı,1990).

2.Toplumsal gerçekler; tarihsel nedenler, daha çok tek yapı grubu ölçeğindeki koruma kararlarını etkilerler.

3.Ekonomik gerçekler; tarihsel yapıların korunması bir lüks değil, en önemli mal varlıklarımızdan birinin tutumluca kullanımınıdır. Yalnızca tarihsel yapıların değil önemli tüm yapay çevrenin bir kaynak olarak tutumluca kullanılması gerekmektedir.

Mevcut bir binanın temsil ettiği gereç miktarı ve bu gereçlerin üretimi ile inşaat sahası haline getirilişinde kullanılan enerji kaybı, yeni inşaat için ve artan maliyetlerle temin edilen gereç ve enerjide düşünüldüğünde koruma ayrıca önem kazanmaktadır(Sarıcı,1990).

### **3.2.1 Koruma Çeşitleri**

Bir yapının ömrünün uzatılması için, prezervasyon, restorasyon, konsolidasyon, rökonstitüsyon, rökonstrüksiyon, replikasyon gibi koruma yöntemleri uygulanmaktadır. Bu yöntemler; yapının yapısal açıdan korunmasına yönelik çalışmalardır. Tek tek ya da birkaçı bir arada kullanılabilirlerdir. Yapıda fiziksel olarak yapılan koruma çalışmaları, yapı; toplumsal yaşamak içinde yerini almaması durumunda eskime sürecine yeniden gireceğinden, ekonomik kayba neden olacaktır. Bu nedenle koruma, yeniden kullanım ile amacına daha gerçekçi boyutlarda ulaşabilmektedir(Sarıcı,1990).

### **3.3 Korunması Gerekli Kültür Varlığı**

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre, kültür varlıkları, “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan, yerüstünde, yeraltında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır” (K.T.V.K.K,1983). Korumanın temel sorunlarından biri neyin korunacağıdır. Çok eski tarihlerden günümüze ulaşan seçkin dini yapılar (Parthenon, Pantheon), mezar anıtları (Piramitler, Selçuklu türbeleri), ya da işlevsel binalar (Colosseum, Roma Hamamları) bugün dünya mimari mirasının öğeleri olarak korunmaya değer bulunmaktadır. Aslında anıtsallıktan uzak, tümüyle işlevsel amacı olan gündelik yaşama ait yapılar da uzun bir süre geçtikten sonra, toplumsal tarihe ait bir bileşen

olarak değer kazanmakta ve koruma kapsamına alınmaktadır. Teknolojinin geçirdiği belli aşamalara ait yapılar teknoloji tarihi açısından önem kazandıkları için korunmaktadır. Venedik Tüzüğü’nün genişletilmiş anıt kavramı 1976’da UNESCO tarafından daha farklı bir terminoloji içinde yoğurularak kültürel geleneklerle ilgili bütün maddi varlıkları kapsamak üzere ‘‘kültürel varlık’’ deyimini ortaya atılmıştır. 1983’te çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na alınan bu kavram, değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtları kapsamaktadır. Estetik ve bilimsel açıdan değer taşıyan jeolojik oluşum, bitki örtüsü, su öğesi, yabaniyl yaşam bölgeleri, tarihi bahçeler ‘‘doğal varlık’’ kapsamına girmektedir. Yurdumuzda da geçerli olan kabullere göre, dünyada korunacak değerler ‘‘doğal kültürel varlıklar kavramı içinde toplanmaktadır (Ahunbay,1999).

Yapısal kültür varlıklarının sonsuza değin belirli bir durumda varlıklarını sürdürmeleri ve hiç bir değişime uğramadan saklanmaları olası değildir. Bu nedenle ‘‘koruma’’ kapsamında amaç, eskimeyi ve yok olmayı hızlandıran etkenleri denetim altına almak, sürekli bakımı sağlamak ve gerekli durumlarda korunan değerleri uygun bir şekilde işlevlendirerek bunların toplum tarafından benimsenmelerine katkıda bulunmaktır. Herhangi bir kültür varlığı ile ilgili çalışmalara başlanmadan önce;

- Kültür varlığının taşıdığı değerlerin ve önlemlerinin belirlenmesi,
- Kültür varlığının çevresinin incelenerek değerlendirilmesi,
- Kültür varlığının fiziksel yapısının koruma yöntemlerine uygunluğunun araştırılıp, değerlendirilmesi,
- Kültür varlığının geçmişteki ve günümüzdeki işlevinin belirlenerek değerlendirilmesidir.

Bir kültür varlığı olarak binada, her bir zaman dilimi ayrı bir anlam katmanı olarak, bir öncekinin üzerine eklenmiş, farklı izler bırakmıştır. Kültürel varlıklar, taşıdıkları bu izlerle, geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki sürekliliği sağlamaktadır. Bunların varlığı, tarihsel belleğin hep canlı tutulması, sahip oldukları verilerden yararlanılması avantajını sağlayacaktır. (ter, 1996). Tarihi değeri yüksek olan bir bina, tamamıyla eski haliyle, bir belge olarak saklanmak durumundadır. zerinde katı koruma şartları olmayan eski binalar yeniden değerlendirme kapsamına girmektedir.

Korunması gerekli kültür varlıklarının korunabilmesi için onlara verilecek yeni işlevin

saptanmasında yöresel ve çevresel etkenlerin de en az yapının mimarisi kadar önemli olduğu gerçektir. Yöresel ve çevresel etkenler; yörenin ve çevrenin kültürel yapısı, yörenin ve çevrenin gereksinmesi, yörenin ve çevrenin bugün ve geleceğe dönük planlama kararları ve yapının bulunduğu yerin doğal özellikleri olarak dört ayrı bölümde incelenmesi gerekir (Erdoğan,2002-Aşkun 2002).

Koruma önlemleri konusunda evrensel olarak geçerli ortak görüş, ‘her türlü yapısal değişim, ne boyutta olursa olsun, tarihsel nüveye bir müdahaledir ve tarih belgesinin özgünlüğünü yitirmesine neden olur, bu nedenle müdahaleler en aza indirgenmeye çalışılmalıdır’ ilkesidir. Koruma önlemlerinin seçimi ve uygulanması sırasında dikkate alınacak noktalar şöyle özetlenebilir;

A.Tespit ve belgeleme: Her türlü koruma önlemine başlamadan önce kültür varlığının var olan durumu ve koruma önlemi sırasında kullanılan yöntem ve malzeme eksiksiz olarak belirlenip, belgelenmelidir. Kültür varlıkları ile ilgili tespit ve belgeleme çalışmalarında üzerinde durulacak bir nokta da, tespit ve belgelemenin sadece yapısal strüktürü kapsamayıp, aynı zamanda korunacak varlığın tarihsel değerinin analizini de içerecek nitelikte olmasıdır. Kültür varlığının korunması, ancak geçmişten günümüze taşıdığı mesaj ortaya konulduğunda savunulabilir.

Belgeleme ve tespit çalışmaları sonucunda oluşturulacak ‘kültür varlığı arşiv’leri kültür varlıklarının bilimsel metotlarla elde edilmiş eksiksiz ve kesin tanımlarını içermelidir. Bu kapsamda yazı, çizim ve fotoğraflarla belgeleme yanında, kültür varlığının taşıdığı tarihsel mesajlar da yer almalıdır.

B. Müdahalenin derinliği: Kültür varlığının hiçbir tarihsel ögesi zarar görmemeli, değiştirilmemeli ve yok edilmemelidir.

C. Müdahalenin boyutu: Kültür varlığına uygulanacak müdahale olabildiğince en düşük seviyede tutulmalıdır.

D. Kültür varlığının bütünlüğü: Tüm önlemler kültür varlığının estetik, tarihi ve somut bütünlüğüne zarar gelmeyecek şekilde yürütülmelidir. Kültür varlıklarına uygulanacak önlemlerde temel ilke, kültür varlığının karakterini ve etkisini bozmamak olmalıdır.

Kültür varlıklarında uygulanacak koruma önlemlerinde geçerli ilkeler şöyle sıralanabilir:

**Yapılacak müdahaleler, eğer teknik olarak gerçekleştirilebiliyorsa, geriye**

**döndürülebilir nitelikte olmalıdır.**

Reverzibilite (geriye dönülebilirlik) sözlük tanımı ile işlemlerin tüm detayları ile geriye döndürülebilir olması halidir.

Koruma açısından reverzibilite, kültür varlığına zarar vermeden, yapılan müdahalenin geriye döndürülerek, bir önceki durumunun aynen tekrar elde edilmesi olarak algılanmamalıdır; amaç zarara sebep olan parça ve malzemelerin yerinden çıkartılarak, başka bir onarım önleminin uygulanabilir olmasıdır. Korunacak yapıların tarihsel değeri, sonradan yapılmış değişiklikler ve ilavelerle birlikte –ki bunlar orijinal durumun bir parçası olarak kabul edilir-geriye dönüşü olmayan tarihsel olguların bir durdurulması veya anıtın ‘gençleştirilmesi’ olmamalıdır. Burada amaç, doğal olmayan bozulmaları –örneğin çevre kirliliği etkileri- durdurmak, tehlikeleri uzaklaştırmak ve bazı sebeplerden zorunlu olan müdahaleleri geriye döndürülebilir olarak gerçekleştirmek olmalıdır. Geriye dönüşü olmayan işlemler, anıtın tarihsel belge niteliği açısından bir daha düzeltilemeyecek zararlara neden olabilir.

**Müdahale, ilerde gerekebilecek yeni müdahalelere mani olmayacak nitelikte olmalıdır.**

Yapıların sonsuza değin korunması mümkün olmadığı gibi, alınan koruma önlemlerinin de sonsuza kadar yeterli olması da beklenemez. Bu nedenle, müdahaleler ileride gerekli olabilecek yeni önlemlerin uygulanmasını güçleştirmeyerek şekilde gerçekleştirilmelidir.

**Müdahale, kültür varlığında var olan özgün malzemenin en üst düzede korunmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır.**

Her yapının biçimi, kullanılan malzeme ile anlam kazanır. Dolayısıyla malzeme, koruma uygulamasının ayrılmaz bir bileşenidir. Her türlü müdahalede, öncelikle özgün malzemenin bozulma nedenlerinin ve özelliklerinin araştırılması gereklidir. Koruma uygulamalarında temel ilke özgün malzeme en son noktaya kadar korunmalı ya da onun karakterine en yakın malzeme seçilmelidir.

**Özgün durumda erişilebilir olan yapı elemanları, müdahaleden sonra da gerektiğinde erişilebilir olarak kalmalıdır.**

Müdahalelerde, hiçbir zaman kapalı olmamış yapı elemanlarının kapatılmamasına dikkat etmek gerekir, bu hem ileride gerekli olabilecek müdahaleler açısından hem de yapılacak olası bilimsel araştırmalar açısından dikkate alınması gerekli bir konudur.

**Değişiklik ve ekler var olanla uyumlu, ancak özgün olandan ayırt edilebilir nitelikte**

**olmalıdır.**

Eğer yeni eklentilerin yapılması kaçınılmazsa, bunlar renk, malzeme, form ve ölçü bakımından bütünle uyumlu olarak seçilmeli, ancak özgün malzemeyi bastırmamalı ve yapıya sonradan eklendikleri anlaşılır biçimde düzenlenmelidirler.

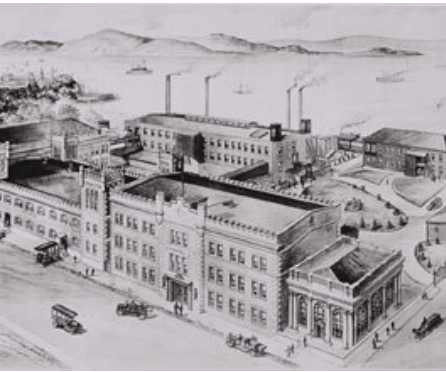
**Her türlü koruma işlemi uzman kişiler tarafından gerçekleştirilmelidir.** (Tütengil A,1995).

#### 4. YENİ İŞLEV VERİLEN ESKİ YAPILARIN DEĞERLENDİRİLMESİNDE İŞLEVİN TARTIŞILMASI

Mimarlık, uygarlıklar sürecinde, başlangıçtan bu yana çağlar boyunca bir yandan konut odaklı tekil ve toplu yerleşmelerin, diğer yandan toplum yararına veya toplumu simgeleyenlere yönelik yapı türlerinin ve etkinliklerinin gerçekleştirilmesini amaçlamış ve sağlamıştır. İnsan soyunun gerçekleştirdiği yapıtların, Mısır Uygarlığı'na bağlı örneklerde olduğu gibi en azından bir kısmı günümüze kadar ulaşma başarısını elde etmiştir. Onları yerinde görmek, incelemek, değerlendirmek olanağı vardır. Ancak zamanın bozuculuğunu, yok ediciliğini alt eden bu yapıtların, mimarlık yapıtı olma özgünlüğünü ve özünü oluşturan inanca bağlı işlevsellik geçerliliğini yitirmiştir. Yapıtla toplumun birlikteliği kopmuştur. Özünde toplum da yok olmuştur. Bu durumdaki yapının kaderi iki olasılıktan birinin seçilmesi yoluyla ikilemin aşılmasına bağlıdır:

- Yapının yeni bir işlevi üstlenerek, çağdaş toplumun yaşamına uyum sağlaması,
- Yapının mimarlık kapsamı dışında farklı bir sürece (arkeoloji) geçerek kültür değeri, mirası ve kanıtı olarak uygarlıklar düzeyindeki yerini alması.(İzgi,1999)

Örenler ve sadece sağlamaştırılan Ortaçağ yapıları, dini yapılar, mezar yapıları ve çeşme, anısal yapı gibi örnekler dışında, çağdaş restorasyonun temel konusu olan konutlar, eski sanayi yapıları, kışlalar, saraylar, medreseler, manastırlar, kaleler, tersaneler, hamamlar, depolar gibi yapıların tümü yeni bir işlev vererek eski yapıları korumak zorundadır. Aslında yeni bir işlev vererek eski yapıları müdahale sadece tarihi yapı statüsü olan yapılar için değil, yeni yapılar için de söz konusudur. Amerika'da bu örnekler çoktur. Bunların en ünlülerinden biri San Francisco'da 1964'te eski bir çikolata fabrikasının alışveriş merkezine dönüştürülmesidir (Ghirardelli Square) (Kuban,1999).



Şekil.3.1 Ghirardelli Fabrikası eski ve yeni hali[3]

Eski bir binaya yeni işlev verilirken aşağıdaki temel öğeler tasarımcı tarafından yeterince araştırılmalıdır. Bunlar şu başlıklar altında toplanabilir:

#### 1. Binanın mekânsal oluşumu:

- Yapı tek bir hacimden oluşabilir.
- Yapı tekrarlanan hacimlerden oluşabilir.
- Yapı karmaşık bir plan şeması gösterebilir.

Yapının mekânsal oluşum şeması, verilecek yeni işlevle doğrudan bağlantılıdır. Ve belki de en önemli faktördür. Bir ön şarttır. Bir şehir içi hanı sinema olarak kullanılamaz ama çağdaş bir konaklama tesisi olabilir. Bunun gibi tek mekân özelliğine sahip örneğin bir kilise sınıflara bölünüp okul haline getirilemez. İngiltere'deki örneklerinde olduğu gibi bir oto galerisi ya da bir sinema olabilir. Kilise okul, han sinema yapılırsa ya hiç olmaz ya da bu yapılar kimliklerini büyük ölçüde yitirirler (Altınoluk,1998).

#### 2. Binanın hacim boyutları:

Eski bir şehir içi hanı ilk şıkta ele aldığımız mekansal kurgu öğesi itibariyle belki bir konaklama tesisi olabilir ama, bu defa mekanın boyutları sorun olabilir. Bunun için önce verilecek fonksiyonun esas biriminin analizi gereklidir. Yapı otel olacaksa otel yatak odası, ilkokul olacaksa sınıf gibi.

Belki, iki han odası bir yatak odası olabilecektir. Ya da tersi. Bir han odası iki yatak odası gibi. Bu durumda örneğin bir yatak odası 18 m<sup>2</sup> gerekliyse, o zaman mevcut yapıdaki (-) ve (+) metrekareler kabullenilmek durumundadır. Burada özellikle anıtsal yapılara (architectural monument) çok yönlü yaklaşmak gerektiği konusu açıktır. Bir anıt bina yatayda ve düşeyde defalarca bölünerek belki otel olur gibi görünebilir ama bu defa ortada 'o bina' kalmaz (Altınoluk,1998).

#### 3. Binanın işlevsel ilişkiler kurgusu:

Bir şehir içi hanının konaklama tesisi olarak kullanılması düşünülmüşse, burada doğal sirkülasyonda zorlamalar olabilir. Odasından çıkan bir insan direkt olarak danışmaya gidebilmek için burada, zorunlu olarak avludan geçmek durumundadır ya da oluşturulacak yapay iletişimi izleyecektir. Bu durum belki yaz aylarında, ilkbahar ve sonbaharın sıcak günlerinde, gecelerinde mümkündür ama diğer zamanlarda sorun yaratır (Altınoluk,1998).

#### 4. Binanın bulunduğu konum:

Mimarlık alanındaki doğal, yapay ve toplumsal çevre girdileri burada da önemli verileri oluşturur. Örneğin şehrin ticaret kesimindeki bir han yukarıda açıklandığı gibi üç faktöre göre otel olabilir, fakat şehir içindeki konumu itibariyle o yapının, alışveriş fonksiyonuna ayrılması ekonomi açısından daha doğru bir davranıştır.

Gereksinmelerin değişkenliği göz önüne alınarak tarihsel yapılarda titiz davranmalı, yanlışlar yaşanmamalıdır. Özellikle anıtsal yapılar kapsamında her önüne gelen karar verici olmamalıdır (Altınoluk,1998).

#### 4.1 Yapının özellikleriyle çelişmeyen başka bir işlevin getirilmesi

Zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağlı istekler nedeniyle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte, ilk yapılış amacından farklı işleve hizmet etmek için uyarlanmaktadır. Hamam, kervansaray, tekke, manastır gibi tarihi yapı türleri ancak özel durumlarda özgün işlevlerini sürdürdüklerinden, bu yapı türlerinin farklı amaçlarla kullanılmaları zorunlu olmaktadır. Konut, otel gibi işlevleri günümüzde de geçerli olan binalar ise bugün yapılan benzerlerinin konfor koşullarını sunmaktan uzak olduklarından, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalmakta, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaktadır. Yeniden işlevlendirme eski binaların yıkımından kurtulması için bir araçtır(Ahunbay,1999).

Yeniden işlevlendirilmesi büyük zorlamalar getirecek olan tarihi binaların müzeye dönüştürülmesi yoluna gidilmektedir. Bursa'da Murat Evi, Birgi'de Çakır Ağa Konağı, Amasya'da Hazeranlar Konağı gibi önemli tarihi evler Kültür Bakanlığı tarafından etnoğrafya müzesi olarak değerlendirilmişlerdir (Ahunbay,1999).



Şekil 4.1 Birgi Çakırağa Konağı[5] ve Amasya Hazeranlar Konağı

Mimar Sinan'ın eserlerinden biri olan Haseki Hürrem Sultan Hamamı (Ayasofya Çiftehnamam) günümüzde halı sergileme amaçlı olarak kullanılmaktadır. İstanbul'un merkezi bir noktasında yer alarak, turistlerin en çok ziyaret ettikleri mekânlardan biri olmasına karşın özgün işlevinin neden yaşatılmadığı soru işareti olarak kalmıştır. Kültürel yapının simgesi olan hamam gibi yapılar günümüzde özgün işlevlerini sürdürebilecek özelliklere sahip yapılardır.

Özel mülkiyete geçmiş olan hamam, tekke, gibi vakıf yapılarının yeniden işlevlendirilmeleri, de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni kullanım zorlamasıyla eklenen ara katlar, duvarlara açılan yeni geçitler özgün mekânsal özellikleri zedelemektedir. Çevresel özellikleri nedeniyle korunması istenen yapıların yeniden kullanımlarında, yeni işlevin dış görünümü bozmadan gerçekleştirilmesi arzu edilir. Bu binaların kurtarılması için tek ekonomik yol olan yeniden kullanım sırasında, iç düzenlemede daha esnek uygulamalara gidilmesi söz konusudur. Yangın, bakımsızlık nedeniyle döşeme ve tavanlarını yitirmiş ve ilk tasarıma ait yeterli veri bulunamayan 2. grup yapılarda, yeni bir iç düzenleme yapılmasına izin verilebilir. Çok önemli plan ve iç mekân değerlerine sahip olan yapılarda ise yeni kullanıma elverişli, serbest iç düzenlemeler uygulanmaktan çok tarihi mekanların anısını sürdüren düzenlemelere gidilmesi uygun olur (Ahunbay,1999).

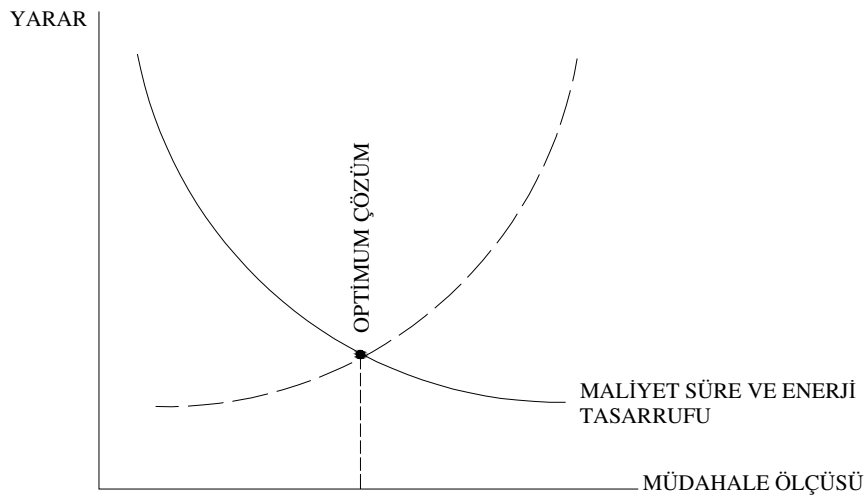
Yeniden kullanım yararlarını; kültürel(tarihsel)-toplumsal ve ekonomik olarak ele alan Sarıca; bu yararları şu şekilde açıklamaktadır:

Kültürel ve toplumsal yararlar; yeniden kullanım, kültür ve tarih miraslarımızın yaşamasında önemli yararlılıklar sağlamaktadır. Yeniden kullanım yoluyla yöreye getirilecek yeni işlevler, sosyal, kültürel ve ekonomik gereksinimleri karşılayacak türden olduğundan, özellikle kültürel canlandırma politikasıyla, tarihi merkezler belirli aktivite alanlarına dönüşerek önemli bir gelir kaynağı ile burada ve çevresinde yaşayan halkın sosyo-ekonomik gelişimini sağlayacaktır (Sarıca,1990).

Ekonomik yararlar; yeniden kullanım, ekonomik açıdan değişik yararlar içermektedir. Yeniden kullanım mevcut kaynakların değerlendirilmesi nedeniyle bir enerji tasarrufu söz konusudur. Stein ve çalışma grubu yaptığı çalışmalarında; mevcut bir binaya getirilen yeni işlev çözümleri ile aynı işlevin yeni inşaatta çözümlenmesi karşılaştırılmış, sonuç olarak yeni yapı için harcanan enerji miktarının, mevcut yapının değerlendirilerek kullanılmasında harcanan enerji miktarından fazla olduğu gözlemlenmiştir. Yani yeniden kullanım "ekonomik tasarruf " sağlamaktadır. Yeniden kullanımda, yeni inşaat yapımına göre inşaat süresi daha kısadır, bu nedenle yapıdan yararlanma süresi öne alındığı için, yapıdan sağlanacak gelirin

kısa sürede elde edilebilmesi yapı sahibi açısından önemli ölçütlerden biridir. Yeniden kullanıma, maliyetinin, yeni inşaata göre çok düşük olabildiği, iki tür işlemin eşdeğer maliyetlerde yapılabildiği, yeniden kullanım maliyetleri ile yeni inşaat maliyetlerinin karşılaştırılması konusunda öne sürülen değişik görüşlerdir (Sarıcı,1990).

Yapıya uygulanan müdahale ölçüsü arttıkça, yeni kullanıma uyum olasılığının arttığı, buna karşılık maliyet, süre ve enerji tasarrufunun azaldığı ortaya çıkmıştır. Yani Şekil 4.2’de görüleceği gibi müdahale, uyum kapasitesi (mekansal uyum) ile doğru orantı sağlarken, maliyet, süre ve enerji tasarrufu sağlama ile ters orantılı gitmektedir.



Şekil 4.2 Yeniden kullanımda müdahale ölçüsü -Yarar ilişkisi (Sarıcı,1990)

Grafikteki mekansal uyum ile, maliyet süre ve enerji tasarrufunun dengelendiği optimum noktanın bulunması tasarımcının, seçenekleri ortaya koyacağı ön çalışmalar ile gerçekleşecektir(Sarıcı,1990).

Yeniden kullanımda, işlev değişikliğiyle canlandırılan çevre onarım harcamalarını kısa sürede karşılayıp önemli bir gelir kaynağı olmaktadır. Özellikle tarihi yapıların yeniden kullanımı canlı turizm işletmeciliğindeki gelir düzeyinin artmasında etkin rol oynamaktadır. Yeniden kullanımın ekonomik yararlılık düzeyi yapıya müdahale ölçüsü ile bağlantılıdır. Kaya Dinçer’in ‘Belgeli konaklama tesisi gereksiniminin karşılanmasında otel olarak yeniden kullanılacak eski yapıların seçimi için bir yöntem önerisi’ başlıklı tezinde, yeniden kullanımın 5 ayrı yöntem sınıflandırması çerçevesinde yapılan karşılaştırma sonuçları, bir tablo ile açıklanmıştır.

1. Yalnızca yapısal eskimenin onarımı sonunda yeni kullanım;
2. Yapı kabuğunun onarılıp, iç mekânlarda taşıyıcı sisteme müdahale etmeden yapılan değişikliklerle yeniden kullanım;
3. Yapı kabuğunun onarılıp, içinin tümüyle yeniden inşasıyla yeniden kullanım,
4. Yapının taşıyıcı sisteminin korunup, dış ve iç duvarlarının yeniden inşası ile yeniden kullanım;
5. Yapının tümüyle yıkılıp, yerine iç mekânları işleve, cephe ve kitlesi ise yıkılan binaya uygun olarak yeni yapı yapılması ile yeniden kullanım.(Sarıcı,1990-Dinçer,1971)

Çizelge 4.1 Yeniden kullanım yöntemlerin karşılaştırılması (Sarıcı,1990-Dinçer,1971)

	Uyum	Maliyet		Süre	Enerji Tasarrufu
		Onarım	İnşaat		
1.	Yüksek	Yüksek	Yok	Çok kısa	Çok
2.	Orta derecede	Orta derecede	Orta derecede	Kısa	Orta
3.	Yüksek	Az	Çok	Uzun	Az
4.	Yüksek	Yok	Orta derecede	Uzun	Az
5.	Yüksek	Yok	Çok	Yeni inşaata kadar	Yok

İşlev değişikliğinin olabirliği ve şartları genel olarak evrensel kararlar ile belirlenmiştir. Türkiye tarafından da bu kararlar kabul edilmiştir. Bu kararlarda işlev değişikliği sırasında korunması gerekli yapıların, sanat ve tarihi kişiliklerine saygılı olunması, değişik kullanımları, binaların içinde ve dışında ne yapılarına ne de karakterlerine etki etmediği takdirde uygun olabileceği tavsiye edilmektedir. Verilmesi düşünülen fonksiyonun, o yapıda işleyip işlemeyeceği, gerekli mahaller için yeterli olup olmadığı, gerek yapısal gerekse mekânsal açıdan çok iyi analiz edilmelidir (Erdinç S.,2002).

## 5. YENİDEN İŞLEVLENDİRME AŞAMASINDAKİ EVRELER

Belgeleme çalışması ve restorasyon projesinde alınan ilkeler, yeniden işlevlendirme projesinin temeli olmalıdır. Diğer kültürel alanların hepsinden farklı olarak, endüstri mirasının korunması işlevsel bütünlüğün korunmasına bağlıdır ve yeniden işlevlendirme aşamasında bir endüstri mirasına yapılacak müdahale, mümkün olduğunca koruma amaçlı olmalıdır. Yeni bina yapımı veya yıkım kararları konusunda uzman inşaat mühendisi, mimar ve koruma bilimcilerinden oluşan özerk bir heyet tarafından denetlenmelidir. Koruma ve yeniden işlevlendirme uygulamalarının tüm aşamaları, ilgili idare ve akademik kurumların eşit sayıdaki temsilcileri ve konuyla ilgili uzmanlardan oluşan danışma kurulu tarafından kontrol edilmeli ve yönlendirilmelidir. Yeniden işlevlendirme projesi, bilimsel bir kurul tarafından belirlenen ihtiyaç programı doğrultusunda ve özerk bir jürinin değerlendirmesi koşuluyla, ulusal veya uluslararası bir yarışma ile elde edilebilir. Böylece ortak mirasımız için alınan kararların, kişisel beğenilerle şekillenmesi önlenir. Teknik, endüstri ve mühendislik mirasının ölçeği, genişliği, aynı zamanda kendine özgü koşulları, daha özel koruma yöntemlerinin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple, Avrupa çapındaki bir işbirliği, hedeflere ulaşmayı kolaylaştırabilir. (Köksal G.,Şubat, 2005, “Türkiye ve İstanbul’un İlk Termik Santrali:Silahtarağa”, Arredamento Mimarlık).

Yapıların yeni fonksiyonlarının belirlenmesi için önerilen aşamaları Sertaç Tümer yüksek lisans tezinde şu şekilde özetlemiştir;

- Yapının ve içinde bulunduğu alanın sahip olduğu anlamların ortaya çıkarılması

Bu aşama yapıya ilişkin anlamsal çözümlemeyi gerekli kılmaktadır. Yapıya ilişkin yan anlamların ortaya çıkarılmasının hedeflendiği bu aşama, konusunda uzman kişilerden oluşan bir dönüşüm ekibinin (Mimar, kentsel tasarımcı, kent plancısı, restoratör, endüstri arkeologu, sosyolog...) varlığını gerekli kılmaktadır. Bu aşama, söz konusu yapının halk tarafından algılanışının tespitinin sağlanabilmesi için yerel halkın katılımını gerekli kılmaktadır (Tümer,2003).

- Yapıya ilişkin yeni işlev alternatiflerinin belirlenmesi

Bu bölüm, ortaya çıkarılan kavramın referans olarak alınması sureti ile, yapıya ilişkin olası fonksiyonların tespit edilmesini içermektedir. Yeniden işlevlendirmeye ilişkin önerilen model doğrultusunda, kültürel gösterge olan yapının gösterileni sabit kalmakta, gösterenler(yeni işlev) ortaya çıkmış olan kavramları karşılayacak şekilde belirlenmektedir. Bir kavramın

somut yansıması olan gösterenlerin birbirinden farklı oluşu benzer yapılara aynı türden işlevlerin yüklenmesini engellemekte, ileriye dönük farklı çözüm alternatifleri sunmaktadır (Tümer,2003).

- Uygulanacak alternatifin tespiti

Ortaya çıkan işlev alternatiflerinin hangilerinin yapıya yüklenebileceği konusu birçok farklı değişkenin hesaba katılmasını gerekli kılmaktadır. Ortaya çıkan işlev alternatifleri bu aşamada çok yönlü bir katılım ortamında tartışılmaya hazırdır. Yapıya yüklenecek olan işlevin belirlenmesi, aşağıdaki aktörlerin bir araya gelişini gerekli kılmaktadır (Tümer,2003).

### 1. Dönüşüm ekibi

Yeniden işlevlendirme sürecini başlatan ve son aşamaya taşıyan bu grup, belirlenen işlev alternatiflerini diğer aktörlere aktarmak ve tartışmaları yönlendirmek ile görevli olmalıdır.

### 2. Danışmanlar

Danışmanlar teknik danışmanlar ve ekonomik danışmanları olarak iki tanedir.

-Yapı ölçeğinde koruma üzerine uzmanlaşmış olan teknik danışmanlar, söz konusu binanın yapısal şartlarının bağlayıcılığını dikkate almalı ve yapının ilgili olduğu koruma kurulu ile olan iletişimini sağlamalı, kurulun öneri ve sınırlamaları dahilinde hangi alternatifin yapıya uygun olduğunu tespit etmelidir (Tümer,2003).

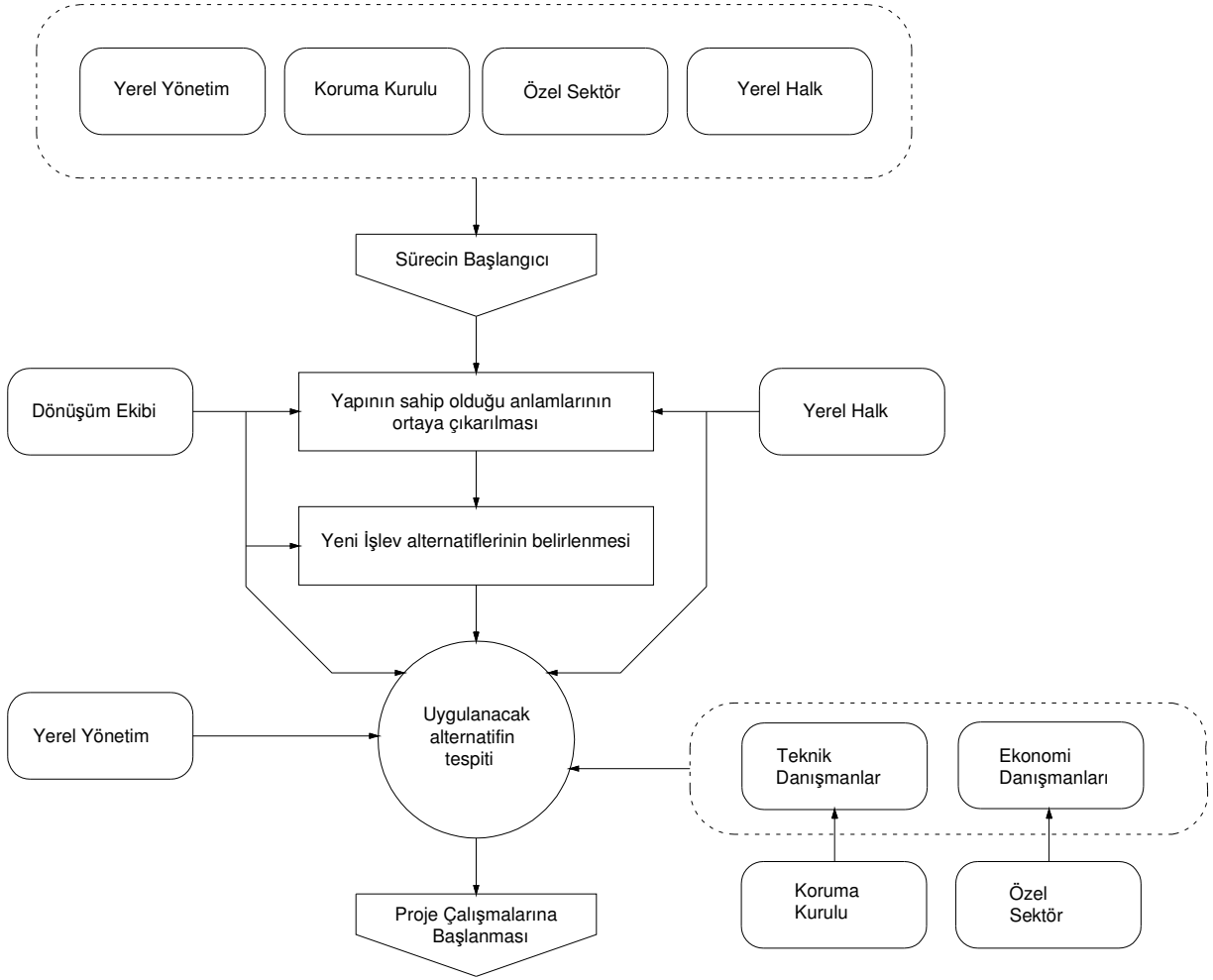
-Ekonomik danışmanlarından oluşan bu grup, mevcut piyasa koşullarının gereklerini, söz konusu tartışma platformuna taşımakla birlikte, yapıya ilişkin fizibilite çalışmalarını yapmak sureti ile gelecekte özel sektörün taleplerini karşılayabilecek, dolayısı ile projenin uygulanmasını ve devamlılığını mümkün kılan yatırımı bölgeye çekecek olan işlevin belirlenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (Tümer,2003).

### 3. Yerel yönetimler

Yeniden işlevlendirilecek yapının alacağı son halin kapsayıcı bir üst plana uygunluğunu denetleyip, yönlendirecek ve kamu kaynaklarını projenin gelişmesi doğrultusunda aktarabilecek konumda olmasından ötürü, yerel yönetimler söz konusu aşamanın önemli aktörlerinden biri olarak süreçte yer almalıdır (Tümer,2003).

Ancak yukarıda ifade edilen aşamalardan geçildikten sonra, tüm tarafların uzlaşması sonucu ortaya çıkacak olan yeni işlev alternatifine ulaşılabilir (Tümer,2003).

Çizelge 5.1 Yeniden işlevlendirme sürecine ilişkin şema (Tümer,2003)



### 5.1 Yapılabilirlik(Fizibilite)

Eski işlevin anlamını yitirmesi, arsa fiyatlarının yükselmesi, yapıların strüktür ve konstrüksiyon olarak büyük masraflar gerektiren müdahalelere lüzum göstermesi, kentsel boyutta koruma kararlarının gerektirdiği büyük parasal masraflar, bu mali kaynakların kamu kuruluşlarınca sağlanamaması, yeni işlev vererek restorasyonu sağlayacak ekonomik kaynak yaratmayı en yaygın müdahale türü haline getirmiştir (Kuban,1999).

Ekonomik şartların gitgide önem kazandığı günümüzde, yalnız kültür değeri olan yapıların değil, fiziksel olarak ömrünü yitirmemiş yapıların da değerlendirilip yeniden kullanıma sunulması ekonomik yönden önemlidir. Kısıtlı kaynaklar ve yapı ihtiyacı göz önüne alındığında bu yapıların onarılıp yeniden kullanım olanaklarının araştırılması gerekecektir.

Mimari planlamanın en önemli evrelerinden biri yapılabilirlik (uygulanabilirlik) etütlerinin hazırlanmasıdır. Bu etütlerin kesin program ve tasarıma geçilmeden tamamlanmış olması

gerekir. Yapılabilirlik etütleri, ön program ve ön tasarım evreleri süresince ya da sonunda yapılmalıdır. Özellikle belirli bir yapının birkaç işlevden birine ayrılması gerektiğinde, yapılabilirlik etütleri seçimi yönlendirecektir (Akbelege,2004-Tokman,1989).

Yer seçimi konusunda yapılabilirlik etütleri yapılabilmesi için, benzer örneklerin gözden geçirilmesi, ya da ön program aşamasının sonuçlandırılması gerekir. İşlevin ön programda belirlenen gereksinimleri, mevcut yapıda karşılayıp karşılayamayacağını ya da yakınında yeni kullanıma ayrılabilir yapının bulunup bulunmadığını yapılabilirlik etütleri ile anlaşılır.

Alan gereksinimi konusundaki etütlerden başka, ulaşım olanaklarının, yön ve manzara, zemin suyu, zemin mukavemeti gibi konularda da yapılabilirlik etütleri yapılır. Örneğin, mevcut bir yapı, semt kitaplığı olarak düzenlenecekse, temellerin kitap yükünü taşıyıp taşıyamayacağı irdelenmelidir (Akbelege,2004-Tokman,1989).

Yapılabilirlik etütlerinin en önemlilerinden biri maliyet konusunda olanıdır. Çoğu kez müşteri bir yapının neye benzeyeceği değil, kaçta yapılacağı ile ilgilenmektedir. Örneğin, bir işlevin gereklerini karşılayacak nitelikte bir yapının yeniden kullanılması, inşa etmekten daha ucuza çıkacaksa müşteri bunu tercih edebilir. Tarihi çevrenin korunması, savurganlığın önlenmesi, eldeki kaynakların değerlendirilmesi amaçlarını güden bir ekibin, inandırıcı yapılabilirlik etütleri ile bu düşüncelerini müşteriye kabul ettirmesi kolaylaşır. (Akbelege,2004-Tokman,1989).

Fizibilite aşamasından önceki tüm çalışmalar, projeyi uygulama aşamasına taşıyacak olan danışmanlar için yönlendirici bir ön çalışma niteliği taşımaktadır. Sürecin bu aşaması, tüm ön çalışmaları yapmış bulunan yönlendirici grubun, ortaya çıkan olası yeni işlev önerilerinden, projenin gerektirdiği değişikliklere, ekonomik fırsatlardan, yerel halkın görüşlerine kadar her türden ön bilginin, tayin edilen danışmanlara sunulmasını kapsar. Yeniden işlevlendirme, ekonomik anlamda ele alındığında risk oranı yüksek bir proje uygulamasıdır. Özenle hazırlanmış bir fizibilite çalışması ile bu risk en aza indirgenebilir. Belirlenen danışmanlar, yönlendirici grubun önderliğinde, ortaya çıkan örneklerin, yerel potansiyellere uygunluğunu inceleyecekleri bu bölümde, kapsamlı bir fizibilite çalışması yapmaktadırlar. Stratton'a göre;

- Fırsatların bir envanterinin çıkarılması, gelişme için olası stratejik kararların değerlendirilmesi ve kapsamlı bir çalışma için dönüşüm bölgesinin seçilmesi,
- Olası yaklaşımların test edilmesi ve uygun yatırım kaynaklarının bulunması,
- Yürütme programının geliştirilmesi ve projeye ilişkin yaklaşımın belirlenmesi,

diye tanımlayabileceğimiz üç çeşit fizibilite çalışmasını içeren hazırlık evresini, sırası ile, görüşme, inşaa aşaması ve yönetim evresi takip etmektedir.

Taggart ise fizibilite çalışmalarının evrelerini aşağıdaki gibi özetlemiştir:

- Yapının değerlerinin anlaşılması,
- Fırsatların irdelenmesi,

Bu madde, yerel ekonomik ve sosyal dinamiklerin incelenmesi, yerel halkın projeden hangi aşamada, nasıl yarar sağlayabileceğinin irdelenmesini kapsar.

- Gelişim seçeneklerinin değerlendirilmesi,

halkın ve konu ile ilgili uzmanların katılımı doğrultusunda, yönlendirici grup tarafından gün ışığına çıkarılan yeni işlev alternatiflerinin, bir önceki madde uyarınca ortaya çıkan sonuçlar ile ne yönde bir eşleşmenin olacağı konusunda yapılacak çalışmayı içerir.

- Kabul gören seçeneğin sınanması,
- Proje için finansal kaynak tayini,

alanın dönüştürülmesinde gerekli kapitali sağlayacak kaynak araştırmasının yapılması,

- Sonuç ürünün tespit edilmesi ve uygulama aşamasına geçiş (Tümer,2003).

## 5.2 Mevcut konstrüksiyon analizi

Eski yapıların yeni fonksiyon değişikliklerine uyumları Frey tarafından bazı kriterlere göre incelenmiştir. Bu kriterler;

- Bina kat alanının yetersizliği,
- Elverişli kat yüksekliği,
- Servis ulaşım olanakları,
- Strüktürün sağlamlığı,

Bina kat alanlarının yetersizliğinin saptanmasında kullanıcı ihtiyaçlarının belirlenmesi zorunludur. Kullanıcılar için minimum alansal ve boyutsal değerlerin üzerindeki değerler ‘konfor’ kriteri olarak ifade edilir (Tokman,1989).

Gerekli minimum değerlerin sağlanmasında kullanıcı ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekmektedir. Yatay düzlemdeki boyutların yeterliliğinin yanı sıra düşey boyutların yeterliliği zorunludur (Tokman,1989).

Büyük mekân kullanımı gerektiren fonksiyonlar için (örneğin çok amaçlı salon, otopark gibi) kolon açıklıkları önemlidir. Sosyal amaçlı fonksiyonlar için büyük salonlar gereklidir (Tokman,1989). Strüktürün sağlamlığı ve getirilecek fonksiyonun özellikleri doğrultusunda taşıyıcı sistemin incelenmesi gerekir. Gerekli olan inceleme yöntemleri şunlardır;

- Süpersonik-tahribatsız muayeneler,
- Pachometre ile donatı kontrolü,
- Yerinde yükleme ve deformasyon teknikleri,
- Schmidt çekici.

Gerek yerinde, gerekse rölöve projeleri üzerindeki incelemelerle taşıyıcıların kesitleri saptanarak taşıyabilecekleri etkiler irdelenmelidir. Tüm etkiler göz önüne alınarak, yapılarda işlevi etkilemeyecek gerekli sağlamlaştırma çalışmaları gerçekleştirilmelidir (Ülker,1985). Bu çalışmalar bir uzman işbirliği ile yapılmalıdır (Tokman,1989).

### **5.3 Malzeme karakteristiğinin tespiti**

Antik çağdan bu yana anıtsal yapıların özenle seçilen malzemelerle yapılması mimarlık geleneğidir. Anadolu'nun birçok ören yerinde rastlanan tapınak, tiyatro gibi anıtlar iri boyutlu, dayanıklı taşlarla yapıldıkları için günümüze kadar gelebilmişlerdir. Mimar Sinan İstanbul'un genel görünümünü etkileyen Şehzade, Süleymaniye, Mihrimah Sultan külliyelerini, Osmanlı döneminde Bakırköy çevresinde çıkarılan küfeki taşının yoğun homojen tabakalarından hazırlanan bloklarla inşa etmiştir (Ahunbay,1999).

Geleneksel mimarlığımız taş, kerpiç, tuğla, ağaç gibi doğal kökenli malzemelerle oluşturulmuştur. Kullanılan malzemelerin iyi nitelikli olmaması, yapıların bozulmasını hızlandırmaktadır. Taşların içinde kil tabakalarının, başka yabancı maddelerin bulunması hızlı aşınmaya, taşın yabancı maddelerin bulunduğu tabaka ya da damardan kopup ayrılmasına neden olur. Tortul külteler doğada yatay tabakalar halinde yer alırlar. Taşın binada doğadaki tabakalaşmasına uygun olarak yer alması da önemlidir (Ahunbay,1999).

Tuğla yapılarda da tuğlanın iyi pişirilmiş olması yapının dayanımını arttıran önemli bir etkidir. İstanbul Karasurları'nda ve Ayasofya'nın yapımında kullanılan tuğlalar çok iyi bir hamurla hazırlanmış, gereğince pişirilmiş, yüksek dayanımı olan malzemelerdir. Kötü tuğlalardan yapılan duvarlarda hızlı aşınma, dökülme, çukur oluşumu biçiminde yüzey kalıpları, ayrışma, dağılma şeklinde hasarlar gözlenir (Ahunbay,1999).

Ahşap strüktürlerde sert ağaç kullanılması yapının ömrünü uzatır. İngiltere’de Ortaçağ’dan günümüze ulaşan ahşap strüktürler bulunmaktadır. Türkiye’de ise çoğu yumuşak ağaçlarla yapılan ahşap çatkılar daha kısa ömürlü olmakta, harap olan strüktürlerle birlikte bir yaşam kültürünün izleri de ortadan kalkmaktadır (Ahunbay,1999).

Yeni işlevler için yeni tesisat gereksinimleri de yine uzman mühendislerin yardımıyla yapılır. Başka bir deyişle, restorasyon uygulamasının yöntemi ve restorasyon tasarımının kendine özgü özellikleri dışında, restoratör ve mimar aynı koşullarda çalışırlar. Büyük strüktürel müdahaleler gerektiği zaman modern malzeme kullanılır. Taşıyıcı sistemde sınırlı bozulmalar varsa, geleneksel harç, tuğla ve taş kullanılabilir. Yüzeyin tümüyle yenilendiği büyük onarımlarda çağdaş malzeme ve teknikler öngörülebilir. Bu uygulamada en önemli sorun, yeni malzeme ile yapılan müdahalelerde eski ile yeninin açıkça belirtilmesidir (Kuban,2000).

#### **5.4 Yapının konumunun ve çevrenin etkileri**

Craik (1968), insan yapısı çevrenin değerlendirilmesinde yargıyı etkileyen faktörleri beş bölümde toplamaktadır:

- Değerlendirilecek çevrenin özelliklerine bağlı faktörler,
- Değerlendirmeyi yapacak olanlara bağlı faktörler,
- Karar vericilerden istenen yargıların biçimine bağlı faktörler,
- Değerlendirilecek çevrenin temsil ediliş biçimine, ifade tekniğine ya da bilgi niteliğine bağlı faktörler,
- Değerlendirmenin yapılacağı ortama bağlı faktörler.

Bu beş grup faktörden ikincisi olan değerlendirmeyi yapacak kullanıcılara bağlı faktörleri Zube (1973) incelemiş ve kullanıcı tercihlerinin, çevreye ilişkin kişisel deneyim düzeyi, yaşadığı konutun yeri ve tipi, meslek kişilik özelliklerinden etkilendiğini belirtmiştir. Sanoff (1970) benzer biçimde toplumsal sınıf ve konut tercihleri arasında kuvvetli ilişkiler bulmuştur. Collins (1971), mimarlıkta değerlendirmenin, içinde bulunan ortamın yargıları dört boyutta etkilendiği belirtmektedir.

- Çevresel boyut (fiziksel ve ekonomik çevreye ilişkin faktörlerin etkisi)
- Siyasi boyut

- Yöntemsel boyut (eskiz çalışmalarından uygulama tasarımına kadar üretilen fikirlerin birbirini aşamalı olarak etkilemesi)
- Tarihsel boyut (tasarlanan bina ile aynı türde başka binalar arasındaki ya da aynı mimarın bir projesi ile daha önceki projelerin arasındaki ilişki ve benzerlikler)(Akbelege,2004).

Mevcut binaya çevresiyle birlikte bakıldığında, onun şehir dokusu içinde önceki ve şimdiki görsel önemi, dönüştürme kararının alınmasında etkilidir (Öter,1996).

Yapıldığı tarihte çevresel için bir odak noktası olan bir bina zaman içinde çevre dokunun dönüşümüyle eski prestijini yitirebilir. Bir zamanlar şehri oluşturan öğeler, şimdinin görünmez sistemlerinin karışımı içinde yok olmuştur. Birçok eski yapı da bu süreçte görsel etkilerini yitirmiş, şehrin güncel gelişimi içinde oranlarını, ölçeklerini kaybetmişlerdir. O kadar büyük ya da tam tersi, o kadar küçük kalmışlardır ki yeni şehir dokusu içinde görünmez olmuşlardır. Fakat yine de bu binaların potansiyel olarak taşıdığı baskın kimlik hissedilmektedir. Dönüştürüldüğü takdirde, bu özgün çevre kimliğinin tekrar ele alınarak yorumlanması, şehir dokusu için önemli bir katkı olacaktır (Öter,1996).

Seçilecek uygun fonksiyon için, çalışılan yapının çevresindeki mevcut kullanımlar ve çevre özellikleri incelenmelidir. Çevredeki fonksiyonlar belirlendikten sonra, seçilecek fonksiyon bunlarla ilişkili olmalıdır. Çevre bir konut alanı ya da ticaret alanı olabilir. Seçeceğimiz fonksiyonun işler olması için çevreye uyum sağlaması gerekir. Getirilecek olan yeni fonksiyonlar, çevre ile uyum içerisinde olup, ekonomik ve sosyal yönden de fayda getirecek biçimde seçilmelidir (Tokman,1989).

## 6. TASARIM KONSEPTİNİN TARTIŞILMASI

Yeniden işlevlendirilen tüm yapıların tasarımında esas alınması gereken husus; yapının zarar görmemesidir. Hiçbir yapı kendi öz niteliklerini kaybederek işlevlendirilmemelidir. Tasarım, işlevi seçme, karar verme ve sorumluluk yükleme kavramlarını kapsadığından, yeniden işlevlendirilirken de işlevin tespiti, karar verilmesi ve sorumluluk yüklenmesi yapıya saygılı olduğu sürece başarılı olur. Nasıl ki yeni bir yapı tasarlarlarken yapı bütünü, onun kurgusunda yer alan tüm öğelerin ve çevrenin kavramsal, işlevsel, biçimsel, strüktürel ve eylemsel özelliklerinin ve niteliklerini, yorumlanması, belirlenmesi ve belgelenmesi ise, yeni işlevlendirilen bir yapıda aynı kaygıları taşımalıdır. Doğru işlev tespiti yapıyı ayakta tutan, onun yüzyıllar boyunca ayakta durmasını kısaca yaşamasını sağlar. Yapı ,insanlara hizmet ettiği sürece ayakta kalır. Aksi takdirde tahrip edilir. Özellikle bir yapının bu noktalara gelmemesi gerekir.

Sağlamlaştırma, bütünleme, onarım gibi müdahaleler yapının tasarımı sonrasındaki tasarımın uygulanabilirliğini sağlayan işlemlerdir.

Yapının kullanım esasına göre restorasyon görmesi, sağlamlaştırılması, yıpranmış, yıkılmış bölümlerinin onarılması/tamamlanması işlerlik şartlarındandır. Bunlar yapının sağlığı için olduğu kadar toplum güvenliği açısından da gerekli ve şart unsurlardır. Binlerce kişilik tiyatroların, kiliselerin, sarnıçların, tapınakların ve benzeri tarihi yapıların yeni izleyici/dinleyicilerin çağdaş güvenlik önlemlerinden yararlanabiliyor olması, kullanım için hazırlık programının gerçekleştirilmesi zaman ve maliyet gerektiren parçasıdır. Giriş çıkışlar, genel sirkülasyon, bekleme, oturma alanları gibi izleyiciye doğrudan açık yerlerle, sahne arkası gibi performans sanatlarını ilgilendiren bölümlerin, geçici kullanım anında bile olsa mekanda yer alması gerekmektedir. Yine kullanım süresi açısından bakıldığında sürekli kullanımlarla değerlendirilen yapılar da vardır. Süreklilik olgusu mekânın geçici kullanımlarındaki gibi kısmi önlemlerle hazırlanmasından farklı bir uygulama gerektirir. Mekânların kullanımları da buna göre farklılık göstermektedir. Özellikle müze, sergi salonu gibi kültürel-sanatsal gösterim alanları, nesne sergileri için sabit mobilya ve bölümlenmeler gerektirir. Burada altyapı, teknik/teknolojik donanım, idari yerleşim gibi fiili uygulama sorunlarının yanı sıra, yeniden kullanımın getirdiği mekan/nesne ilişkilendirmesi de tasarımda dikkat edilmesi gereken konulardır. Tarihi mekânın kendi varlığı ile tanımlanan işlevin uyumu “sürdürülebilirlik” unsurunun temelidir. Bu noktada yeni tanımların tutarlılığı devreye girmektedir. Bir yapının, ya da daha genel anlamda bir mekânın yaşamını devam etmesinin yolu kültürel değerlendirmeden geçtiğinde öncelikle “ne için kullanılacak” sorusunun analitik

bir tanımı yapılmalıdır. (Madran B., Aralık-Ocak , 2000, “Kültür ve sanat için Yeniden”, Domus).

İlk olarak yapının üstlendiği orijinal işlevinin, artık kullanımda olmasa da, insan neslinin bir yaratısı, bir anısı olarak devamlılığının sağlanması düşünülebilir. Kullanıldığı dönemin sosyal, politik, kültürel vurgusunu (ve/veya vurgularını) taşımaktaysa mekânın bir “hatırlatma” ögesi olarak kullanılmasında yarar vardır. Bu işlevinin sabitlenmesi, bir kurguyla gösterime sunulması anlamına gelir. Saray, kamu yapıları endüstriyel binalar gibi işlevi kendinden tanımlı korunması gereken yapılarda genel eğilim en çarpıcı yaşam anının dondurulması ve bileşenlerinin gösterimi şeklindedir. Müze evler, saraylar, şatolar, işlevini yitirmiş dini yapılar, fabrikalar da içinde barındırdıkları gündelik eşyalarla kalıcı mekânlar olarak düzenlenebilir. İşlerliği olduğu dönemlerin teknolojisi, günlük yaşamı, modaları, yaşam biçimi ve bileşenleri hakkında bilgi vermek üzerine kurulmuş düzenlemeleridir. Kanada'nın “Les trois rivieres” sanayi bölgesinde canlandırılan böyle bir uygulamada; su gücüne dayalı, kâğıt, alüminyum, dokuma üretimlerinin gerçekleştirildiği fabrika yeni teknolojilerle başka bir alana taşındığında geride kalan makinalar ve yapılar bir dönemin teknolojisini anlatmak üzere saklanmış ve müzeleştirilmiştir. Burada üretim esasları, metotları, in-situ makinalar, animasyonlar, gösterilerle canlı tutulmaktadır. Ankara'daki eski Yurtdışında da önemli şahsiyetlerin, sanatçıların, devlet adamlarının yaşadıkları mekânların müzeleştirilmesi alışılmış bir uygulamadır. İşlevin kültürel gösterim anlamında devamlılığı konusundaki bir örnek, Paris Para Müzesi kapsamında bulunan darp mekânlarında ziyaretçiler uzmanların yönlendirilmesiyle artık teknolojik olarak kullanılmayan makineler para basmaktadırlar. Bu tür kültürel kullanım etkinlikleri sosyal katılımı, öğrenmeyi ve bilgilenmeyi, sağladığı gibi, işlevini yitirmiş mekânların toplumsal anlamda var olmalarının da bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. (Madran B., Aralık-Ocak , 2000, “Kültür ve sanat için Yeniden”, Domus).

Yapıların yeniden işlevlendirilmesi konusunda bir başka yaklaşım da orijinal işlevlerinden farklı olarak kurgulanmış, yeni bir tema doğrultusunda kullanımlarıdır. Sergi mekânı olarak kullanılan Darphane-i Amire binaları, yine sergileme etkinliklerine ev sahipliği yapan Tophane-i Amire, kültür etkinliklerine açılan Feshane, sanayi müzesine dönüştürülen Lengerhane, Türk İslam Eserleri Müzesi olarak hizmet veren İbrahim Paşa Sarayı, İstanbul Kültür Merkezi adı altında sahne sanatları ve plastik sanatlar atölyeleri olarak kullanılan eski manastır, arkeolojik ve etnografik koleksiyonların yerleştirildiği Azaryan yalısındaki Sadberk Hanım Müzesi İstanbul'da her gün karşılaştığımız örneklerdir. Sanat, tarih ve arkeoloji

müzesi olarak kullanılan bir zamanlar Fransa'nın siyasi merkezi olan Louvre Sarayı, yine sanat müzesi olarak işlevlendirilen 1900 Paris Evrensel sergisi için inşa edilmiş Orsay Garı Fransa'da çok ünlü örneklerdir Madran B., Aralık-Ocak , 2000, "Kültür ve sanat için Yeniden", Domus).

Yeniden işlevlendirilen yapıların tasarımında dikkat edilmesi gerekenleri şu şekilde sıralayabiliriz ;

1. Kullanım süresi
  - a. Süreli kullanımlar,
  - b. Sürekli kullanımlar,
2. Kullanım esasları
  - a. Orijinal işlevin (kültürel gösterim açısından) sürdürülmesi,
  - b. Farklı işlevler tanımlanması

olguları göz önünde bulundurularak sürdürülebilirlikleri sağlanmaktadır .

Yani temel yaklaşım sosyal, ekonomik, politik, teknolojik önem gösteren ve farklı nedenlerden dolayı işlevselliğini yitirmiş yapıların sürekliliğini sağlamak için önerilen bir uygulama türüdür. Bu yapıların varlığı, özellikle, yeni yapılanmalar açısından kısıtlı ya da kapalı kentsel mekânlar içinde toplumsal paylaşım getiren çok yönlü kültürel etkinliklerin merkezliliği, kolay ulaşımı konusunda çözüm getiren unsurlar olarak değerlendirilmelidir, değerlendirilmektedir. Yapıların eğitim, eğlence, çalışma gibi işlevlerden farklı olarak kültürel-sanatsal özellikte etkinlikler için yeniden düzenlenmesinin getirisi birkaç anahtar cümleyle doğrudan ilişkilidir:

- Kitle etkinliğinin geniş hacimlere ve yüzeylere ihtiyaç duyması,
- Kentsel mekânlarda özel işleve (kültür sanat etkinliği) endekslenmiş yeni yapılar inşa edecek arazi azlığı,
- Farklı kitlelerin çok paylaşımlı kültür ortamlarına çekilmesinin önkoşulunun merkezi konumlanma olması,
- İşlevini kaybetmiş yapıların, tarihselliği ve mimari estetiği açısından korunmasının temel ekonomik girdisinin onların günlük yaşamın parçası olarak kabul görülerek

toplum tarafından sahipleniliyor olması,

- Tarihsellik ve yapı estetiğinin kültür ve sanatla doğrudan ilintili görülmesi (Madran B., Aralık-Ocak , 2000, “Kültür ve Sanat İçin Yeniden”, Domus).

## 7. İŞLEVİN TESPİTİNDEN SONRAKİ EVRELER

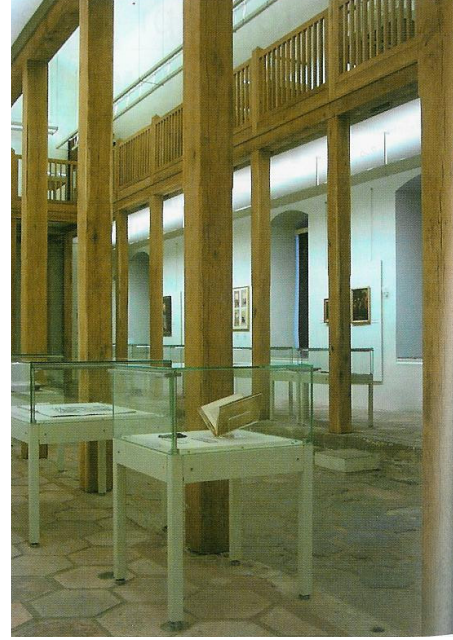
### 7.1 Mekân etkisi

Mimarlık yapıtı, yer aldığı doğal ortamda kütlesi ile belirli bir yer işgal eder. Kütlesinin hacmi çevrenin değeri olmaktan çıkarak kendi “mekânı” kimliğine dönüşür. Mimarlıkta mekânın biçimlenmesi işlevselliğe bağlı verilerin yönlendiriciliğine dayanmakla birlikte, mekânı sınırlayan yüzeylerin düzenlenmesinde, mekânın tümel açıdan kurgulanmasında estetik düzeye ulaşma, heykelsi ve sanatsal bir çevre yaratma olayın özünü oluşturur (İzgi,1999). Mekân, içindeki çevre şartları ve kişisel kullanımıyla anlamını bulup şekillenmiştir. Bu zemindeki ilişkisini yitirmesi, kendi merkezli yeni bir tasarım problemini beraberinde getirmektedir. Mekânın her bir tanımı, kendi içinde tutarlılığı olan bir bütündür. Schulz’a göre bu bütün, sadece malzemesiyle, biçimiyle, dokusuyla, rengiyle vs. oluşan fiziksel özellikleriyle değil, ona hayat veren özülle de karakterini bulmaktadır. Mekânlar, içinde yaşanan yerlerdir; içinde yaşayanlar onu benzerlerinden farklı kılmaktadır. Örneğin, yeme, uyuma gibi en tanıdık fonksiyonlar bile farklı şekilde karşılanabilmekte ve farklı mekân bileşenlerine ihtiyaç duyulabilmektedir. Çünkü kültürel gelenekler ve çevresel koşullar farklı farklıdır. Bu durumda değerlendirme tasarımı analizinde, mekânın atmosferine ilişkin verilerle de karşılaşılmaktadır. Değerlendirme tasarımının başarısı, daha önce varolan mekân verilerinin iyi değerlendirilip yeni bir dille yorumlanmasına ve geçerli olan bağlamla uyum içindeki ilişkisine bağlıdır. Ayrıca değerlendirilen yapıya verilen işlev mekânı bozacak türden olmadığında tasarım başarılıdır. Mekânsal müdahale sınırları tasarıma başlanmadan önce tayin edilmelidir. Değerlendirilen binanın bağlama uygunluğu, onun çevresiyle olan biçimsel benzerliğiyle değil, olumlu alışverişiyle sağlanmaktadır. Değerlendirme tasarımı, eski binaya ait değerleri koruyarak önceden çevresiyle kopmuş olan ilişkisini yeniden canlandırabilmişse ve içinde yaşayanları tatmin etmişse başarılı olmuş demektir. (Öter, 1996-Schulz, 1980).

Yeniden değerlendirilen Topkapı Sarayı Müzesi Hazine ve Hırka-i Saadet Koğuşları’nda mekân etkisinin nasıl dikkate alındığı incelenmiştir:

Bu çalışma, mekânların belirli bir ölçüde onarımı ile sergi amaçlı kullanım için gerekli aydınlatma ve iklimlendirme sistemlerinin oluşturulmasını ve vitrinlerin tasarımını içermektedir. Bugüne kadar, Topkapı Sarayı’nda sergileme amacı ile kullanılan mekanlarda, sergilenen eserlerin ön plana çıkarıldığı, buna karşın mimarının ikinci planda kaldığı düzenlemeler oldukça sık yapılmıştır (Bu yaklaşıma örnek olarak birçok mekanın

pencerelerinin, gün ışığını engellemek veya sergileme amaçlı nişler oluşturmak üzere kapatılmış olması gösterilebilir). Bu çalışmada ise, sergileme düzeni yeniden kurgulanırken, her iki mekanın mimarilerinin yeniden kavranabilir hale getirilmesi ana yaklaşım oluşturmuştur. Minyatür Salonu olarak bilinen Hazine Koğuşu'nun ahşap ara katı, 70'li yıllarda, betonarme olarak yenilenmiş, yine aynı dönemde, mekânın avluya açılan pencereleri duvar örülerek kapatılmış ve bu şekilde oluşturulan sağır duvarların önüne vitrinler yerleştirilmiştir. Pencere ve demir parmaklıklar ise doğrama ile duvar arasında kalan boşluğa ulaşabilmek için dışarı doğru açılır hale getirilmiştir. Bir süre hatların sergilendiği Yazı Salonu olarak kullanılan Hırka-i Saadet Koğuşu'nda ise iç duvarlar ve pencereler ahşap panolar ile kaplanmıştır (Orbay A., Ekim,2000, "Topkapı Sarayı Müzesi",Arredamento).



Şekil 7.1 Topkapı Sarayı Müzesi

## 7.2 Işık etkisi

Tarihi yapıların kent kimliği içindeki payı ve bu payın korunmasının, desteklenmesinin ve belirginleştirilmesinin gerekliliği; sadece korunmakta olan gücün kendi öz güzelliğinden, yapıldığı dönemin yaşayan simgesi olmasından değil, her şeyden önce temsil ettiği kişilikten ve barındırdığı tarihi veriler dizisinden ve sahip olduğu belge niteliğinden ileri gelmektedir (Çatay,2002).

Tarihi yapıların gündüz görüntüsü ve kent kimliğini oluşturmadaki rolü, günışığının denetlenemeyen ve sürekli değişim gösteren bir ışık türü olmasından dolayı fazla kontrol edilememektedir. Kentin gece görüntüsünde ise yapay ışık kaynaklarının ışığı, özellikleri gereksinimlere göre denetlenebildiği ve kendiliğinden bir değişim göstermediği için insanların kentsel değerleri ve yapıları kolaylıkla algılaması, günışığında dikkat çekmeyen yapıların daha dikkat çekici hale getirilmesi ve vurgulanması uygun aydınlatma düzenleri ile mümkündür. Uygun aydınlatma sistemlerinin tasarlanabilmesi için, tarihi yapıyla ilgili verilerin, özelliklerin ve çevresel etkenlerin doğru değerlendirilmesi gerekir (Çatay,2002).

Konu kapsamında yeniden değerlendirilen eski bir yapıda ışık etkisinin nasıl kullanıldığına bir örnek verilmiştir:

Toledo'da Kültür Merkezi

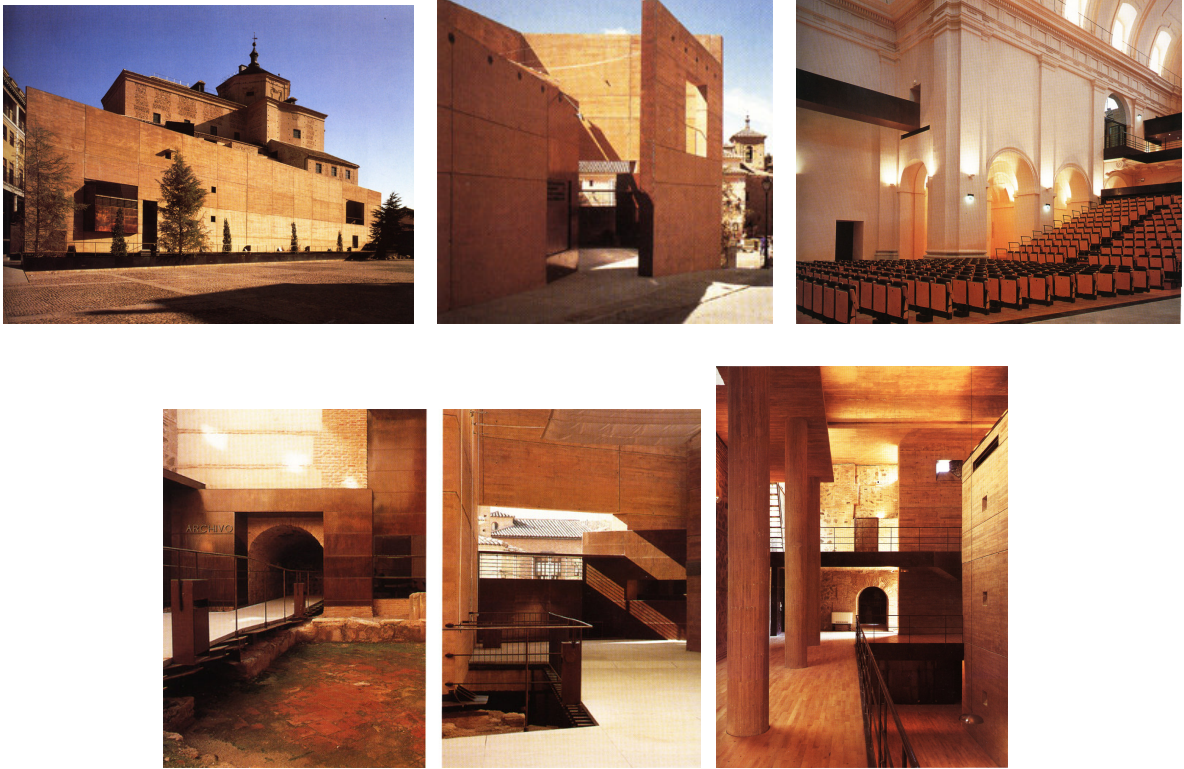
Yer:Madrid

Mimarlar:Ignacio Mendaro Corsini

Yapı; San Marco'ya bağlı bir kilise ve manastırdan oluşan tarihsel nitelikleri ile ön plana çıkan Toledo bölgesinde inşa edilmiş, senelerce kullanılmamış bir yapıdır. Ulusal bir yarışma sonrasında kiliseden kültür merkezine dönüştürülmüştür. Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslamiyet dinlerinin etkilerini üzerinde taşıyan bu yapı, yeni bir işlev verilirken çok dikkatlice üzerinde çalışılıp, tamamlanmıştır.

Manastır ilk kez 1220 yılında kurulmuş, daha sonra yıkılmış ve tekrar inşa edilmesi 16.yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. Kilise Trinitarian'lara (Hıristiyanlarda Tanrı'nın üç farklı kişiden olduğuna inanan topluluk) ait olup, 17. ve 18. yüzyıllarda döneminin tipik bir dinsel yapısı olmayı sürdürmüştür. İspanyol Barok mimarisinin izlerini taşımaktadır. Laikleşme ile bir dönem askeri üs olarak kullanılmış, 1960 yılında tekrar yıkılmıştır. Kilise ise bir kaç sene daha Trinitarian'ların elinde tutulmuşsa da daha sonra devletin eline geçmiştir. Korunan harabeler ve toprak altına kalan bölümler, temeller manastır yıkımından

sonra restore edilmiştir. Günümüzde kilisenin orta bölümü oditoryum haline dönüştürülmüş, iki koridor ise sergileme alanı olarak kullanılmaktadır. Ziyaretçiler geniş bir açıklıktan geçerek mekânlara ulaşmaktadır. Yapıda, okuma salonu ve bölgeye ait sergiler yer almaktadır. Güneşi kontrol edilerek yapının büyük mekânlarını aydınlatmada kullanılmaktadır. Çatı ışığı ve küçük boşluklardan içeri alınan ışık mistik bir hava yaratmaktadır. Basit kurgulanan tasarımı ve yeni işlevi ile eski işlevi arasındaki uyum, yapı ile bütünleşmiştir (Schittich,2003).



Şekil 7.2 Toledo’da kültür merkezi dönüşümü-ışık kullanımı

### 7.3 Yüzey etkisi

Yüzey, yatay veya düşey yönde tasarım kontrolünü sağlayan başlıca elemanlardandır. Hem yapı içinde hem de yapının dışında kullanılır. Bütün yapılarda en açık ve tanımlı elemandır. Kalıcı veya geçici olabilir. Görsel açıdan, akustik açıdan ve çevresini koruma açısından mekânları çevreler, aktiviteleri sınırlar, mekânları böler ve tabii ki mahremiyeti sağlar. Bir duvar, düşeyde yaptığı etki ile bir deponun, dolabın, kitaplıkların, hatta tanımlı mekânların oluşmasını sağlar. Yüzey mekânları organize etmeye ve birbirinden ayırmaya yarayan bir

elemandır.

Duvar kadar güçlü olmasa da bölücülerde mekânlar arasında gizliliği, bölümlenmeyi ve yönlenmeyi sağlar. Geçici mekânlar oluşturmak bölücüler ile rahatlıkla oluşturulabilir.

Yeniden değerlendirilecek tarihi yapılarda en büyük problem mevcut duvarlara ne şekilde davranılacağıdır. Yeni işlev verilen yapıda bölümlenmenin az olmasının istendiği bir mekânda çok sayıda tarihi duvarın olması kullanımı karmaşık hale getirebilir. Mümkün olduğunca mevcut her daim korunmalı, mekânların işlev tespitleri buna göre yapılmalıdır. Ayrıca çoğu zaman tarihi duvarın çok fazla ön planda olması da istenmeyebilir. Örneğin yeniden değerlendirilerek okul yapılacak binada içsel etkilere çok fazla maruz kalacağından endişe yaratabilir. Bu tür durumlarda çağdaş bir takım ekler, korumalar yapılabilir.

Yeniden değerlendirilen yapılarda tavanlar ise her zaman büyük işleri üzerine almaktadır. Sadece aydınlatma değil, her türlü havalandırma sistemlerini, duman vb. dedektörleri ve alarmları, sprinkler sistemlerini, güç ve telekomünikasyon hatlarını gizlemekle de yükümlü olur. Çoğunlukla yapılacak asma tavanlar ile mevcut tavana zarar vermeden çözümlenmektedir. Yeniden değerlendirilen bazı yapılarda, yapılan asma tavanlar belli noktalarda kesilip, mevcut tavanlarda önem taşıyan süsleme vb. şeyleri de göstermek mümkündür. Ayrıca tavanlar, mekân akustiğinin de sağlanmasında önemli etkiye sahiptir. Bu durumun da tasarımlarda göz önüne alınması gereklidir.

#### **7.4 Açıklık etkisi**

Açıklık, yapı içinde önemli bir konuma sahiptir. Açıklık; kişinin fiziksel ve görsel hareketini yani, zihninde nereye gitmesi gerektiğine veya ilk olarak hangi mekâna rastlayacağına etki eder. Ayrıca açıklık, kişinin yapı içindeki gezintisine yön verir. Açıklık, üzerindeki uyarıcı elemanlar ile de vurgulanmakta ve insan beyninde resimlenmektedir. Açıklıklar sıra halindeki mekânlar arasında bir ritim sağlar, mekânda hareketi yaratır. Sirkülasyonun adeta rehberi haline gelir.

Yeniden değerlendirilen eski yapılarda da vurgulanmak istenen noktalar açıklıkların kullanımı ile sağlanabilir. Açıklık üzerinde dikkat çekilecek bir heykel veya bir resim o mekânı anlamlı kılar. Açıklık üzerindeki içeride ve dışarıda konumlandırılacak görsel öğeler iç mekân – dış mekân arasında bir bağ kurabilir.

Storefront Sanat ve Mimarlık Galerisi

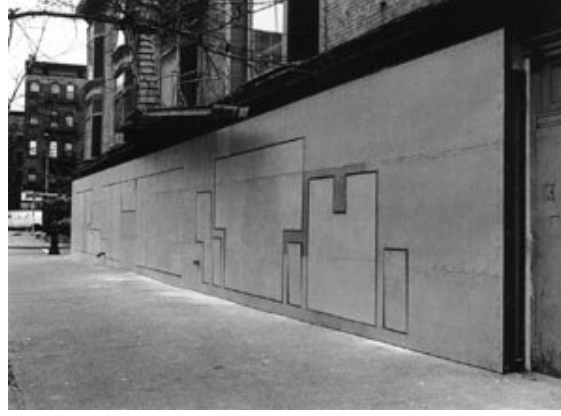
Yer:New York

Yenilenme tarihi:1992/1993

Mimarlar: Steven Holl ve Vito Acconci

1982 yılında kurulmuş kâr amacı gözetilmeden sanat, tasarım ve mimarlık için pozitif yenilikler ortaya çıkması amaçlanmıştır. 1993 yılında Steven Holl ve Vito Acconci'nin ortak çalışması sonucu mevcut cephesi yatay ve dikey yönde dönebilen sokağın dışına taşabilen 12 panelle renove edilmiştir. Storefront cephesi dünyadaki birçok mimar sanatçı ve öğrenci tarafından ziyaret edilmektedir.[6]

1993 yılında inşa edilmiş, cephesi Storefront Sanat ve Mimarlık için 45.000\$ lık bir bütçe ile yapılmıştır. Mimarı Steven Holl tarafından içeriği dışarı da hissetmek amacı ile dönebilen cephe panelleri tasarlanmıştır. Her panel birbirinden farklı şekillerde oluşmakta, biri diğeri ile bu şekilde ilişkilenmekte ve açık ve kapalı her iki şekilde de kullanılabilir. Her gün için farklı bir cephe oluşturulabilmektedir. Düşük bütçeli bir proje olmasına rağmen Steven Holl'un akıllıca ve detay proporsiyon ve ışığın müdahale edilebilirliği konusundaki başarısı projeye yansımaktadır[7]. Storefront Gallery New York'ta blokların yer aldığı 3 mahallenin kesiştiği bir köşede yer almaktadır. Mimarı uzun ensiz üçgen içindeki bu galerinin dışarıdan algılanan tek bölümünün cephesi olması nedeniyle bu cephe üzerinde bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Acconci ve Holl cepheyi hem kalıcı hem de geçici olarak tasarlamakla ilgilenmişlerdir. Cephe panelleri brüt beton ve geri dönüşümlü liflerden üretilmiştir. Galeri yetkilisi duvar panellerin bu hareketi ile iç ve dış kavramının olmadığı sanatın mimarlığın yapıdan dışarı taşıdığı söylemektedir (Brooker-Stone,2004).



Şekil 7.3 Storefront cephe panelleri kapalı konumu



Şekil 7.4 Storefront cephe panelleri açık konumu



Şekil 7.5 Storefront cephe panelleri içerden görünümü

## 8. YENİ İŞLEVLE DEĞERLENDİRİLEN YAPI ÖRNEKLERİ

### Avrupa'dan Örnekler

#### 8.1 Tate Modern

Orijinal adı İngiliz Sanatı Ulusal Galerisi (National Gallery of British Art) olan Tate, 1897 yılında koleksiyonunu Millbank binasında yer almak üzere bağışlamasıyla Henry Tate tarafından kurulmuştur. Yapı, kırmızı telefon kulübelerinin yaratıcısı olan Sir Giles Gilbert Scott tarafından Bankside Güç İstasyonu olarak tasarlanmış olup, İngiltere'nin eskiden en büyük güç merkezlerinden biri idi. Yapının tasarımı 1947 yılında yapılmışsa da, 1963 yılına dek tamamlanmamış olan bu yapı kullanım dışı kalınca, 1994 yılında sahip olduğu mekanın büyüklüğü ve kent içindeki merkezi konumundan dolayı Tate Modern olarak dönüştürülmesine karar verildi. 1909 yılında Turner Bequest' in 300 yağlıboya ve 20000 suluboya tablosunu National Gallery'den buraya transfer edilmesi ve 1916'da da Sir Hugh Lane'in modern Fransız sanatı üzerinde yoğunlaşan kendi koleksiyonunu buraya bırakmasıyla galerinin kapsamı daha da zenginleşmişti. Bunlar, Tate'in uluslararası modern sanat evreni üzerinde önemli bir rol oynamasında etken oldu. Tate Modern, anıtsal St.Paul Katedrali'nin karşısında ve Thames' in güney tarafında yer alır. 15. ve 16. yüzyılda keyif verici bir bahçe olan bölge, Southwark Katedrali'nin de içinde yer alarak, tarihi Roma çağına kadar uzanan önemli bir arkeolojik alan olmasına rağmen, daha sonra ticari binalar, endüstri yapıları ve depoların işgaline uğradı. 19. ve erken 20. yüzyılda kentin en yoksul kesimlerinden birine dönüşen alan, bugün Londra'daki yeni kentsel gelişmeler sonucunda önemli bir kültürel merkeze doğru evrimleşmektedir. Tate Modern'in de bu değişime katkıda bulunması amaçlanmaktadır. Tate Liverpool 1988 yılında, Tate St.Ives ise 1993 yılında açıldı ve 1990 yılında Tate BP tarafından desteklenen yeni sergileme anlayışını ortaya koydu. 1990'lı yıllar boyunca galeri, Cezanne ve Picasso'nun çalışmalarının da içinde yer aldığı kimi sergilerle , ziyaretçi sayısını (Ekincioğlu M., Ağustos,2000, "Tate Modern-Santralin Yeniden Doğuşu",Arredamento).

Bina çatısındaki cam kutusu ile yeni fonksiyonunu, ziyaretçileri Millenium Köprüsü'nü geçerken göstermektedir. Gece, tüm Londra'nın gökyüzüne ışık yaymakta; gün içinde ise tüm güneş ışığını içeri almaktadır. Cephesindeki geniş yazı sayesinde halkı uzakta da olsalar galerisindeki sergilerinden haberdar etmektedir (Schittich,2003).

Yapı tasarlanırken en çok önem verilen noktalardan biri de tüm çevresinin tasarlanması olmuştur. Dört yönü de kamusal alanlar olarak düşünülmüş, birbirinden farklı alanlar yaratılmaya çalışılmıştır. Çevresindeki çim alanlar, ağaçlık alanlar, kamusal aktivitelerin

yapılacağı ve heykellerin sergileneceği geniş açık alanlar, ziyaretçi otobüsleri ile taksi bekleme alanları, farklı katlardaki park alanları, değişik ağaç örtüleri, doğrudan sergi alanlarına ulaşılabilen kafeterya ve de rampa ile ulaşılan türbin holü ile Tate Modern kamusal bir mekân olarak faaliyetini sürdürmektedir (Tate Frames Architecture,13).

### **8.1.1 Yapının yeniden işlevlendirilmesi**

1947 ile 1963 yılları arasında Southwork'deki Tate Modern'in günümüzde bulunduğu bölge Londra'nın fakir bölgelerinden biri iken endüstri ve yerleşim bölgelerine yakınlığı ile bir anda ön plana çıkmıştır. Yapının şehrin yıllarca merkezi olan noktasının havasını kirleten bacasının nehrin diğer tarafındaki St. Paul Katedralinin kubbelerini yükseklik olarak geçmesine izin verilmemiştir. Ne formu ne şehrin merkezindeki konumu fonksiyonel ihtiyaçları belirlememiş olup, bacanın kompleksin merkezindeki dikey ifadesi önemli olmuştur. Nehrin karşısındaki St. Paul Katedrali'nin kubbeleri ile adeta bir diyaloga girmiştir. Bu güç merkezi konumundaki yapı 3 paralel lineer doğrultuda organize edilmiştir. Thames' e cephe veren bölüm buhar kazanı olarak kullanılmaktayken; yapının merkezinde ise büyük türbinlere sahip bir koridor konumlanmaktaydı. Güney bölümde ise Londra'nın elektriğini sağlayan dönüştürücüler (transformatör) yer almaktaydı. Günümüzde de bu dönüştürücüleri (transformatör) görmek mümkündür. 1981 yılında bu güç istasyonunun kapatılmasının ardından Tate Modern olarak kullanılması için bir yarışma açılmıştır. Bu yapı İngiltere'nin Tate Britain, Tate Liverpool ve Tate St Ives ardından dördüncü Tate galerisi olarak hizmet verecektir. Yarışma İsviçreli mimarlar olan Herzog ve de Meuron tarafından 2000 yılında kazanılmıştır ve 3 yıllık bir yapılandırmanın ardından galeri olarak kullanıma açılmıştır. Herzog ve de Meuron yapının katı geometrisini bozulmamış haliyle bırakıp, gereken yerlerde bazı değişikliklere gitmeyi tercih etmişler ve orijinal planın, türbin salonunu merkez alan üç bölümlü düzenlenmesini de olduğu gibi bırakmışlar. Güneydeki uzun bölüm ise, ek galeri mekânlarına dönüştürülmüştür (Ekincioglu M., Ağustos,2000, "Tate Modern-Santralin Yeniden Doğuşu",Arredamento).

1900'lerden günümüze kadar yapılmış sanat eserleri dört tematik gruba ayrılmıştır. Bunlar peyzaj, yaşam, resim ve tarih gruplarıdır. Bu bölümlerde sunumlar herhangi bir kronolojik sıra veya özel bir dönem olmaksızın sergilenmektedir. Gün ışığı koca pencerelerden mekânın içine süzülmemektedir. Yapının en üst katında adeta Londra'yı, Thames nehrini ve Foster tarafından tasarlanan Milenyum Köprüsünü gökyüzünden algılatan bir restoran bulunmaktadır (Schittich,2003).

Yapı güçlü çağdaş duruşu ile Londra'nın bir simgesi haline gelmiştir. Yapı kulesi ve cam kütlesi ile adeta bir fener gibidir (Any-Tate Frames Architecture,13).

Yapının mimarları Tate Modern ile ilgili bir söyleşide şöyle söylemektedirler: “Hiç kimse hiçbir şey görmedi. Şimdi bile binaya baktığına çoğu insan, ‘Gerçekten burada ne yaptılar?’ diye düşünüyor. Çünkü insanlar burada gerçekte hiçbir şey olmadığını bilmiyor bina makinelerle doluydu. Çalışmamızın büyük bir bölümü ortalığı temizlemekten ibaretti. Ardından binayı gerçekten bir müze olarak ortaya çıkardık. Fakat ortaya çıkan şey, daima orada gerçekten olan şeye yakınlığı korudu. Diyalektik olarak kabul edilir şekilde, zaten orada olan şeyden yola çıktık ve bu bir bakıma oldukça saçmaydı çünkü var olan doku her zaman daha güçlüydü. İşte bu, mimarinin izlediği ince, altüst edici stratejinin nedenidir. Bu hem İngiliz, hem bizim mimari tarzımızla uyumlu bir şey.”(Aralık-Ocak, 2000, “Londra’da bir İsviçreli”, Domus).

### 8.1.2 Tasarım süreci ve mimari özellikler

Mimarlar yapının karakterini ortaya koyan 3 ayrı bölüme ayırmıştır. Varolan strüktürüne tamamen kontrast oluşturacak kısa düşey pencere boşluklarını yeni bir mimari yaklaşımla planından açık olarak ayıran şerit camlar yapmışlardır. Binanın dışında dik ve geniş bir rampa inşa edilmiş ayrıca batı cephesinden ana giriş verilmiştir. Rampa eski türbin holüne ulaşımı sağlamış olup, bu hol halkın toplandığı ve nadir sanat çalışmalarının sergilendiği bir alan haline dönüşmüştür. Ayrıca 160 m genişliğinde 30 m yüksekliğindeki bu koridor, yapı boyunca da uzatılmıştır. (Schittich, 2003). Köprü şu anda eski kazan dairelerinde gerçekleşen çeşitli sergileme bölümlerinden koridorun güney bölümüne bağlanmaktadır (Schittich,2003).

Salonun çelik iskelet sisteme sahip olan güney tarafı kullanıma kapalı olup, şerit pencerelere sahip salonun diğer tarafı ziyaretçilerin toplanma mekânı olarak kullanılmaktadır. Aydınlatılan bu hacimler etrafında dolaşılabilir alanlar gibi algılanılan mekânlardır. Adeta bir vitrin gibi görülmektedir. Aşağı yukarı 14.000m<sup>2</sup>’ lik sergileme alanı üç kat boyunca yayılmış ve farklı ölçü ve proporsiyonlarda katlara dağıtılmıştır. Kum püskürterek yapıyı temizleme ve orijinal çelik strüktürün yeniden alınması gibi işlemler gerçekleştirilmiştir. İç mekânın kuzey kesiminde yeni galerilere yer verildi ve yedi yeni galeri katını desteklemek üzere çelik çerçeve inşa edilmiştir. 1998 yılının sonlarında türbin salonunun çatısı değiştirilmiş ve yapıya uzun bir rampa eklenmiştir. Yeni strüktürün yapımında 3750 ton çelik, zemindeyse yaklaşık 12000 m<sup>2</sup> kereste kullanılması projenin kapsamı hakkında bir ipucu olarak kabul edilebilir. Santralin ilk tasarımcısının erken Hollanda Modernizmi’ ne duyduğu ilgiyi yansıtan Bankside’ daki masif yapı yeni işlev için uyarlanırken, ana sorunlardan biri, bu denli kapalı ve derin bir mekânın aydınlatılmasının nasıl ele alınacağı olmuş. Bunun için ışığın, üst galerideki tepe ışıklığından içeri alınması tercih edilmiştir.(

Ekincioğlu M., Ağustos,2000, “Tate Modern-Santralin Yeniden Doğuşu”,Arredamento)

Türbin Salonu: Önceden alternatörlerin yer aldığı bu salon, büyük ölçekli sanat çalışmalarının sergilerini kapsayacak biçimde 155 m uzunluğunda, 23 m genişliğinde ve 35 m yüksekliğindedir. Çatı strüktürü ise 524 cam panelden oluşmaktadır. Türbin salonuna dair bazı özellikler ve tasarıma dair şu bilgiler verilebilir: Binanın batı ucunda yer alan ana girişteki bir rampa (birinci kattaki), ziyaretçileri aynı zamanda asansör ve yürüyen merdiven yardımıyla da ulaşılan türbin salonunun zemininden aşağıya indirir. Salonun orijinal çatısı değiştirilerek, yeni eğimli bir çatı eklenmiştir. Türbin salonu, kaymaya karşı dayanıklı olan cilalı beton zemine sahiptir. Havanın yağışlı olduğu günlerde, alttan ısıtılarak bu zeminin kuru kalması sağlanmaktadır. Salondaki orijinal alüminyum pencereler yenilenmiş ve iklimsel kontrolü sağlayacak biçimde cam cephe tasarlanmıştır. Mekândaki hareketli sanat çalışmaları ve aydınlatma sistemi için endüstriyel vinçler kullanılmıştır. Salonun çelik strüktürü ve güney tarafındaki iç mekâna ait tuğla duvar yenilenmiş ve koyu griye boyanmıştır.

Galeriler ve diğer bölümler: Tate Modern'in galerileri ve diğer bölümleri, mevcut bina içinde uygulanan yeni çelik strüktürden oluşup, yedi kata dağılmış durumdadır. 3.,4. ve 5. katlarda galeriler yer alırken, 1., 2., 6., ve 7. katlar diğer bölümlere ayrılmıştır. Bu katlarda yer alan bölümlerse şöyledir:

1.katta ana asansörlerin yanında yer alan danışma ve vestiyerin yanı sıra, bilet gişesi ve binanın doğu ucunda eğitim, seminer ve atölye çalışmaları için ayrılmış bir oda bulunmaktadır.

2.katta 240 kişilik, binaya girişin de yapılabildiği bir kafeterya bulunmaktadır. Bu katta ayrıca 260 kişilik bir oditoryum, 70 ile 100 kişi arasında kapasitesi bulunan film ve seminer odası yer almaktadır. Bunlara ek olarak bacanın iki yanında, Milenyum Köprüsü tarafından binaya girişi sağlayan iki küçük giriş daha bulunmaktadır. İdare bölümünün de yer aldığı ikinci kata asansör ve merdivenle yaklaşım sağlanmaktadır.

3., 4., 5. katlar galerilere ayrılmış durumdadır. 2400 m<sup>2</sup>'lik alana sahip olan 4.kat özel sergi ve gösteriler için olup, 3. ve 5. katlarsa 6000 m<sup>2</sup>'lik bir alanda koleksiyonlar için düzenlenmiş durumdadır. Yalın çizgilere sahip olan galeri mekânları, boyalı MDF duvarların arasındaki boşluklara gizlenmiş olan çevre sistemleri ve ışık kontrolüyle karakterize olur. Duvarların çoğu hareketli olacak biçimde düşünülen bu galerilerin ölçüleriye en büyüğü 11x23 m, en küçüğü ise 7x8 m arasında olacak biçimde değişmektedir. Bu mekânların hepsi, doğal ve yapay ışığın birlikte kullanılmasıyla elde edilen bir sistemle aydınlatılmaktadır.

3. katta koleksiyon sergileri için ayrılmış olan iki galeri süiti bulunmaktadır. Doğal ışık buraya restore edilmiş, orijinal pencerelerden içeri girer. Galeri pencereleri, ileri düzeyde ışık kontrolünü sağlayan teknolojik sisteme sahiptir. Galerilerin çoğu 5 m yüksekliğinde olup, batı ucunda yer alan galeriyse 12 m yüksekliğindedir. Zemininde işlenmemiş meşe kullanılan bu galeri katına asansör, merdiven ve yürüyen merdivenle ulaşmak mümkündür.

4.katta ise geçici sergi mekânları için düzenlemeler yapılmaktadır. Buradaki duvarların çoğu, geçici sergi düzenlemelerinin kimi ihtiyaçlarına yanıt verebilecek biçimde hareket edebilir bir özelliğe sahiptir. Zemini işlenmemiş meşe ile kaplı olan bu galeri katında Thames Nehri'ne bakan teraslar bulunmaktadır.

Cıvalı beton zemine sahip olan 5.katta da, 3.katta olduğu gibi koleksiyon sergileri için ayrılmış olan galeri bölümleri yer almaktadır. Buradaki yan galeriler 5.5m yüksekliğinde olup, doğal gün ışığıyla aydınlatılmaktadır. Ana galerilerse 9 m yüksekliğindedir.

6.katta üyelere ait odalar ve iki terasla birlikte iklimlendirme tesisatı yer alırken, kuzey ve güney yönündeki manzaraya bakan 7. kattaysa kafeterya ve eğlence aktivitelerinin yer aldığı bir bölüm bulunmaktadır.

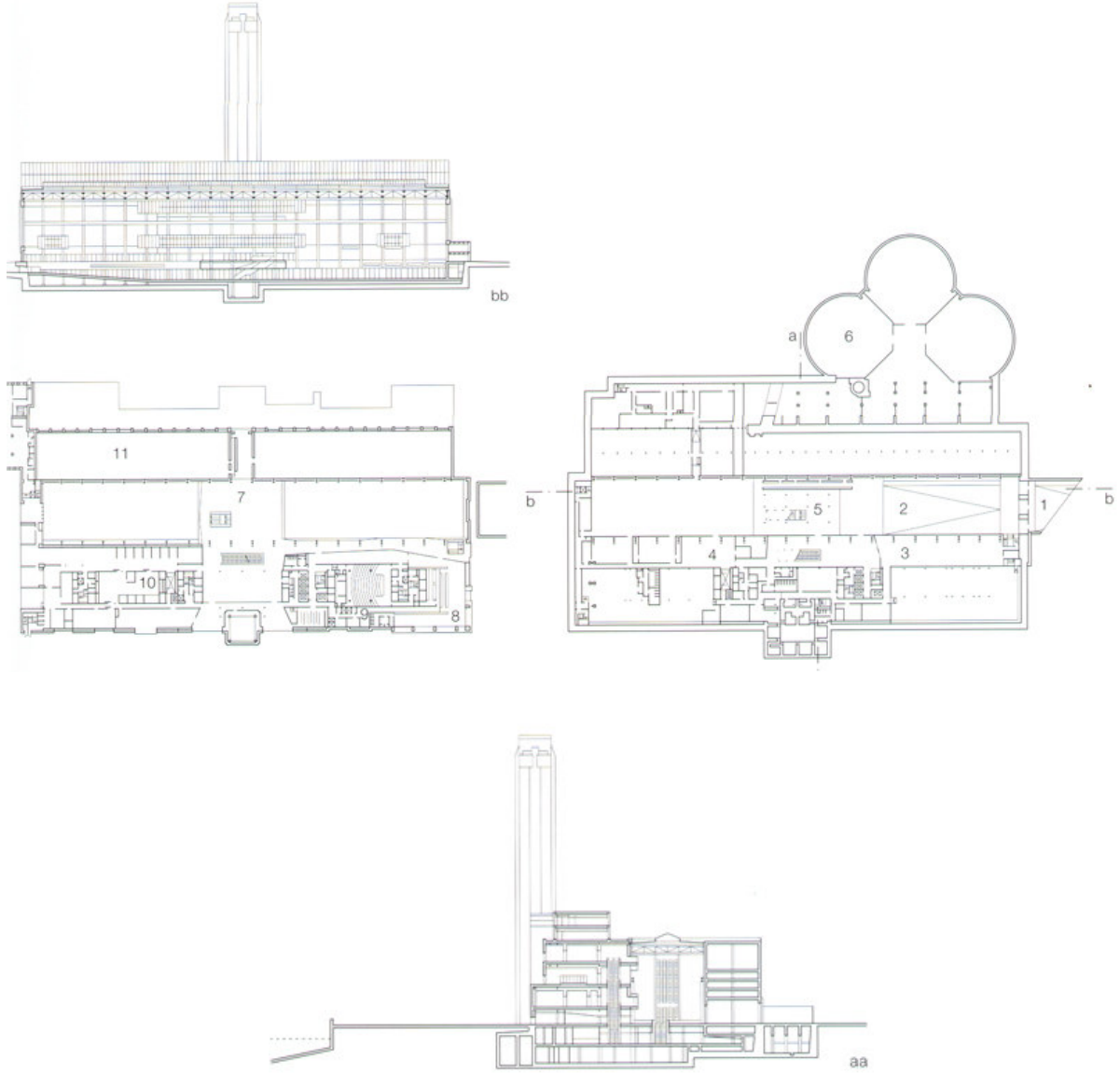
Tüm bunlara ek olarak binanın batı ucundaysa, Tate Modern'e ait büroların yer aldığı bir ek yapı bulunmaktadır.

Bunlardan hareketle 34000 m<sup>2</sup>'lik alana sahip olan Tate Modern'in ihtiyaç programı özetlenecek olursa: Yaklaşık 6000 m<sup>2</sup>'lik alana sahip Tate koleksiyonunun gösterildiği 4 salon, sanat çalışmalarının sergilendiği 3300 m<sup>2</sup>'lik türbin salonu; toplam 2400 m<sup>2</sup> olan iki özel sergi salonu, 260 kişilik oditoryum, 240 kişilik 2.kattaki kafeterya, 200 kişilik 7.kattaki kafeterya, 500 m<sup>2</sup>'lik bir mağaza, 2. ve 4. katlarda yer alan iki daha küçük mağaza ile 390 m<sup>2</sup>'lik eğitim alanı, 1350 m<sup>2</sup>'lik büro alanı. (Ekincioğlu M., Ağustos,2000, "Tate Modern-Santralin Yeniden Doğuşu",Arredamento).

### **8.1.3 Tate Modern Değerlendirme Sonuçları**

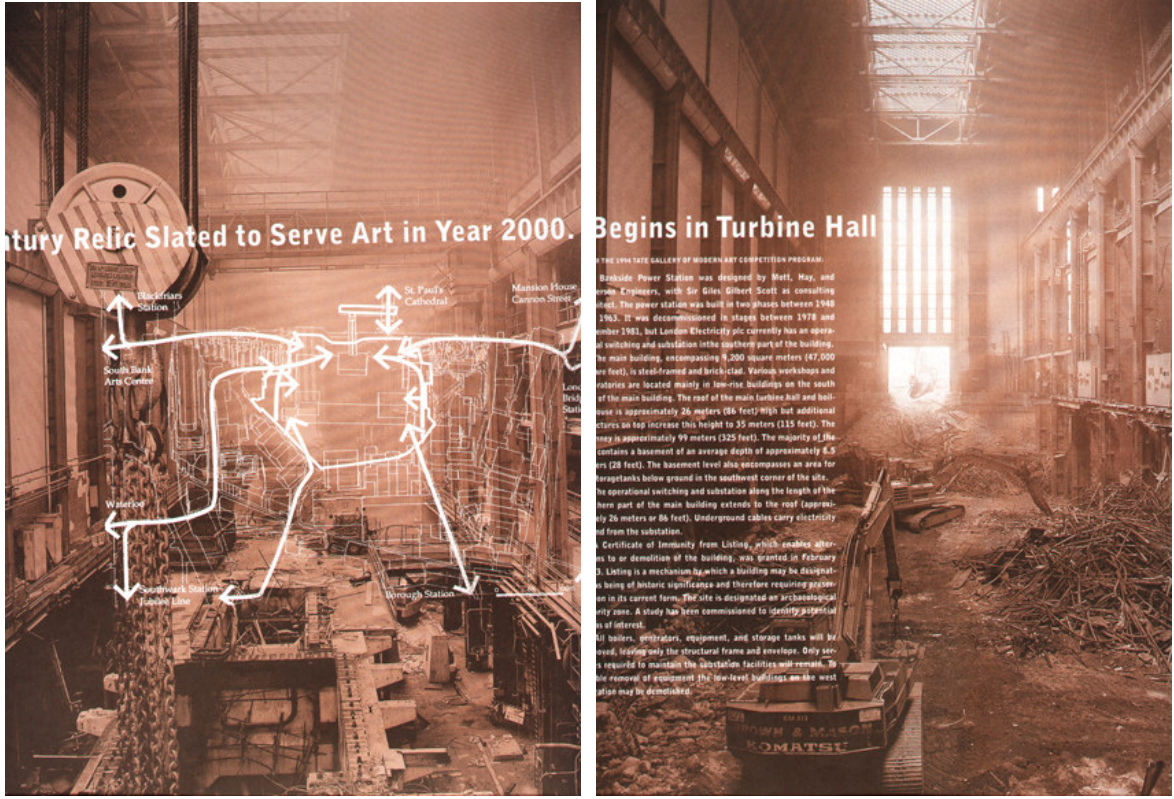
Tate Modern' de bir endüstri arkeoloji yapısıdır. Endüstri arkeolojisi birçok yapıda olduğu gibi Tate Modern'de yapıldığı döneme göre çağın ilerisinde bir teknik ile inşa edilmiş bir yapıdır. Gerek konumu itibari ile gerekse santral olması nedeni ile İngiltere için her zaman büyük önem taşıyan bir yapı olmuştur. Yapının mimarları, volümetresinin bir galeri olarak kullanılması için çok iyi değerlendirmişlerdir. Yapı, birçok kesim tarafından bağışlanan koleksiyonlar ile daha da zenginleşmiştir. Bozulan çevresel faktörleri, Tate Modern' in hizmete açılması ile düzelmeye başlamıştır. Bu da bir yapının sosyal çevresine ne denli

katkılar yapabileceğini göstermektedir. Tate Modern adeta Londra'da bir odak noktası haline gelmiştir.

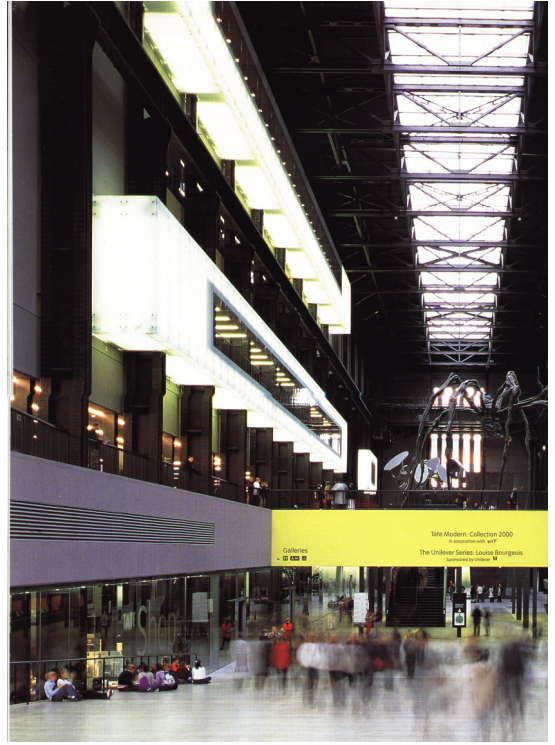


- |                                |                                |
|--------------------------------|--------------------------------|
| 1. Rampalı batı girişi         | 7. Köprü                       |
| 2. Halkın toplanma alanı       | 8. Kafe                        |
| 3. Kitapçı                     | 9. Oditoryum ve Seminer Salonu |
| 4. Eğitim etkinlikleri         | 10. Dükkân                     |
| 5. Danışma ve Bilet Satış      | 11. Transformatör holü         |
| 6. Yağ Depoları(Kullanım dışı) | 12. Galeriler                  |

Şekil 8.1 Tate Modern planlar ve kesitler



Şekil 8.2 Tate Modern dönüşüm öncesi ve sonrası görünüşler



Şekil 8.3 Tate Modern dönüşüm öncesi ve sonrası görüntüleri

## 8.2 British Museum

Milenyumla birlikte British Museum'un genişletilmesi ve "Great Court" un üzerinin kapatılması hem ölçeğinin büyüklüğü hem de ülkenin en görkemli kurumlarından birinde yapılan böylesine büyük bir değişiklik nedeniyle İngiltere'de önemli bir yer tutar. Bu yeni imajın amacı daha çok insanı çekmek ve böylece yapıyı daha ulaşılabilir, daha kapsamlı ve daha konforlu bir hale getirmektir. The British Museum ilk olarak 1753 yılında Sloan koleksiyonunu sergilemek üzere Bloomsbury' de büyük bir konak olan Montagu House'da kuruldu (Avcı,2003). Koleksiyon, tüm dünya kültürlerini kapsayan arkeolojik ve etnolojik koleksiyonlardan oluşmaktaydı (Schittich,2003). Koleksiyon genişledikçe yapı yetersiz kaldı ve 1816 yılında Robert Smirke tarafından genişletilmesine karar verildi.

### 8.2.1 Yapının yeniden işlevlendirilmesi

Yaklaşık 8000 m<sup>2</sup>'lik bir avluyu çevreleyen dikdörtgen şeklinde bir yapı tasarlandı (Avcı,2003).Londra'nın en yüce kurumu haline gelmiş ve bu nedenle bir müzenin tamamen değişebileceğini vurgulamış, bilimselden popülere giden akımdan uzak olmuş bir yapıdır. Yapının yeni resmi daha çok insanı etkisi altında bırakmış, daha ulaşılabilir, daha anlaşılabilir ve daha konforlu bir hale getirmiştir. Bu sebepler dolayısı ile hiç bir beklentisi olmaksızın, özel kaynaklar, lottery kaynakları ve tüm maddi kaynaklar müzenin başarılı olmasını amaçlamıştır (A.Review,2001).

### 8.2.2 Tasarım süreci ve mimari özellikler

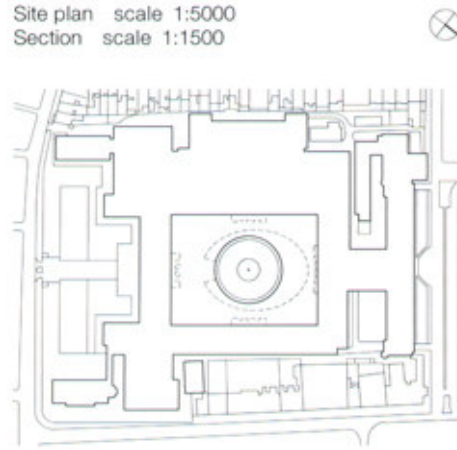
İnşaatına 1823 yılında başlanmıştır ve 25 yıl sürmüştür. Yapı Yunan mimarisinde tasarlanmıştır ve Montagu House'a bağlanmıştır. 1848 yılında Montagu House yıkılarak bu cepheye giriş eklendi. Yapı yine yetersiz kalınca Sydney Smirke tarafından avlunun içine bir okuma salonu yerleştirildi. 1857 yılında açılan bu salon silindirik bir yapıydı ve yarım küre şeklinde bir kubbeye sahipti. Dökme demir strüktür tuğla kaplıydı ve cephe, kemerli geniş pencerelerle delinmişti. Foster'ın tasarımı müzenin vizyonunu mükemmel bir şekilde açıklamaktadır. Fonksiyon ve formun birlikteliğini sağlamak amacıyla Smirke'in avlusu kitap yığınlarından temizlendi. Avludaki yuvarlak okuma salonu genel kullanıma açıldı. Avlunun üzeri eliptik bir örtüyle kapatıldı (Avcı,2003).

Avlu üzerindeki yenileme ile birlikte sirkülasyon bölgesi genişletilmiş ve ziyaretçilerin tüm galerilere kolayca ulaşabilmeleri söz konusu olmuştur. Yapılan yenileme ile günümüzde yapı içinde yeni kafeler, geniş mekânlar ve alışveriş birimleri gibi mekânın ihtiyacı olan birçok birim faaliyete geçmiştir. Yapı içinde yapılan değişikliklerin yanı sıra kireçtaşı olan cepheleri de restore edilmiştir. Foster ve ekibi avlu üzerine tasarladıkları eliptik örtü ölçülerini ve

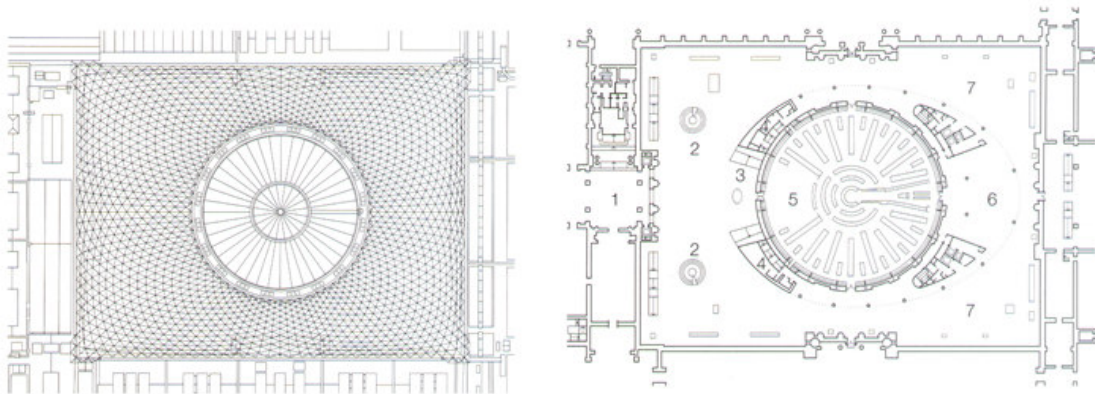
çeşitli açıları hesaplayabilmek için özel bir CAD programı kullanmışlardır(Schittich,2003)

Yapı üzerindeki örtü ile yapının kalbi olan sakin mekânı örtmesi ile sadece müze değil ayrıca Londra'nın ve 21.yüzyılın büyük kamusal meydanını yaratmıştır (Powell, 1999).

Yapının genel vekili olan Suzanne Taverne' ye göre, Foster' ın çizimleri müzenin görüşünü ortaya koyan çizimleridir. Fonksiyon ve formun evliliği olarak yorumlanmış yeni bir dayanak noktası haline gelmiştir. Bunu başarmak Smirke' ın avlusunu kitap depolarından kurtarılıp cephelerinin restore edilmesi ile meydana gelmiştir. Okuma salonları halkın kullanımına açılmıştır. Büyük kurumun kalbi yeniden tasarlanarak kamu kullanımına açılmış, yeni sirkülasyon sistemi merkezin kullanılmasını sağlamıştır(Review,2001).



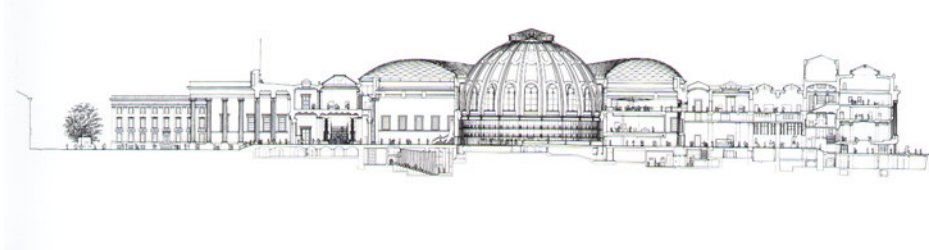
Şekil 8.4 British Museum vaziyet planı



Şekil 8.5 British Museum planları



Şekil 8.6 British Museum değerlendirme öncesi





Şekil 8.7 British Museum değerlendirme sonrası görüşler - kesitler

### 8.2.3 British Museum Değerlendirme Sonuçları

British Museum, Foster ve ekibi tarafından eski canlılığına kavuşturulmuş bir yapıdır. Mevcut işlevinin yanına günümüz çağdaş işlevleri de eklenerek değerlendirilmiştir. Günümüz koşullarında eski kullanım şeklini yitiren avlu, pratik bir yöntem ile örtülmüştür. Bu sayede yapı her noktası ile kullanılan ve yaşayan bir yapı halini almıştır. Bu tasarım ile binaya çok büyük müdahaleler yapılmadan da kullanım canlılığı getirilebileceği açıkça görülmektedir. Strüktürel katkılar ile yapının cazibesi artırılmıştır. Yapı, hem iç mekânı hem de çevresiyle kurduğu iletişim ile yeniden düzenlenmiştir. Kültür varlığı değeri arka planda tutulmadan, her noktasında gereken özen gösterilmiştir.

### Türkiye'den Örnekler

#### 8.3 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, İstanbul kent silüetine 19. yüzyıl sonunda katılmış, en önemli endüstri yapılarından biridir. Mimar Alexandre Valluery 'nin tasarımıyla 1884 yılında yapımına başlanan Neo-klasik yapı birkaç aşamada tamamlanmış ve mimar Hovsep Aznavur ve Eugene Bottazi de daha sonra bu sürece katılmışlardır. (Alper M., Arredamento, 2004). Tütün Fabrikası 1884'te Reji İdaresi tarafından kurulmuştu: yani, Fransız sermayesi ile; onun için de zamanın düzgün sanayileşme örneklerinden biridir. Osmanlı defterdar kayıtlarına göre

Haliç'in iki önemli üretim yapmış fabrikasından biridir. Bir diğeri de fes üretiminin yapıldığı Feshane-i Amire'dir ( Belge M.,2003). Maltepe Sigara Fabrikası'nın ileri üretim teknolojisi ile hizmete girmesi sonucunda 1995 yılında özgün işlevini yitiren bina 1997 yılına kadar boş kalmıştır. 1884 yılında faaliyete geçen binada, 22 Mart 1985 yılında bir tütün ve sigara müzesi açıldı. Tekel'in elindeki tarihi eserler, makineler ve belgeler bir araya getirilerek açılan bu müze, dünyanın ilk ve tek tütün, sigara, alkol, kibrit ve tuz müzesi oldu. Cibali Tütün Fabrikası binası, üniversite yapılmak üzere 29 yıllığına, Aralık 1997 tarihinde Kadir Has Vakfı'na verildi. Tekel, tarihi binayı boşaltmak zorunda kalmıştır. Tekel Müzesi'ndeki eserler de sandıklara, sepetlere, çuvallara konularak Kartal Maltepe'deki sigara fabrikasının depolarına taşınmıştır. Tekel Müzesi, Maliye Bakanlığı tarafından eğitim kurumu olarak değerlendirilmek üzere Kadir Has Üniversitesi'ne devredilmiştir (Alper M., Arredamento, 2004).

. Osmanlı Devleti'nde birçok defa kullanımı yasaklanan, sonraları hazine açığını kapatmak amacı ile tütünün, devletin tekelinde imalat ve satışı gerçekleştirilmiştir. 1880 yılı sonrasında belli başlı ihraç malları arasında yer alan tütün, Osmanlı ihraç malları arasında en ilginç örneği oluşturur. Cibali Tütün Fabrikası adını aldığı semtin toplumsal yapı ve yaşamını da yönlendirmiştir. Fabrika kadın-erkek yaklaşık 4000 işçinin çalıştığı ve bunun kuşaklar boyunca devam ettiği bir yer olur. Yüzyılın başlarında İstanbul işçi hareketleri içinde de grevler, örgütlenme ve çalışanlarının bilinç düzeyi açısından adı sıkça anılır (Alper M., Arredamento, 2004). Zamanında fabrikanın Haliç'e bakan kısmında Tekel'in nakliyat binaları mevcuttur. Sahil doldurulunca bu binalar da yıkılmıştır. Tekel'in motorları 30 yıl boyunca Türkiye'nin çeşitli bölgelerine sevkıyat yapmıştır. Tarihi tütün fabrikasının kapanmasını hızlandıran problemlerden biri de teknolojik yetersizliklerdir. Eski bir çalışanın anlatımına göre; bir makine altı kişinin yardımıyla açılabilirdi, birisi yukardan tütün bırakıyordu, makinenin başındaki kişi de ıskartalara bakıyordu. Bazı görüşlere göre yeni makineler getirilse idi, fabrika çalışmaya devam edebilirdi. Tüm bu görüşlerin yanı sıra, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın resmi olarak kapanması 5 Nisan 1994'teki ekonomik tedbirler paketi doğrultusunda olmuştur [13].

### **8.3.1 Yapının yeniden işlevlendirilmesi**

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'na üniversite işlevi verilirken öncelikle yapının tarihsel birikiminin saptanmasına gerek duyulmuştur. Bu birikim ortaya çıkarılırken, bir dönemin estetik eğilimleri değil, günümüze ulaşmış kültür varlığının çözümlenmesi söz konusu olmuştur. Yapının yeniden kullanımı için bazı temel ilkelerden hareket edilmiştir. Bunlardan

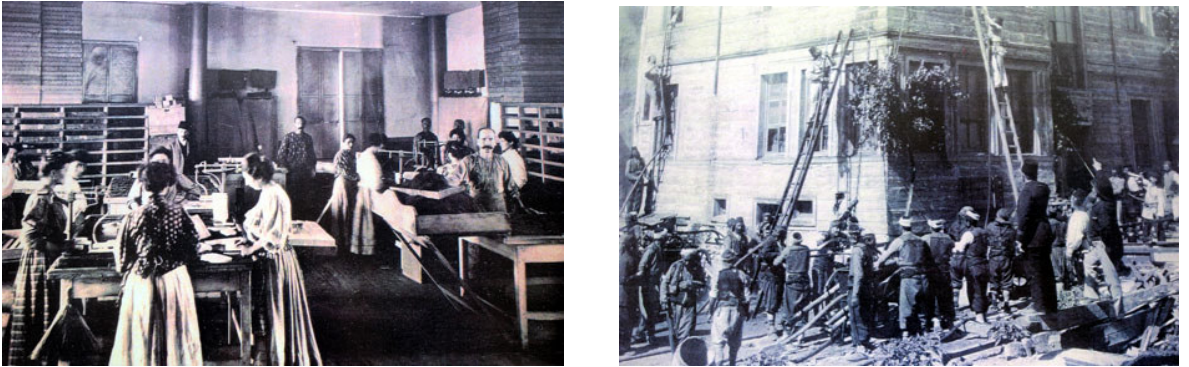
biri, çeşitli dönemlerde yapılan eklerle karmaşıklaşarak günümüze ulaşmış son halinin özgün tasarımı referans verebilecek gibi yeniden ifadelendirilmesidir. Burada herhangi bir dönemin öne çıkarılması değil, eklerle yok edilmiş kapalı ya da açık mekânların ortaya çıkarılmasına yönelik bir planlama anlayışı öngörülmüştür. Bu amaçla avlulardaki ekler ve geç dönemde yapılmış olan dördüncü kat kaldırılarak, Berggren ve Evrard fotoğraflarında da görülen biçim elde edilmiştir. Yapının üniversite olarak işlevlendirilmesi ise mekânların yeniden planlanmasını ve yeni ekleri gerekli kılmıştır. Restorasyon kararlarını belirleyen bir diğer ilke, 19.yüzyıl sonu 20.yüzyıl başlarında inşa edilmiş olan yapının, dönemin üslup, yapım teknolojisi ve malzeme özellikleri taşıyan bölümlerin olabildiğince yıkılmadan kullanımınıdır. Ancak tarihsel süreçte gerçekleşen zemin oturmaları, kullanılan yapı malzemesinin bünyesel özelliklerini yitirmesi, yığma tuğla duvar ve çelik konstrüksiyon döşeme sisteminin birlikte kullanılması, zayıf döşeme ve kat bağlantılarının oluşturduğu sorunlar strüktürel bazı önlemleri zorunlu kılmıştır. Bu nedenle, öncelikle yapı temelinde olmak üzere sorunlu noktalarda çeşitli tekniklerle güçlendirme yapılmıştır. Ancak, taşıyıcı sistemdeki tahribatın önemli olduğu durumlarda yeni strüktürel tasarımlar tercih edilmiştir. Bir zamanlar çevresindeki sanayileşmeye katkıda bulunmuş olan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, 2002 yılından itibaren Kadir Has Üniversitesi olarak hizmet vermektedir. Bu dönüşüm, bir taraftan mimari mirasın korunmasında, özellikle endüstri arkeolojisi ürünü kabul edilen bir yapı grubunun, eğitim ve kültür alanında yeniden işlevlendirilmesine ilişkin önemli bir örnek ortaya çıkarmakta, diğer taraftan üniversite olarak temsil ettiği yeni kimlik ile Haliç bölgesindeki kentsel mekanın yeniden yapılandırılmasına tanıklık ve aynı zamanda da öncülük etmektedir (Alper M., Arredamento, 2004).



Şekil 8.8 Kadir Has Üniversitesi mevcut halinin maketi



Şekil 8.9 İç mekân görünüşleri



Şekil 8.10 Cibali Tütün Fabrikası



Şekil 8.11 Cibali Tütün Fabrikası ve Haliç'in eski hali[4]

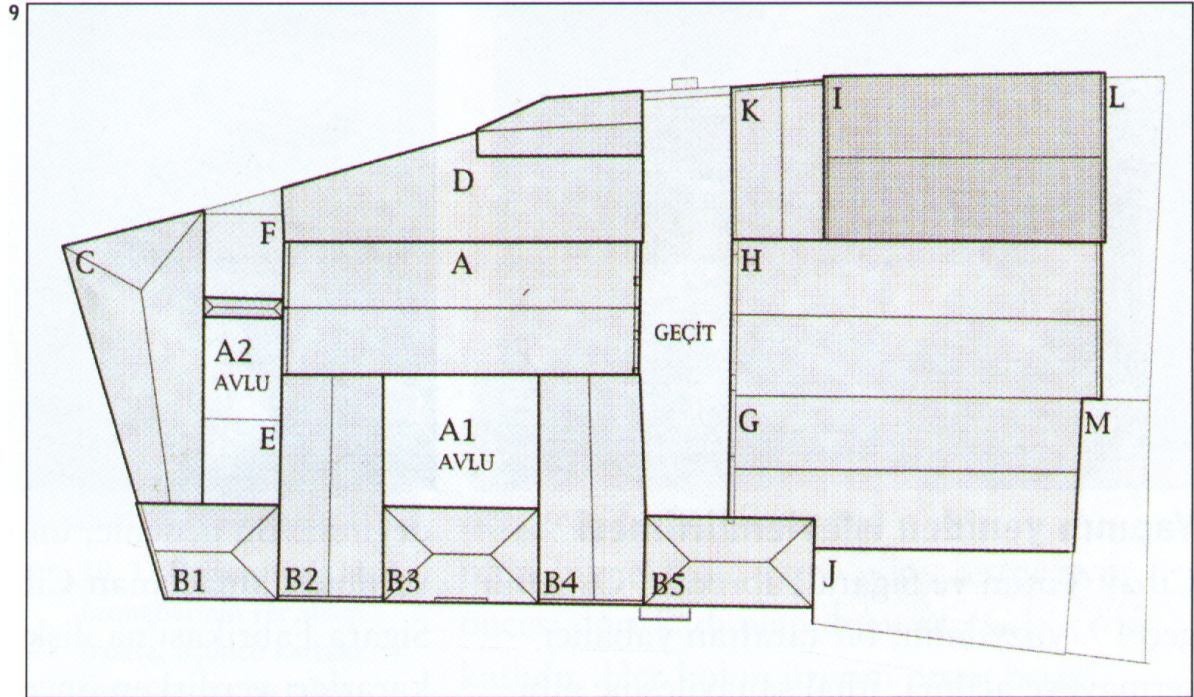
### 8.3.2 Tasarım süreci ve mimari özellikler

35.000 m' lik alanda, avlu ve geçitlerle birbirine bağlanan birkaç bloktan oluşan özgün yapı topluluğu -yerleştiği çok sınırlı ve çok değerli alan nedeniyle- zaman içinde artan mekan ihtiyacını yeni binaların eklenmesi biçiminde karşılayamayınca, avluların kapatılması, kat, ara kat ve bölücü duvarların eklenmesi gibi yatay ve düşey düzlemde yapılan müdahalelerle büyük değişikliklere uğramış; böylelikle özgün tasarım ve ayrıntılar okunamaz hale gelmiştir. Fabrikanın, bugün sanayi arkeolojisi başlığında değerlendirilebilecek olan bölümlerinin oluşum sürecini kavramak yapılan çalışmanın ilk aşaması olmuştur. Cibali Tütün Fabrikası tek defada tasarlanıp inşa edilmiş bir yapı topluluğu değildir. Zaman içinde çekilen fotoğraflar ve yapısal analizler bu yapıların süreç içinde birbirine eklemlenerek fabrikaya zamanla bugünkü biçimini kazandırdığını göstermektedir. Süreç sonunda tütün depolama, ayıklanma, tasnif, işleme, sigara yapımı, paketlenme, mekanik, idari ofisler, yemekhane ve mutfak , kreş, sağlık müstemilat gibi işlevleri barındıran yapı grupları ortaya çıkmıştır (Alper M., Arredamento, 2004).

Tasarıma konu olan bina, uzun kenarı Haliç'e paralel dikdörtgen bir yapıdır (A). Bodrum, zemin ve iki normal kattan oluşan yapı kitlesi birbirini dik kesen aksların oluşturduğu ızgara sistemine göre biçimlendirilmiştir. Bodrum ve zemin kat planları 1. ve 2. katlarda bu bölümlenme yoktur, mekânlar bütün olarak kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Yapı dört

yönde, bodrum kattan çatıya kadar tasarlanmış neo-klasik cephe çizgilerine sahiptir. Yapı strüktürü, kalın yığma duvar bir kabuk içinde metal taşıyıcı elemanlardan oluşturulmuş, kagir duvarlar hatıl niteliğinde çeliklerle berkitilmiştir. Bodrum, zemin ve 1. katta iç mekanlardaki çelik dikmeler, 2. katta ahşap dikmelere dönüşerek taşıyıcı sistemi oluştururlar. Bodrum kat dışındaki katlarda döşemeler balık sırtı dizilmiş, 9/96 cin boyutunda ahşap, tavanlar ise ahşap çıtalı olarak yapılmıştır (Alper M., Arredamento, 2004).

A bloğunun, kendisine eklenen B, C, D ve F bloklarının bitişme yüzeylerinde cephe özelliklerinin devam ettirmesi ve iç mekân taşıyıcıları bakımından bu yapılardan farklılıklar göstermesi, bu yapının bağımsız tek bir yapı olarak daha erken tarihte inşa edildiğini söylemeyi mümkün kılmaktadır. Tasarımın ikinci aşamasında, mevcut dikdörtgen kitlenin doğu cephesine ortada bir avlu oluşturacak şekilde U şeklinde bir blok eklenmiştir (B). Bu blok da önceki ile aynı ızgara sistemine göre biçimlenir (Alper M., Arredamento, 2004).



Şekil 8.12 Fabrikanın tasarım süreci planı

Her kolun üzerini örten beşik çatılar cephelerde üçgen alınlıklarla sonlanır. Yapıda genel olarak yalnız zemin ve 1.katta gereksinime bağlı olarak bölüntüler yapılmıştır. Yapının strüktürü, taşıyıcı yığma duvar bir kabuk içinde metal taşıyıcı elemanlardan oluşturulmuştur (Alper M., Arredamento, 2004).

Özetle, Cibali Tütün Fabrikası bir sanayi yapısı olarak tasarlanmış, kat planlarında geniş mekânlar elde etmek amaçlanmıştır. Bu nedenle de modüler sistem kabul edilmiş, x ve y

doğrultularında akslar oluşturularak bir anlamda prefabrik imalata gidilmiştir. Dönemin bir yansıması olarak yapıda, sanayi devrimi sonrasında Batı’da kullanılan tuğla, demir, döküm, cam gibi malzemeler kullanılmıştır. Dış ve iç duvarlarda klasik Osmanlı tuğlasından farklı tuğla kullanılmış, duvarlar INP hatıllar ile takviye edilmiştir. Düşey taşıyıcı eleman olarak yer yer yığma duvarlar, ayaklar yapılmakla birlikte sistemin asıl taşıyıcı elemanı INP’ler ya da daire kesitli döküm sütunlardır. Tavan ise INP kirişlere dik doğrultuda volta döşemeyle inşa edilmiştir (Alper M., Arredamento, 2004).

Yapı günümüzde üniversite olarak hizmet etmekle beraber, bulunduğu çevreye yeni bir profil kazandırmış, çevrenin sosyal yaşantısında da bazı değişiklikler yapmıştır. Bununla birlikte katkıları olduğu kadar çevrede bazı sorunları da ortaya çıkarmıştır. Cem Akbelege’nin “Haliç ve Çevresinde Yeniden İşlevlendirilen Sanayi Yapılarının Çevre Halkla Etkileşimi Bağlamında İncelenmesi ve Silahtarağa Elektrik Santrali İçin Öneriler” isimli tez çalışmasında Kadir Has Üniversitesi’nin çevrede oluşturduğu bazı problemleri yaptığı anket çalışması ile ortaya koymuştur.

Yapının çevrede oluşturduğu bazı problemler:

- Yeterli otopark alanının olmayışı sebebiyle ziyaretçiler, öğrenciler ve öğretim üyelerinin otomobillerini binanın çevresindeki mahalle arasındaki yollara bırakması,
- Yapının jeneratörünün çevre halkı işitsel olarak rahatsız etmesi ve gürültü,
- Yapının atık sularının sahile arıtma olmadan bırakılması,
- Sahilden park aydınlatmalarının sağlanamaması ve güvenlik en baştan gelen problemlerdir (Akbelege,2004).

Çevrenin ihtiyaçları ise; bölgenin konut bölgesi olarak kullanılması için güvenlik, eğitim, sosyal ve kültürel faaliyetler, alt yapı ve çevre düzenlemeleri ile tarihi binaların bakımlarının yapılması şeklindedir. Çevre sakinlerinin yapıdan beklentileri ise; üniversitenin binanın yakın çevresini de düzenlemesidir (Akbelege,2004).

Kadir Has Üniversitesi’nin bütün bir dönüşüm sürecinde yapılan uygulamalardan sorumlu olan mimarı Mehmet Alper ile Cem Akbelege’ nin yaptığı görüşmede, öncelikli hedeflerinin yapıyı yormayacak işlevlerle, mümkün olan en az müdahale ile inşa edilmesi olduğunu belirtmiştir. Yapının geleneğinden gelen halkla birlikte olma fikrinden uzaklaşmadan, kendi eğitim ve kültür olanaklarını halkla paylaşmak, amaçlardan biridir. Önceki dönemlerde halka

açılan ücretsiz bilgisayar ve üniversite hazırlık kursları, deniz tarafındaki spor alanlarının belediye ile yapılan ortak çalışma sonucunda çevre halkın hizmetine açılması, bölge ile ilgili çeşitli toplantılara, sergi ve fuarlara ücretsiz katılım yapının sağladıkları hizmetler olarak belirtilmiştir. Ayrıca, binanın fabrikadan üniversiteye dönüşümü sırasında fabrika zamanından kalan bütün kullanılmayan malzeme, eşya ve parçaların çevre halka karşılıksız dağıtıldığı söylenmiştir. Yapının dönüşümünde Kadir Has vakfının finansal desteği ve Fatih Belediyesi'nin yardımları da belirtilmiştir (Akbelege,2004).

Mimar Mehmet Alper, yapının yanındaki deponun da restorasyonu ile güzel sanatlar fakültesinin hizmete girmesinden sonra Kadir Has Üniversitesi'nin faaliyetlerinin artacağını, üniversitenin altındaki sarnıcın müze haline getirme çalışmalarına başladıklarını, yakın çevredeki boş bir arazide kapalı bir spor tesisi yapılacağını da belirtmiştir (Akbelege,2004).

Sonuç olarak yapılan anketler ve görüşmeler sonucunda, Kadir Has Üniversitesi dönüşüm projesinin başardıkları aşağıda sıralanmıştır;

- Üniversite yapısı fabrikaya kıyasla halkın beğenisine göre restore edilmiş ve yenilenmiştir.
- Belediye ile ortak olarak sahil kesiminde halkın kullanımına açık spor tesisleri yapılmıştır ve halk bundan faydalanmaktadır.
- Belirli zamanlarda bölge gençlerine ücretsiz üniversite hazırlık ve bilgisayar kursları düzenlenmiştir.
- Haliç bölgesinde çeşitli organizasyonlarda aktif rol alarak Haliç'teki kültürel, sanatsal ve sportif aktivitelere sahip çıkmaktadır.
- Bölgede dönüşümünden sonra, yapının işleviyle ilişkili öğrenci yurdu, kafe, internet evi, vb. hizmetlerin bölgeye gelmesi ve medyanın ilgisinin artması sağlanmıştır (Akbelege,2004).

### **8.3.3 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Değerlendirme Sonuçları**

Çoğunluğunun ilköğretim düzeyinde eğitim seviyesine sahip olduğu çevreye, çevresel katkılarının yanı sıra bir eğitim kurumu haline dönüşmesi ile sürekli olarak genç nesile hizmet etmekle kendini yenileyen bir kimliğe sahip olmuştur. Yakın çevresindeki genç nüfusa da kütüphane, bilgisayar kursu, internet hizmeti gibi hizmetler sunarak da, dışa dönük bir yapı sergilemektedir. Kültürel, sanatsal ve sportif aktiviteler ile çevredeki genç nüfusun da vakitlerini daha faydalı faaliyetler ile değerlendirmelerini sağlamaktadır.

Üniversite işlevi, herhangi bir yapı veya bir bölge için bulunduğu çevrenin yaşam tarzını değiştirecek düzeyde bir değişimdir. Cibali Tütün Fabrikası da, üzerine aldığı işlev ile çok olumlu sonuçlar ortaya çıkarmış, gelecek nesillere de hem tarihi yapısı, hem sosyal yapısı gereği büyük katkıları olacak bir yapıdır.

Mimarı tarafından yapı içinde müdahale edilen noktalarda yapının ilk halinin fotoğraflarla belgelenmiş olması da yapının müdahale aşamasında ne denli hassas davranıldığını da ortaya koymaktadır.

#### **8.4 Sabancı Müzesi**

Günümüzde “Atlı Köşk” adıyla tanınan yapının bulunduğu topraklar ve onun deniz kıyısındaki uzantısı olan Sahilhane, 1848 yılından itibaren birçok paşanın mülkiyetinde olmuştur. Osmanlı Devleti’nin çeşitli zamanlarında birçok defa el değiştirmiş, harabe haline dönmüştür. 1925 yılında Mimar Eduard de Nari köşkün projesini çizdirmiş ve inşa ettirmiştir. 1944 yılına kadar uzun süre boş kalmış, 1949 yılında Hacı Ömer Sabancı tarafından satın alınmıştır. Daha sonra uzun yıllar Sabancı ailesinin konutu olarak kullanılan yapı Haziran 2002’de müze olarak hizmete girmiştir.[14]

##### **8.4.1 Yapının yeniden işlevlendirilmesi**

Varolan bir yapının ve çevresinin dönüştürülmesi, tüm mimarlık öğretisinin beklentilerine ek olarak, bağlamla kısıtlandırılmış bir dizi koşulun varlığını kabul etmektedir. Aslında varolanı dönüştürmek, müzeciliğin araştırma konusudur. Gündelik yaşantının parçası olan gereçlerin, müze nesnesine dönüştürülmesi süreci olan yüzyılda ve özellikle 1970’lerden sonra, uluslararası ortamda kurumsallaştırılmıştır. Müzede barındırılan nesnelere farklı olarak, yapının ve yakın çevresinin dönüştürülmesi, mimarlık disiplininin korunmaya, çevre estetiğine ve sosyal bilince bağlı olarak gelişen farklı uzmanlık alanlarını etkin kılar. Sabancı Ailesi’ne ait Emirgan Atlı Köşk Korusu’nun bir müzeye dönüştürülmesi projesi bu kapsamda ele alınmıştır. Yapının günümüz kullanımına açılması için inşaat aşaması 4 yıl sürmüştür.

İstanbul’da yapılan ilk mimari sunuş, Emirgan Korusu’ nu Boğaz’a bağlayan alanda kullanım olanaklarının saptanmasını içermektedir. Ulaşım, güvenlik, depolama, servis, alt yapı, sergileme ve araştırma gibi program parçaları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Doğuda, Emirgan kıyısındaki rıhtım ve eski feribot iskelesi, koru kapısı, sera yapısı ve çevresi, eski Karadağlı sarayının arka bahçe terasları ve sarnıçlar; batıda arka duvar boyunca uzanan müstemilat

yapıları, kapalı garaj ve kâhya evi; gömük havuz yapısı, köşkün Batı terası ve Emirgan korusunda yer alan eski mutfak yapıları dönüştürülebilir alanlar olarak belgelenmiştir. Adı geçen alanların, Atlı Köşk ve çevresinden başlayarak değerlendirilebileceği düşünülmüştür. Birinci aşamada köşkün, ana girişi, kalıcı sergi mekânlarını, müze laboratuvarlarını, yönetim ofislerini, hediyelik eşya dükkânını ve tanıtım birimini barındıracak şekilde yorumlanması ve buna bağlı olarak, batı terasının, sergi ve kafe işlevlerini üstlenecek bir kış bahçesine dönüştürülmesi önerilmiştir. Geçici sergilerin eski gömük havuz binasının yerine yapılacak ana sergi holünde gerçekleşmesi planlanmıştır. Ayrı bir girişi olan sergi holünün, Atlı Köşk'e gömük geçişi galerisi ile bağlanabileceği düşünülmüştür. Eserlerin saklanması ve sergiye hazırlanması için programlanan gömük depo binasının eski garaj yapısı ve su deposu izinde yer alması ve gerektiğinde sergi mekânı olarak düzenlenebilecek yönetici evinin batı duvarı boyunca uzanan müstemilat yapıları izinde yer alabileceği ön görülmüştür. İkinci aşamada arazinin güneyinde yer alan ve Sabancı ailesine ait olan yalı ve müstemilatının araştırmacıların barınacağı bir "araştırmacılar kanadı"na dönüştürülmesi önerilmiştir. Teraslar Açık hava sergileri için programlanırken; sarnıçların sergi mekânlarına dönüştürülebileceği düşünülmüştür. Açık yüzme havuzu ve sera, müzenin sosyal iletişim mekânlarını oluşturmak üzere yeniden düzenlenebilecektir.

Üçüncü aşama müzenin yakın çevresi ve kentle ilişkilerinin güçlendirilmesine yöneliktir. Bu kapsamda kıyıda sergi, park yeri ve tanıtıma yönelik bir sal yapısının tasarlanması ve koruda bulunan eski mutfakların sergi mekânlarına katılması düşünülmüştür. Bu araştırma ve etaplama çalışması 1998'de Müze yönetimine ve Sabancı Üniversitesi heyetine sunulmuş ve ilk aşamasının projelendirilmesi ile ilgili onay alınmıştır. Mimari proje, arazide belgelenen mekânları "parçalı bir bütünsellik" anlayışı ile değerlendirmek üzere kurgulandırılmıştır. 1999 yılının ilk yarısında tamamlanan uygulama projesi, çok disiplinli bir detaylandırma sürecinin ürünüdür. Mimari program netleşirken, müzenin teknik altyapısı ve malzeme seçimleri ile ilgili araştırmalar tamamlanmış; Müze ziyaretçilerin, çalışanlarının ve nesnelerin hareketlerini kontrol eden dolaşım şemaları netleştirilmiştir.

#### **8.4.2 Tasarım süreci ve mimari özellikler**

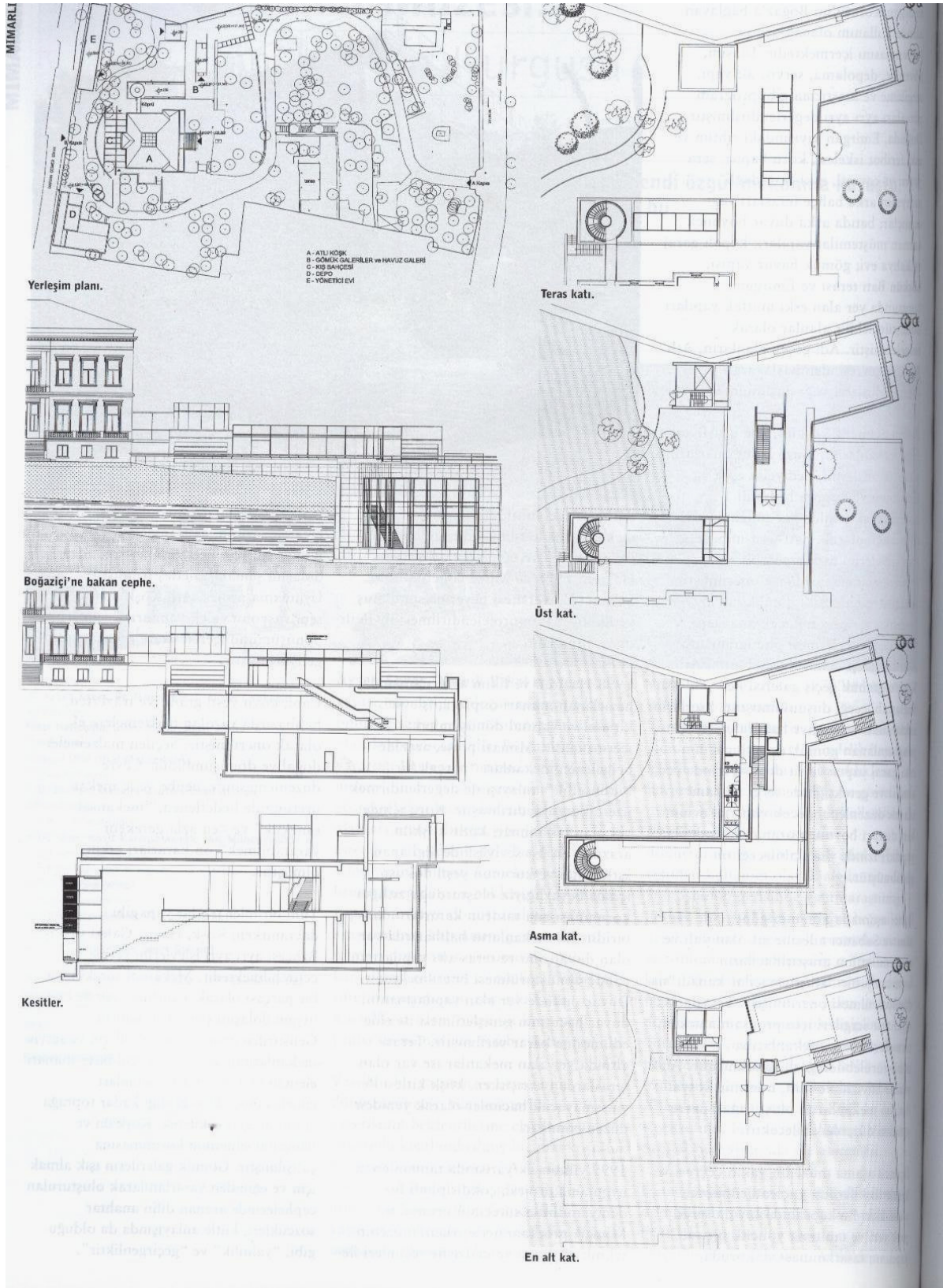
Uygulama projesi Atlı Köşk'ün dönüşümünü içeren üzere iki aşamada geliştirilmiştir. Cam, koyu yeşil granit ve traverten, hâlihazırda var olan malzemelere ek olarak önerilmiştir. Seçilen malzemeler doğal ve dönüşümlüdür. Çevre düzenlemesinde, cephe ve iç mekân üretiminde hedeflenen, "mekânsal esneklik" ve "en azla gerekeni yaratabilmek" ön kararları etkin olmuştur. Tüm birimler tek bir yapı gibi davranırken; Köşk, Havuz Galeri ve Kış

Bahçesi ayrı ayrı işlevlerini yerine getirebilmektedir. Mekânsal sürekliliğin bir parçası olarak, özürülüler için de en uygun dolaşım şeması seçilmiştir. Geliştirilen projede, ek galerin ve servis mekânlarının kendilerini yeni birer mimari eleman olarak ortaya koymaları engellenmiş, elden geldiği kadar toprağa gömülüp geri çekilerek, Köşk'ün ve bahçenin silüetinin korunmasına çalışılmıştır. Gömük galerilerin ışık almak için ve eğimden yararlanılarak oluşturulan cephelerinde aranan dilin anahtar sözcükleri, kütle anlayışında da olduğu gibi, “yalınlık” ve “geçirgenliktir”. Müze bahçesi, yeniden düzenlenen teras alanları ve alt kotlardaki hâlihazır teraslarla birlikte bir bütün sergi alanı olarak değerlendirilecektir. Bu bütünlük, sergi işlevinin tüm bahçe ve galerilerde kesintisiz devam etmesini sağlayacaktır.

Köşk: Müzeye dönüştürme sürecinde, Atlı Köşk'ün hizmet eden ve hizmet edilen mekânların ayrışmasına göre kurgulanmış klasik işlevsel şeması korunmuştur. Bodrum ve çatı katında toplanan servis mekânları, giriş ve birinci katta yer alan sergi salonlarına, düşeyde iki ayrı dolaşım sistemi ile bağlanmaktadır. Cam bir vestibülden geçilerek ulaşılan köşkün giriş katında resepsiyon, Sabancı ailesinin anılarını taşıyan Kırmızı Oda, Mavi Oda, yemek odası ve resim galerisi, hat kültürü tanıtım odası, hediye dükkanı ve gerekli servisler yer almaktadır. Kış Bahçesi'ne ve Galeriler'e bağlantılar bu kattan sağlanmaktadır. Üst kat tümüyle hat sanatına ayrılırken, evin özgün şemasına sadık kalınmıştır. Ana merdivenin bağlandığı iç galeriler mekânı geliştirilerek, tematik hat sanatı sergisi olarak düzenlenmiştir. Galeri mekânının çevresinde, sürekliliğine dayanan ikinci bir dolaşım sistemi oluşturulmuştur. Hat sergi odalarında, iç duvarlar, pencereler, müzecilik standartlarına uygunluğu göz önünde tutularak, ikinci bir yüzeyle desteklenmiş ve doğrudan güneş ışığını engelleyecek ve yeniden açılabilir şekilde içeriden kapatılmıştır. İç mekânlarda pencerelerin, panjurların, kalorifer ve perde sistemlerinin özgün çerçeveleri korunmuş, bu yöntemle, ölçek ve sergilenen nesnelerin yerleştirilmeleri ile ilgili kalıcı bir düzen önerilmiştir. Geçici sergi mekânları: Var olan gömük havuz yapısının izinde tasarlanan Havuz galeri ve bununla köşk arasında bir geçiş elemanı olarak düzenlenen yan galerilerden oluşmaktadır. Yan galeriler, serginin mekânsal sürekliliğini sağlamak, alt yapıyı sağlıklı ve güvenilir bir sistemle taşımak ve duvar alanını arttırmak amacıyla önerilmiştir. Proje aşamasının ana kararlarından biri var olan ağaçlara zarar verilmemesidir. Bu karar, teras-altı galerilerinin servis bağlantıları ile ilgili yorumunu yönlendirmiştir. Önerilen dikey servis hacmi, köşke paralel galerinin teras seviyesine çıkarılmıştır. Bu hacim içinde terasta yapılacak açık hava etkinliklerinde servis vermek üzere bir banko yer alması öngörülmüştür. (Savaş A.-Erkal N. “Sabancı Müzesi: Dönüşümün Kurgusu”,2002)



Şekil 8.13 Sabancı Müzesi Değerlendirme Sonrası



Şekil 8.14 Sabancı Müzesi projeden örnekler

### **8.4.3 Sabancı Müzesi Değerlendirme Sonuçları**

Konut işlevinden müze işlevine geçiş ile bundan önceki örneklerden farklı olarak daha özel bir işlevden daha genel bir işleve geçmiş olduğu söylenebilir. Daha öncesinde kamu kullanımına açık olmayan bir mekân kamu kullanımına açılmıştır. Tate Modern, Cibali Tütün Fabrikası gibi örneklerdeki yapılar boş halleri ile insanlarda rahatsızlık uyandıran yapılar olmuştur. Ayrıca bu yapılar yapıldıkları zamanlarda toplumda değişimlere vesile olmuştur. Sabancı Müzesi ise, tamamen özel istekler doğrultusunda bir müze haline dönüşmüştür. Günümüzde çok özel koleksiyonlara da ev sahipliği yaparak ve bunların tanıtımlarının sürekliliğini sağlayarak, her yaş grubundan insana hitap etmektedir. Ülkemizdeki müzelere ziyaretlerin hayli düşük olduğu bir dönemde, müze kullanımını yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır.

### **8.5 Lengerhane ve Hasköy Tersanesi-Rahmi Koç Müzesi**

Çağlar boyu kuzey-güney ve doğu-batı karayoluyla gelen tüm ticaret yolları Haliç'te düğümlenmekteydi. Bu da Haliç'in şehre bir iç liman olarak hizmet görmesini sağlamıştır. Bizans döneminde Haliç'in güney kıyısı Galata dışında pek kullanılmamıştır. Ancak IX. yüzyıldan itibaren Haliç'in yukarı bölümlerinde savaş malzemelerinin saklandığı bir ambar ve gemi donatım tesisi inşa edilmiştir. Osmanlı Devrinde ise Haliç, kısa bir süre içerisinde imparatorluğun büyük bir ticaret limanı olmuştur. Fatih'ten itibaren Kasımpaşa deresi ağzındaki alana tersane tesislerinin kurulmasına bağlanmıştır [9],[10]. Rahmi M. Koç Müzesi, eski İstanbul'un merkezinde Haliç Kıyılarında, iki tarihi binaya sahiptir. Endüstriyel arkeolojinin örneği olan bu binalar belki de içerisinde sergilenen endüstriyel objelere ev sahibi olabilecek en uygun mekânlardır. Sultan III. Ahmet (1703–1730) zamanında 12. yüzyıldan kalma bir Bizans binasının temelleri üzerine kurulmuş olan bu eski Osmanlı Lengerhanesi, şu anda ikinci sınıf tarihi eser kapsamındadır. Lenger, kelime anlamıyla gemiyi yerinde tutmak için denize atılan zincir ve ucundaki çıpaya denilmektedir.

#### **8.5.1 Yapının yeniden işlevlendirilmesi**

Bina Sultan III. Selim (1789–1807) zamanında dönemin Maliye Bakanlığı'nın kontrolüne verilmeden önce restore edilmiş ve Cumhuriyet'in kurulmasından sonra ise binaya Cibali Tütün Fabrikası sahip olmuştur. Lengerhane binasının çatısı 1984 yılında çıkan bir yangında ciddi hasar görmüş ve bina 1991 yılına kadar terk edilmiştir. 1984 yılından sonra kullanılmaz durumda olan yapı, 1991 yılında Rahmi M. Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı tarafından satın alınmış, 2.5 yıl süren restorasyon çalışmaları sonucunda 13 Aralık 1994 tarihinde ziyarete açılmıştır.

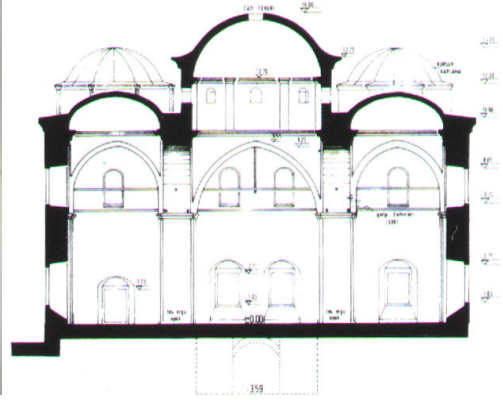
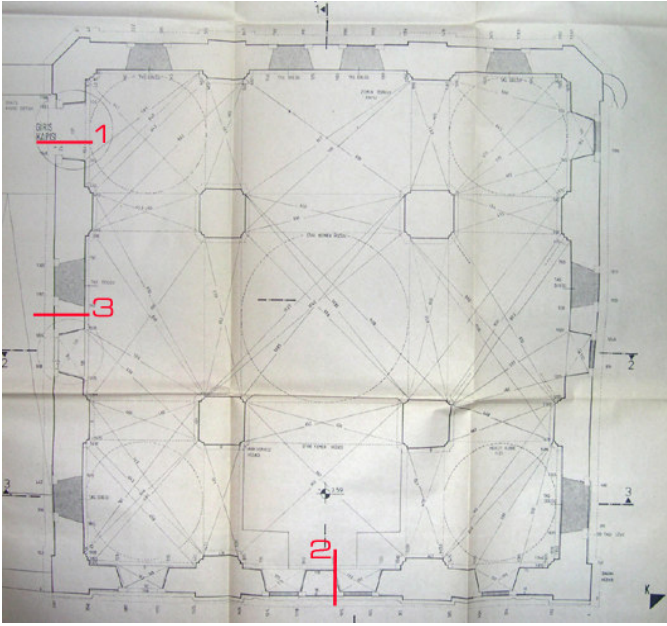
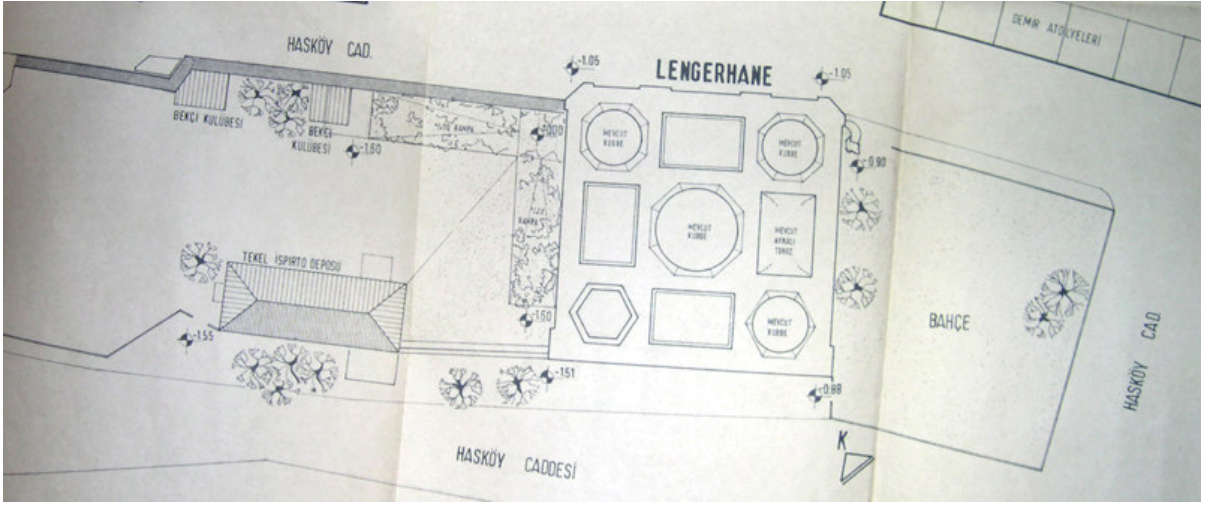
#### **8.5.2 Tasarım süreci ve mimari özellikler**

Anıtlar Yüksek Kurulu'nca II. sınıf tarihi eser olarak değerlendirilen Lengerhane binası 21 m. x 21 m. boyutlarında kare planlı ve 440 m<sup>2</sup>'lik bir alana sahiptir. Binanın ana kubbesi kaideli ve dört ayak üzerine oturmaktadır. Köşelerde küçük kubbeler ve bu kubbeler arasında tonozlar bulunmaktadır. Binanın dış duvarları bir sıra taş, iki sıra tuğla dokusundadır. Ayaklar ve ana kemerler kesme taş, kubbeler tonozlar ve pandantifler tuğladan örülmüştür. Lengerhane kare planlı kâgir bir yapıdır. Yapının ortasında 2 m x 2 m boyutlarında dört ayak mevcuttur. Geçirdiği yangın ve kullanılmadığı seneler sonucu giriş katı döşemesinde büyük kayıplar meydana gelmiş, izlerinden varolduğu anlaşılan asma kat ise yok olmuştur. Yapının ana girişi kuzeybatı cephesindeki kapıdır, ayrıca bodrum katında dışarıya çıkış sağlayan tonozlu tüneller bulunmuştur. Ayrıca kuzeydoğu bölümünde, binanın deposu olarak

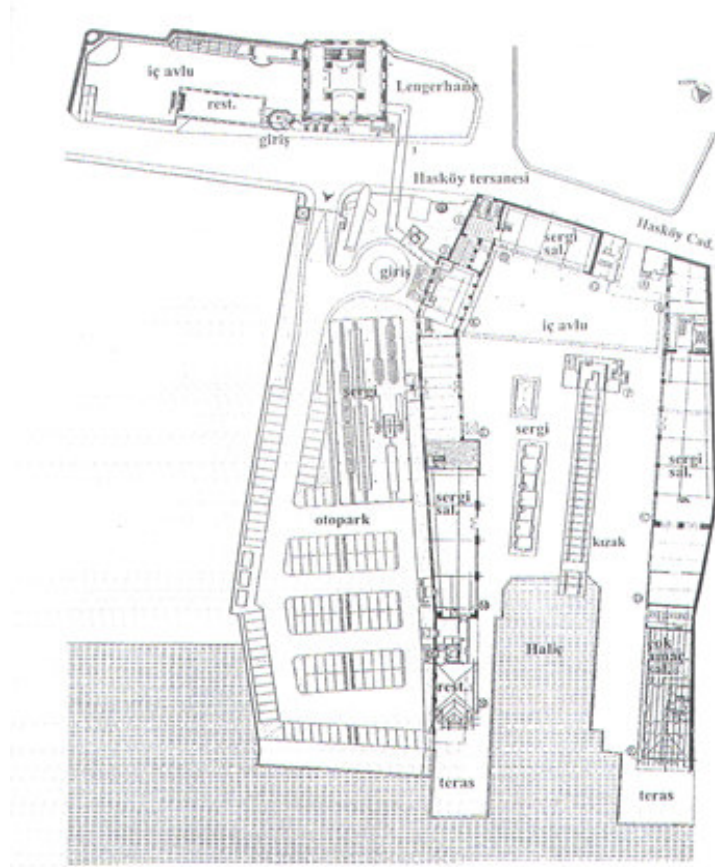
kullanılan yapı dikdörtgen planlı olup, restorasyon çalışmaları sonucunda restaurant-cafe olarak düzenlenmiştir. 1993 yılında aslına uygun olarak onarılan Lengerhane' nin tuğla örgülü kubbesi, tonozları, pandantifleri, duvarları, taş pencere ve kapı söveleri ile tüm duvar örgüleri gerekli sağlamlaştırma ve iyileştirme işlemleri ile birlikte nitelikli ve saygın bir restorasyon geçirmiştir. İkinci sınıf bir tarihi yapıya uygun olarak restorasyon işlemleri yürütülmüştür. Restorasyon ile birlikte yapıya plan anlamında yapılan en mühim müdahale orijinal binaya camlı bir rampa ile geçilen yeraltı galerisi ilave edilmesidir. Yapının kuzeybatı bahçesinin zeminin altına eklenen galeri bölümüne ana binadan geçiş bu cephedeki ana giriş kapısına bağlanan bir camlı rampa ile sağlanmıştır. Ayrıca ek yapıdan Lengerhane'ye dönüşü kolaylaştırmak için de yine aynı kotta bulunmasının verdiği avantajlarla kuzeybatı cephesindeki bodrum kattan tonozlu tünel korunarak bu bölüme bağlantı sağlayacak şekilde kullanılmıştır. Böylelikle Lengerhane'ye girişi sağlayan kapı, Haliç'e bakan güneybatı cephesindeki bodrum kata ait giriş kapısı olmuştur. Binanın girişi mevcut yol seviyesinin altındadır ve müze içerisine dar bir tünelle geçilir. Bu tünelden sonra iki yöne doğru çıkan merdivenler giriş seviyesini bir üst kata bağlamaktadır. Restorasyon ile getirilen asma katlar yeni olduğunu hem malzeme hem de yapısal uygulama olarak gösterir şekilde tasarlanmış, olması beklendiği gibi tarihi yapıya dokunmadan ondan ayrı olduğunu gösterir şekilde işlevini yerine getirmesi sağlanmıştır. Pencerelerde kullanılan yeni doğramalar hem kendisinin sonradan olduğunu gösterir şekilde hem de kayıtsız olarak tek bir cam yüzeyle kendini pek ortaya koymayan yalın ama düşünülmüş bir şekilde ortaya konulmaktadır. Aynı ilkelerle asma katlardaki ve merdivenlerdeki korkulukların çözülmesi bir mimari dil birliği de sağlamıştır. Lengerhane'nin restorasyonu sırasında dikkat edilen ve özen gösterildiği açık olan detayların yanında yeraltı galerisinin cam rampasının tarihi yapıyla olan birleşme ve dokunma detayının aynı olumlu etkileri bıraktığı ise maalesef söylenemez. Bu tarihi tersane 1861 yılında Osmanlı Deniz Hatları Şirketi (Şirket-i Hayriye) tarafından kendi gemilerinin bakım ve onarımını yapmak üzere yapılmıştı. Tersane orijinal olarak 2 atölyeden oluşturulmuş, ihtiyaç doğdukça ve imkânlar müsait olduğunda büyütülmüştür. 45 metre uzunluğundaki ve buhar gücüyle çalışan kızak 1884 yılında inşa edilmiş ve bu kızağa 1910 yılında elektrik gücüyle çalışan ikinci bir kızak ilave edilmiştir. Kamuoyunca çok sevilen, 1938 yılında hizmete giren ve yarım yüzyıldır hizmet veren Kocataş ve Sarıyer gibi ilk yapılan bazı feribotlar bu tersanede imal edilmiştir. Tersane, 1984 yılında Ulaştırma Bakanlığının kontrolüne geçmeden önce, değişik kamu kuruluşlarının kontrolü altında bulunmuştur. Nihayet 1996 yılında Rahmi M. Koç Müzesi ve Kültür Vakfı tarafından satın alınmıştır. Birbirine paralel uzanan iki uzun dikdörtgen atölye yapısından oluşan Hasköy Tersanesi zaman içerisinde bu atölye binalarına

sonlarına eklenen yapılarla genişlemiştir. Dikdörtgen planlı bu kâgir atölye binaların çatı örtüsü ise ahşap ve çeliğin birlikte kullanıldığı bir sisteme sahiptir. Çatıda içeriye yeterli günışığını alabilmek için pencereler yerleştirilmiş ve yine bunlar için ahşap ve çelik yapılar uygulanmıştır. Orijinal olarak 2 atölyeden oluşturulmuş, ihtiyaç doğdukça ve imkanlar müsait olduğunda büyütülmüş olan Hasköy Tersanesi kapsamında bulunan 14 terk edilmiş bina ve tarihi kızağı orijinaline sadık kalınarak restorasyonu yapılmış ve müzenin ikinci kısmı olarak Temmuz 2001'de açılmıştır. Restorasyonun gerektirmiş olduğu güçlendirmeler ve malzeme yenilemeleri yapılmıştır. Gerektiğinde kâgir duvarlara dolgular yapılmış, gerektiğinde de çatı yapısındaki ahşap ve çelikler değiştirilmiştir. Dikkatli ve özenli bir restorasyonun sonunda tersanenin atölye bölümleri dikdörtgen planlarına uyularak korunmuş, Lengerhane binasındaki asma kat özellikleriyle aynı asma katlar eklenmiş, zeminde döşemelerdeki farklı kotlar ve malzemeler ile hem sergi alanları belirlenmiş hem de iç-dış mekânlar arası geçişlerin vurgusu sağlanmış, döneminin ekleri olan binalar toplantı salonu, lokanta, bar, vb. olarak sosyal ihtiyaçlara uygun olarak işlevlendirilmiş, iki kol arasındaki avlu ve ön bahçe büyük boyutlu nesnelere sergilenmesine uygun şekilde açık sergi alanları olarak kullanılmıştır. Böylelikle bu karar çok sayıda ve yapıda sergi nesnesinin izleyiciye en uygun sunum biçimleri geliştirilmiştir. Tersane binalarında yapılan restorasyonun yanı sıra iki kol arasına, bu iki kol arasındaki kapalı geçişi sağlayabilmek, ihtiyaç doğrultusunda sergi alanının genişletebilmek ve de gereken servis ihtiyaçları dahilinde yol ile direk bağlantının sağlanabilmesi için yeni olduğunu yapısı, malzemesi ve detaylarıyla açıkça ortaya koyan ve yine bu özellikleriyle müze kapsamındaki diğer yeni eklerle bütünlük sağlayan şeffaflığı sayesinde fazla ön plana çıkmamayı başaran yeni bir ek yapı yapılmıştır. Restorasyon ile getirilen asma katlar Lengerhane yapısında olduğu gibi yeni olduğunu hem malzeme hem de yapısal uygulama olarak gösterir şekilde tasarlanmış, olması beklendiği gibi tarihi yapıya dokunmadan ondan ayrı olduğunu gösterir şekilde işlevini yerine getirmesi sağlanmıştır. Pencerelerde kullanılan yeni doğramalar hem yapının sıhhileştirilmesini sağlamış hem de kullanılan güneş önleyici yapılardaki malzeme ve detayların diğer yeni eklerdeki malzeme ve detaylarla uyumluluğu ve bütünlüğü bir mimari dil birliği de sağlamıştır. Hasköy Tersanesi'nde de tüm yapı gruplarının restorasyonu sırasında dikkat edilen ve özen gösterilen detayların yanında iki kol arasındaki ek binanın tarihi yapıyla olan birleşme ve dokunma detayının aynı olumlu etkileri bıraktığı yine Lengerhane yapısında olduğu gibi maalesef söylenemez. Rahmi M. Koç Müzesi Türkiye'de Ulaşım, Endüstri ve İletişim tarihine adanmış ilk önemli müzedir. Müze, konumu, bulunduğu tarihi mekân ve İstanbul'un her iki yakasına da yakın oluşuyla oldukça iddialıdır. Haliç'in kıyısında, endüstriyel arkeolojinin önde gelen

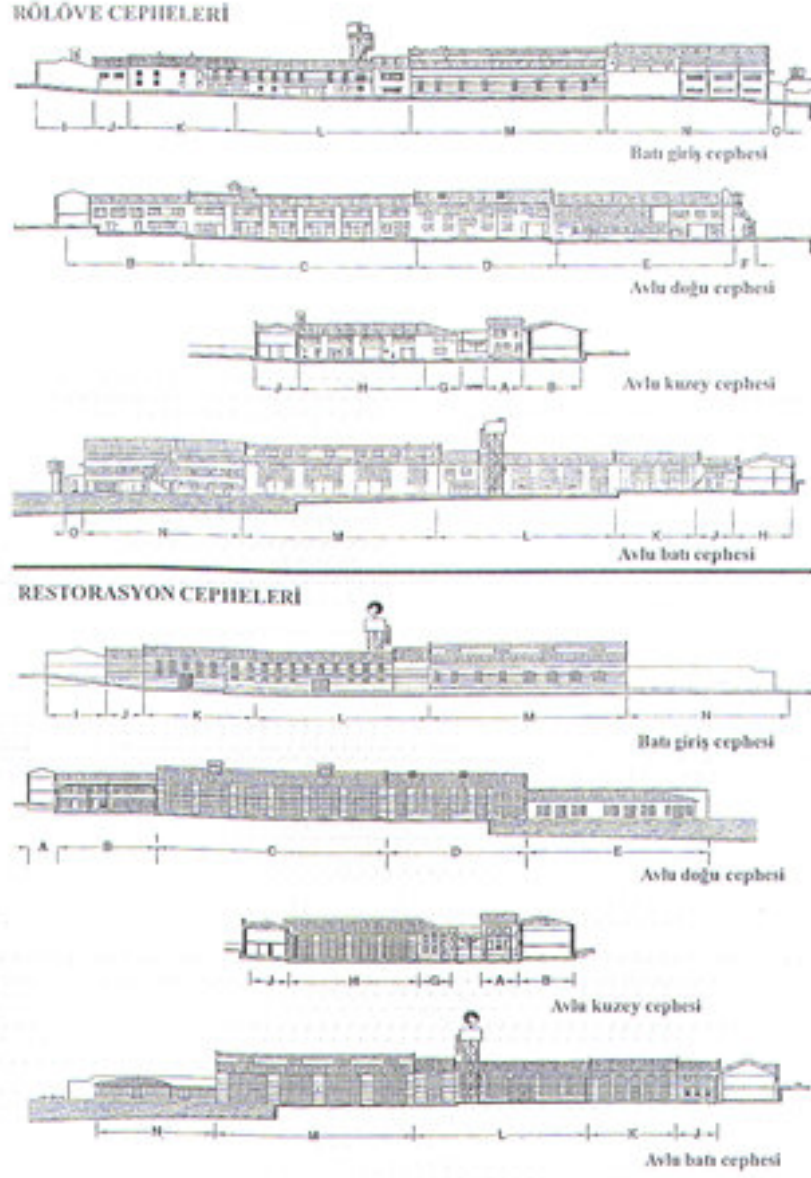
örneklerinden olan muhteşem binalar içinde yer alan koleksiyonu gramofon iğnesinden gerçek boyutlarda gemilere ve uçaklara kadar uzanan binlerce objeyi içermektedir. Müzenin dünya çapındaki beğenisi, bünyesindeki yetenekli mühendisler ve zanaatkârlar tarafından yaratılmış, insanoğlunun dehasını ve çalışkanlığını yansıtan objelerden kaynaklanmaktadır, tüm ülkelere ve geçmişten günümüze tüm dönemlere ait, endüstri ve mühendislikle ilgili objelerin ve belgelerinin toplanması, ev sahipliği yapılması, araştırılması, korunması ve sergilenmesine adanmış, kâr amacı gütmeyen özel bir kurumdur. Müze her yıl onlarca, binlerce yetişkin ve öğrenciyi eğiterek, bilgi vererek eğlendirmiştir. Rahmi M. Koç Müzesi sıradan bir müze değildir, amacı ziyaretleri aktif, katılımcı ve mümkün olduğunca eğlenceli hale getirebilmektir. Müze, koleksiyonlarını ve kaynaklarını, halkı bilgilendirmek, onları etkilemek; Türkiye genelinde müze ziyaretlerini yaygınlaştırmak ve endüstri tarihinin araştırılmasını desteklemek için kullanacaktır. 1994 yılında ziyarete açılan Rahmi M. Koç Müzesi'ni, 1996 yılında Avrupa Konseyi "Yılın Müzesi Özel Ödülü"ne layık görülmüştür [9],[10].



Şekil 8.15 Lengerhane vaziyet planı-plan ve kesiti



Şekil 8.16 Hasköy Tersanesi plan



Şekil 8.17 Haliç tersanesi kesitler-görünüşler



Şekil 8.18 Hasköy Tersanesi eski hali



Şekil 8.19 Rahmi Koç Müzesi ve Hasköy Tersanesi

### 8.5.3 Lengerhane ve Hasköy Tersanesi-Rahmi Koç Müzesi Değerlendirme Sonuçları

Haliç ve çevresinin canlanması adına ilk adımı atmış yapı grubudur. Hem kültür varlığı değeri hem endüstri arkeolojisi örneği olması nedeniyle önemsenmesi gereken yapılardır. Yapı grubu bazı çevreler tarafından müdahale düzeyinin yoğunluğundan dolayı eleştirilmiştir. Bu yapı grubunun değerlendirilmesi sonrasında, Haliç ve çevresinde Lengerhane ile Tersane gibi endüstri arkeolojisi ve kültür varlığı yapılarına sahip çıkma arzusu artmıştır. Her ne kadar çevresinde başarılı örnekleri barındırdığı gibi tartışmalı örnekleri de barındırmaktadır. Günümüzde de yoğun olarak kullanılmakta olup, müze içinde sergilenen eşyaların kıymetli oluşu turistlerinde yapıları görme isteğini sağlamaktadır.

### 8.6 Bakırköy İspirtohane Binası

Yapımı kademeli olarak 17.yy.'dan beri süregelen bir sanayi kompleksi içerisinde olup 19.yy.'da inşa edilen İspirtohane binası, günümüzde Bakırköy İlçesi, Ataköy 7-8.kısımda bulunmaktadır. Bakırköy'ün Marmara kıyısında İskender Çelebi Bahçesi olarak bilinen,

bugünkü İspirtohane binasının da yer aldığı geniş ağaçlık bir arazi üzerinde 1698'den itibaren büyük bir baruthanenin yapımına başlandığı bilinmektedir. “ Bakırköy Baruthanesi ”, “Baruthane-i Amire “ olarak da anılan bu yapı kompleksinden arşiv belgelerinde genellikle “İstanbul Baruthanesi” olarak bahsedilmektedir. Zaman içinde yapılan yeni binalarla gelişerek büyük bir tesis haline gelen alanda, ana hammaddesi güherçile olan kara barut üretimi yapıldığı bilinmektedir. Çeşitli üretim binaları, çalışanların konakladığı yapılar, hamam, mektep, cami, kasır, kuyu vb. elemanların oluşturduğu daha çok askeri bir nitelik taşıyan bu yapılar grubunun genel görünümü 1798 tarihli bir gravürde izlenmektedir. İspirto Fabrikası da gerek mimarlık ve teknoloji tarihi, gerekse de işlevi açısından kentteki önemli örneklerden biridir. 1836 Moltke Haritası ise, 1958-59'lara kadar Baruthane olarak adlandırılan bu alanın 19.yüzyıldaki konumu hakkında bilgi vermektedir. Kimya bilimi ve teknolojinin ilerlemesi ile 19.yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da barut üretiminde de yeni yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Avrupa'daki bu gelişmelerden bir süre sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda da geleneksel üretimin yanı sıra modern tekniklerle barut yapımı (dumansız barut) denenmiş, Baruthane-i Amire'de bu amaçla yeni binalar ve düzenlemeler yapılmasına başlanmıştır.

İmparatorluğun son devirlerine kadar faaliyetini sürdürdüğü bilinen Baruthane Tesisleri, Cumhuriyet döneminde önce Askeri Fabrikalar İdaresi'ne, sonra da Makine Kimya Endüstri'ne devredilmiştir. Bakırköy Baruthanesi binaları, 1958-59 yıllarında Türkiye Emlak Kredi Bankası'nın bu alanda Ataköy toplu konut yerleşmesini planlamasıyla, yerleştiği yaklaşık 4 milyon metrekarelik araziyle birlikte adı geçen kurumun mülkiyetine geçmiştir. Bugün “Ataköy” olarak adlandırılan bölgede yer alan yapılardan, yalnızca İspirtohane / İspirto Fabrikası ile Baruthane binası günümüze ulaşmıştır.[15]

### **8.6.1 Yapının yeniden işlevlendirilmesi**

Emlak Bankası tarafından 24.10.1986 tarihinde 23 yıl süre ile restoran olarak kullanılmak üzere Hasır Gıda Sanayisi'ne kiralanın yapıнын bu tarihlerde yapılan rölövesi, İstanbul Belediyesi tarafından 1987 yılında onaylanmıştır. Ancak, yapıнын özgünlüğünü büyük ölçüde ortadan kaldıran yeni müdahaleler içeren restorasyon projesi, kurul onayı alınmadan hızla uygulanmaya geçirilerek yapıda geri dönüşü zor, olumsuz değişiklikler yapılmıştır. Bu nedenle de, yapıнын kullanıma açılması için ilgili Koruma Kurulu'ndan gerekli izinler alınamamış ve aykırı uygulamalar durdurulmuştur (Akın N., Kahya Y., Salman Y., Mayıs, 2002, “20.Yüzyıl Endüstri Mirasının Korunmasına Bir Örnek: Bakırköy İspirtohane Binası”, Arredamento Mimarlık).

### 8.6.2 Tasarım süreci ve mimari özellikler

Yapı, geçirdiği süreç sonunda bazı tarihi özelliklerini korumakla birlikte, büyük ölçüde değişime uğramış, özellikle de kurul onayı alınmadan yapılan son müdahalelerle oluşturulan geriye dönüşü zor ekler nedeniyle, yer yer özgünlüğünü yitirmiştir. Bahçe duvarları içine getirilen ek binalar, yapının iki ucundaki çıkıntılı kısımlar üzerine eklenen kat, külah biçimindeki örtü ve büyük betonarme merdivenle, özgün plan şeması ve mimari bütünlüğü zedelenmiştir. İspirtohane'nin üretim sürecine ilişkin özgün teknolojik donanımı da tümüyle ortadan kalkmıştır. Bakırköy Belediye Başkanlığı tarafından 1997 yılında Emlak Bankası'ndan 49 yıllığına kiralanılan yapının, rölöve, restitüsyon, restorasyon ve yeniden kullanım projelerinin hazırlanarak restore edilmesinin ardından "Belediye Konservatuarı ve Kültür Merkezi" olarak yeniden kullanılması öngörülmüştür. Bu bağlamda Bakırköy Belediyesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi arasında rölöve, restorasyon ve yeniden işlevlendirme projelerinin hazırlanması ve uygulamanın denetimi konusunda bir protokol uyarınca, İTÜ Mimarlık Fakültesi'ndeki restorasyon, mimari tasarım, yapı ve şehircilik disiplinlerinden öğretim üyelerinin katılımıyla bir proje grubu oluşturulmuştur. İspirtohane'nin 1997-98 yıllarında ayrıntılı rölöveleri hazırlanmış, çeşitli kaynak, yazılı ve görsel belge ile yapıdaki izlerden yararlanarak restitüsyon çalışmaları yapılmış, yapının tasarımı ve özgün nitelikleriyle yeniden kullanımına yönelik projeler hazırlanmıştır (Akın N., Kahya Y., Salman Y., Mayıs, 2002, "20.Yüzyıl Endüstri Mirasının Korunmasına Bir Örnek: Bakırköy İspirtohane Binası", Arredamento Mimarlık).

Uygulama aşamasında bütünlemede kullanılan malzemelerin özgün malzemelerle aynı olmasına dikkat edilmiştir. Özgün malzemenin bulunmaması durumunda, özgün renk ve dokuyu veren imitasyon malzeme kullanımına gidilmiştir. Bu kapsamda, restorasyon çalışmalarına başlamadan önce yapının özgün malzemelerinin karakterizasyonu yapılmış, elde edilen laboratuvar analizi sonuçlarına bağlı olarak onarımda kullanılacak yeni malzemeler belirlenmiştir. Bir kültür merkezi ve müzik okulu olarak yeniden kullanımı hedeflenerek geliştirilen ihtiyaç programı, binanın kapasitesine ve tarihi verileriyle ilgili koruma kararlarına uyum sağlayacak biçimde; kullanıcı gruplar, diğer yetkili ve uzmanlarla yapılan çalışmalar sonucu, esnek kullanımlara uygun olarak ele alınmıştır. Bu program beş ana bölümden oluşmaktadır: Eğitim (derslikler, çalışma odaları, prova salonu, öğretim üye mekanları, kütüphane); konser salonu; yönetim, sosyal ve rekreatif mekanlar ve teknik mekanlar (Akın N., Kahya Y., Salman Y., Mayıs, 2002, "20.Yüzyıl Endüstri Mirasının Korunmasına Bir Örnek: Bakırköy İspirtohane Binası", Arredamento Mimarlık).

Binanın en etkin biçimde ve koruma kararlarına en uygun kullanımını sağlamak üzere bodrum katın, giriş katının ve birinci katın büyük bir kısmı eğitim işlevlerine ayrılmıştır. Bodrum katta yer alan müzik çalışma ve prova salonları, döşeme, duvar ve tavanlarında ses yalıtımı gerektiren mekânlardır. Bu tür çözümlerin birinci katta yapılması, özellikle çatıya ilişkin koruma kararları ile çeliştiğinden, söz konusu mekânların bodrum katla sınırlandırılması gerekmiştir. Giriş katında oluşturulan mekânlarda, çeşitli büyüklükte derslikler yer almaktadır. Bu derslikler ve çalışma (prova) salonları tamamen mevcut taşıyıcı sistem ve cephe düzenine uygun olarak boyutlandırılmıştır. Binanın mevcut ana girişini içeren orta mekan, giriş holü ve çok amaçlı fuaye olarak tasarlanmıştır. Mevcut merdivenle ulaşılan birinci kat orta holü ise sürekli ve geçici sergileme alanı olarak düşünülmüştür. Böylece her iki mekânın sürekliliği sağlanmıştır. Konser, tiyatro vb. gösteriler için kullanılabilen ve yaklaşık 180 kişinin yararlanabileceği çok amaçlı salon, zemin kat kuzey mekânı içinde tasarlanmıştır. İşlevin gereksinimlerine uygun olarak, önceki müdahaleler sırasında en fazla değişime uğrayan ve içinde en az sayıda taşıyıcı bulunan mekân olması nedeniyle, çok amaçlı salonun burada yer alması düşünülmüştür. Birinci kat ise yönetim bölümü, öğretim üyeleri odaları ve kütüphaneyi içerecek biçimde tasarlanmıştır. Birinci katın kuzey mekânında yönetim, güney mekânında ise eğitim bölümleri yer almaktadır. Bu mekânlar, sağlamlaştırılan özgün çatı konstrüksiyonunun gösterilebilmesine olanak verecek biçimde düzenlenmiştir. Sosyal ve rekreatif mekânlar olarak tanımlanan öğrenci kafe/kantini ile öğretim üyesi dinlenme salonunun, avlunun kuzey duvarına paralel olarak konumlanan yeni ek bina içinde yer alması düşünülmüştür. Hafif bir konstrüksiyonla inşa edilen, şeffaf ve yarı yansıtıcı bir yüzeyi ile tarihi binayı yansıtarak ortamları bütünleşmesine çalışılmıştır. Teknik hacimler kapsamındaki ısıtma merkezi bodrum katta, havalandırma merkezi ise özgün durumunda da benzer biçimde kullanıldığı düşünülen, binanın ve özgün tuğla merdivenle inilen kısımda yerleştirilmiştir. Bakırköy İspirtohane Binası Kültür Merkezi ve Müzik Okulu'nun dış mekan tasarımı çerçevesinde, öncelikle avlu içinde bir bahçe düzenlemesi yapılmış, ayrıca girişteki toplanma alanının iyi havalarda açık mekana da taşabileceği düşüncesiyle avluda giriş mekanından ulaşılan açık bir fuaye yapılmıştır. Avlunun güneydoğu köşesinde ise küçük bir açık hava gösteri alanı oluşturulmuştur. Avlu duvarının dışında kalan alanda ise, binaya hizmet verecek otopark alanı ve avlu duvarları ile bütünleşen ve arkasındaki tarihi binanın her yönden algılanmasını sağlayacak yeşil alan düzenlemesi yapılmıştır. Binanın batı yönünde arazi yapısına uygun bir açık hava tiyatrosu tasarlanarak bazı etkinliklerin burada gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. (Akın N., Kahya Y., Salman Y., Mayıs, 2002, "20. Yüzyıl Endüstri Mirasının Korunmasına Bir Örnek: Bakırköy İspirtohane

Binası”, Arredamento Mimarlık).

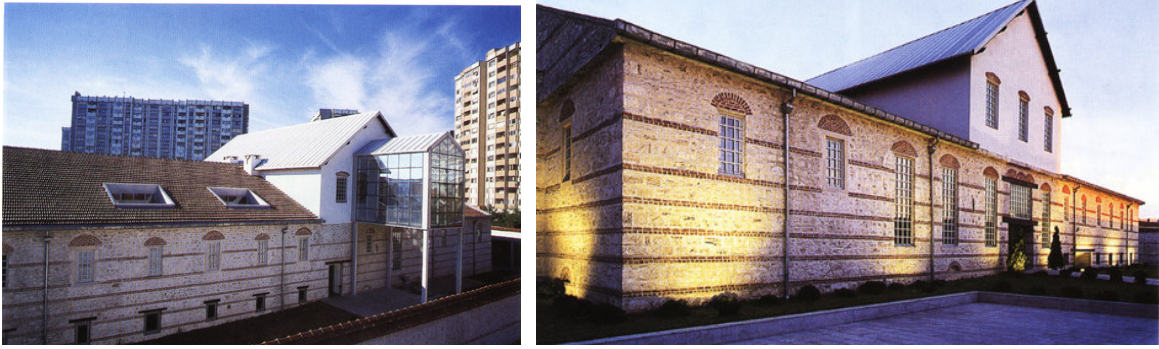
Bütün bu müdahaleler sonucunda “Bakırköy İspirtohane Binası Kültür Merkezi ve Müzik Okulu” olarak işlevlendirilerek, 2000 yılında İTÜ ile Bakırköy Belediyesi’nin ortak kullanımına sunulmuştur. Böylece İstanbul’un önemli sanayi yapılarından biri, günümüze ulaşabilen özgün nitelikleriyle tarihi bir belge olarak değerlendirilmiş ve başta Ataköy ve çevresi olmak bölgede yoğun bir biçimde kullanılan canlı bir kültür merkezi oluşturmuştur(Akın N., Kahya Y., Salman Y., Mayıs,2002, “20.Yüzyıl Endüstri Mirasının Korunmasına Bir Örnek: Bakırköy İspirtohane Binası”, Arredamento Mimarlık). Yapı günümüzde de İspirtohane Kültür ve Sanat Merkezi olarak hizmet vermektedir. Çeşitli kültürel ve sanatsal aktivitelere ev sahipliği yapmaktadır.



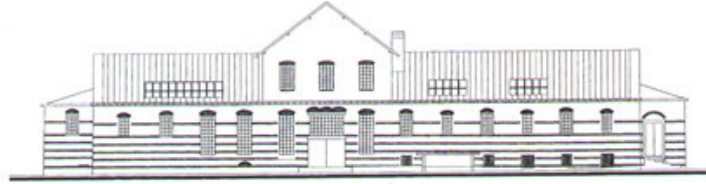
Şekil 8.20 İspirtohane Binası yeniden değerlendirme öncesi



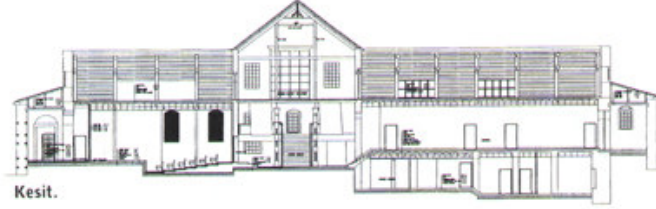
Şekil 8.21 İspirtohane Binası yeniden değerlendirme öncesi



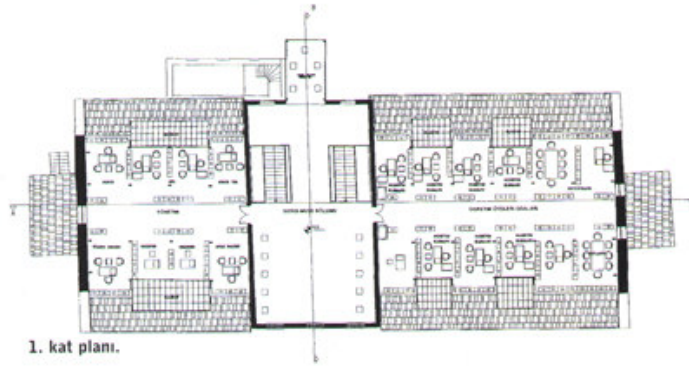
Şekil 8.22 İspirtohane Binası yeniden değerlendirme sonrası



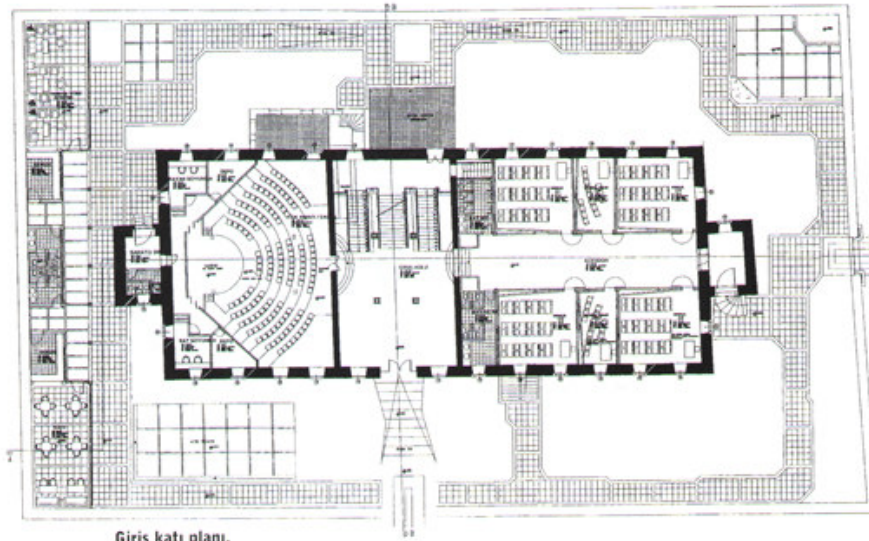
Genel Görünüş.



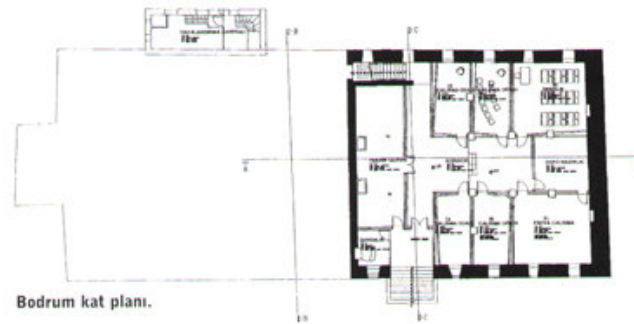
Kesit.



1. kat planı.



Giriş katı planı.



Bodrum kat planı.

Şekil 8.23 İspirtohane Binası yeniden değerlendirme projesi

### **8.6.3 Bakırköy İspirtohane Binası Değerlendirme Sonuçları**

Yapı, harabe halde iken gençler tarafından kötü kullanımlara maruz kalmış, çevre halkını bu şekilde kullanılması ile yoğun bir şekilde rahatsız etmiş ve sonrasında bağlı bulunduğu belediye tarafından yeniden değerlendirilmesi amacı ile bir ekip oluşturulmuştur. Yeniden değerlendirme sonrasında çevre halkı tarafından aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ataköy gibi konut ağırlıklı bir bölgede Baruthane binası ile İspirtohane binalarının yeniden değerlendirilmeleri öncesinde, halk kültürel ve sosyal ihtiyaçları için çevre semtleri kullanmakta idi. Bu yapıların hizmete girmesi ile Ataköy ve yakın çevre halkı tiyatro, sinema, sergi ve konferans gibi etkinlik ve aktiviteler için bu yapıları kullanmaya başlamışlardır.

### **8.7 Hasanpaşa Gazhane Dönüşüm Projesi**

Kömürden gaz elde edilmesi ile birlikte sokakların bu yönde aydınlatılmasına yönelik girişimlere 1812 yılından itibaren Londra’da rastlanmaktadır. İstanbul’da bulunan gazhanelerin ortaya çıkışları 1855 tarihinde kurulan “İntizam-ı Şehir Komisyonu”nun kurulmasına dek uzanmaktadır. Sözü geçen komisyonun kente ilişkin aldığı kararlardan biri de sokakların aydınlatılmasına yönelik bağlayıcı bir maddeyi içermektedir. 19.yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan kentleşme ve banliyöleşme eğilimi doğrultusunda Kadıköy’ün nüfusunun artışı ile birlikte aydınlanmaya olan ihtiyacın doğal bir sonucu olarak, demir yolu ve Kurbağalıdere’ye yakın bir bölgede konumlanan Hasanpaşa Gazhanesi, sözü geçen bölgede 1892 yılında hizmete girmiştir.

#### **8.7.1 Yapının yeniden işlevlendirilmesi**

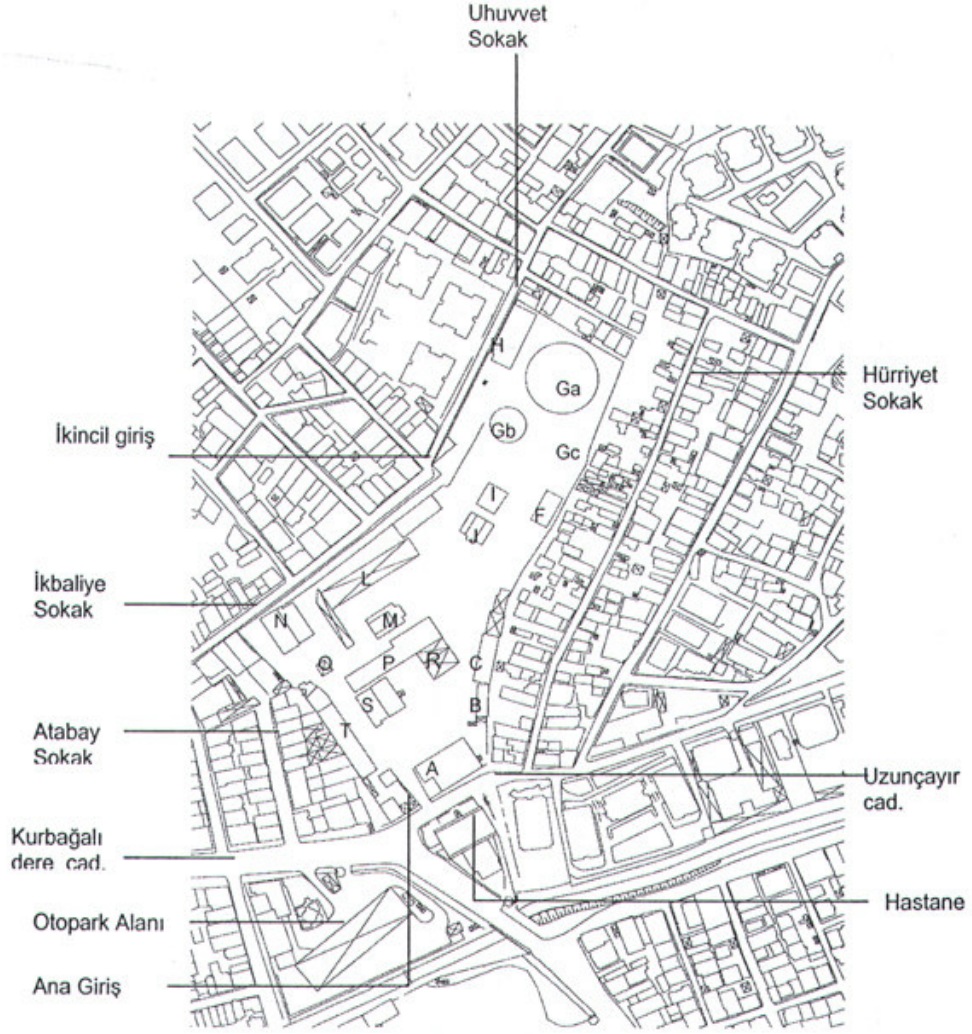
1945 yılında İETT’ye devredilen Gazhane’deki üretim, doğalgaz kullanımının yaygınlaşmasından ötürü tesisin kapandığı 1993 yılına dek sürmüştür. Proje İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından, İTÜ’ne yaptırılmıştır. Söz konusu proje “İstanbul Varlıklarını Koruma Kurulu” tarafından onaylanmış olmasına karşın, bugün belediyenin uygulama programında yer almamaktadır. İBB yatırım planlama müdürlüğünün İTÜ Mimarlık Fakültesi ile ortaklaşa girişim sonucunda, tesislerin yeniden işlevlendirilmesine ilişkin önemli adımlar atılmış ve bölgenin nasıl değerlendirileceğini belirleyen ön proje aşamasına ulaşılmıştır.

#### **8.7.2 Tasarım süreci ve mimari özellikler**

Semtin rekreasyon ihtiyacını karşılamak üzere hazırlanmış projede alanın çevresindeki aşırı

yapılamanın kontrol edilebilmesi için, bölgenin cidarındaki gerekli görülen kısımlarının yeşil bant ile sınırlandırılması tasarım ekibi tarafından gerekli görülmüştür. Söz konusu alan, ihtiyaçlar doğrultusunda, mahalle ölçeğinin dışında Anadolu yakasına ve tüm İstanbul'a hizmet verecek bir kültürel tesis oluşturması amacı ile projelendirilmiştir. Bu türden bir hedef ulaşılabilirlik sorunsalını da beraberinde getirmektedir. Yapılması düşünülen projenin ekonomik anlamda varlığını sürdürebilmesi amacı ile projede karma kullanım tercih edilmiştir. Dönüşüm projesi kapsamında alana yüklenecek işlevler arasında;

- Halk katılımına verilen önemin bir yansıması olarak, yapılan anketler sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda; çocuk-oyun ve eğitim alanları,
- Sergi mekânları,
- Kitaplık,
- Seminer odaları,
- Bir enerji eğitim ve bilgi merkezi,
- 500 kişilik çok amaçlı salon,
- 3 sinema salonu,
- Sanal gösteri merkezi,
- Restoran ve kafeler,
- Yeraltında konumlandırılması düşünülen 250 araçlık bir otopark,
- Yönetim ve güvenlik destek birimleri bulunmaktadır.



Şekil 8.24 Gazhane alanı mevcut durum

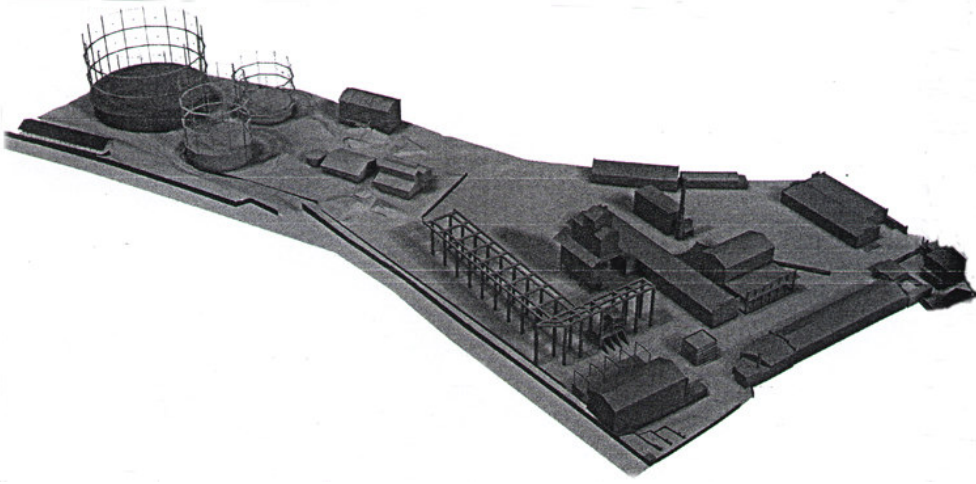
Yeniden işlevlendirme doğrultusunda hedeflenen fonksiyonların alana yayılımı şu şekilde dağıtılmıştır;

B,C ve T binalarına semt ihtiyacı gözetilerek, kültürel ve sosyal amaçlı işlevler yüklenmiş, I binası ve dışarıdan kullanıma elverişli bir konumda bulunan A yapısının lokanta olarak işlevlendirilmesi ile birlikte kullanımda çeşitlilik yaratılması, böylelikle ekonomik anlamda projenin sürekliliğinin sağlanması hedeflenmiştir. 250 kişilik 3 sinema salonu ve 1 adet 450 kişilik çok amaçlı salon ile yeniden işlevlendirilmesi öngörülen, bu doğrultuda alanın çekim gücünü arttıracak düşünülen, şu anda kısmen ayakta duran Ga gazometresi ve eksik olan diğer iki gazometrenin simgesel olarak büyüklükleri tanımlanarak yeniden kullanılmasına koruma kurulu kararınca karar verilmiştir. Yapıya ilişkin geçmişteki fonksiyonun, kentli tarafından algılanmasını sağlayacak olan gösterenlerin, simgesel olarak da olsa yeniden

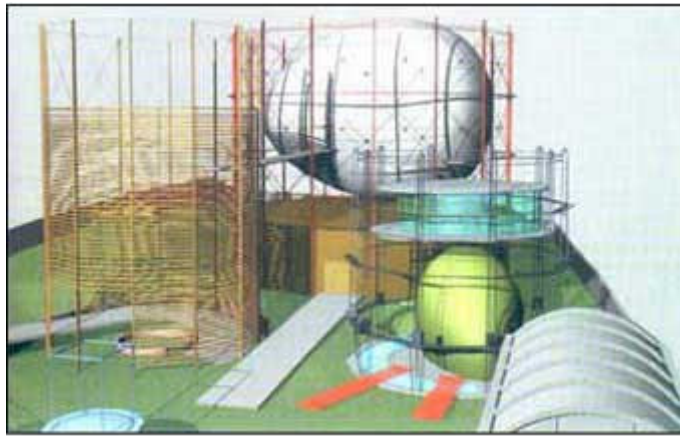
canlandırılmasının, söz konusu tesise yüklenilmek istenen yan anlamların değer kazanmasına ve buradan hareket ile yeniden işlevlendirilmesine olanak sağlanacağı düşünülmektedir. Tamamen ortadan kalkmış bulunan Gb binasının yerine tasarım ekibi, kütle ve gabarisinin yanı sıra yapının gaz depolama işlevinin “metaformik bir dönüşümünü” yansıtan yeni bir kütle öngörmüştür. Burada ise gazometre göstergesinin yan anlamını oluşturan, işlev eksenli gaz dolun kavramı, onu yansıtacak gösterenlerin, yapının hacmini oluşturacak biçimde tasarlanması ile izleyiciye aktarılmaya çalışılmaktadır. Enerji müzesi ile gazhaneler arasında kalan alanın tek yeni yapısı olan çocuk evinin karşısında konumlanan rüzgar güllerinin ve ortak teması enerji olan, alternatif enerji sistemleri ile işletilen oyun setlerinin alan içinde yer almasındaki amaç, proje raporunda “çocuklara oyun ile üretim-bilgi sahibi olmanın deneyimini yaratmak” olarak ifade edilmiştir (Tümer,2003).

Proje alanında yer alan yirmi yapıya yönelik restorasyon genel kararları için saptamalar ve gruplamalar gerçekleştirilmiş ayrıca, taşıyıcı sistem sorunlarına yönelik müdahale kararları belirlenmiştir. Bazı durumlarda özellikle taşıyıcı yığma duvarlar ve bölme duvarlarında sıvalar kaldırıldıktan sonra durum değerlendirilebileceği için müdahalenin ne olacağı uygulama projesi/uygulama aşamasında kesinlik kazanacaktır (Tanyeli G.,Aslan D., Temmuz-Ağustos,2001, “Kadıköy-Hasanpaşa Gazhanesi”,Arredamento).

Büyükşehir Belediye Meclisi, modern birer kültür merkezine dönüştürülmesi için sunulan raporu Aralık 2005’te onaylamıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yapı İşleri Müdürlüğü tarafından Belediye Meclisi’ne sunulan ve Hukuk Komisyonu’nca uygun görülen raporların kabulüyle, Gazhanenin özel sektör tarafından modernize edilerek kültür merkezine dönüştürülmesi için ihale açılacak. 30 yıl süreyle intifa hakkı (kullanım) karşılığında ihale edilecek tesislere ek yapılamayacak, kültür merkezi dışında kullanım olmayacaktır [18]



Şekil 8.25 Gazhane kompleksi nihai durumun restitüsyon görüntüsü



Şekil 8.26 Yeni işlevlendirme önerisinde gazometrelerin rekonstrüksiyon görüntüsü



Şekil 8.27 Hasanpaşa Gazhanesi mevcut fotoğraflar[16], [17]

### 8.7.3 Hasanpaşa Gazhane Dönüşüm Projesi Değerlendirme Sonuçları

Yapı grubu İstanbul'un sayılı endüstri arkeolojisi örneklerinden olmasına karşın, ancak çevre halkın çabası ve koruma kurulu kararları doğrultusunda tamamen yok olmaktan kurtulmuştur. İstanbul'daki diğer gazhane yapıları da, belediyeler tarafından sahip çıkılmamış yapılar olarak yağmalanmaktadır. Hasanpaşa Gazhanesi önemli bir kültür yapısı olarak korunmalı ve bir an evvel işlevlendirilmelidir. Uzman kişiler tarafından etütleri yapılmalı, öncelikle çevre halkına ve İstanbul kentine katkıları tartışılmalı ve bu konuda adımlar atılmalıdır. Daha sonrasında dünya turizmüne katkıları tartışılmalıdır.

### 8.8 Silahtarağa Elektrik Fabrikası-Bilgi Üniversitesi Silahtarağa Kampüsü

Türkiye'nin en önemli ve bütünlüğü bozulmamış olduğu için en tanınmış endüstri arkeolojisi anıtlarından biri de Silahtarağa Elektrik Santrali'dir. SES, "teknoloji tarihi ve sanayi belgesi" anlamında, pek çok "tarihsel değeri" kendisinde toplayan bir yerleşkedir. SES her şeyden önce bir "endüstri arkeolojisi nesnesi"dir. Endüstri arkeolojisinin bir örneği olarak SES, 20. yüzyıl başındaki elektrik üretim biçimini örnekleyen, dönemin teknik ve teknolojisini sergileyen alet-edevat ve düzeneği içinde barındırmaktadır. Batıdaki benzerleriyle karşılaştırıldığında çok "eski" sayılmasa bile, bu coğrafyadaki "tarihi değeri" açısından tartışılmaz bir örnektir. Kendisinden sonraki endüstriyi canlandırıp yeni bir niteliğe kavuşturacak, zamanının en hızlı ve seri üretim nesnelere, mimari kurma biçimlerini, teknik donatı ve bilme kapasitesini çatısı altında ve bahçesinde barındıran bir yapılaşmadır. Büyük olasılıkla, kuruluşu gerçekleştiren Macar Gans Elektrik Şirketi'nin İstanbul Bürosu mimarlar tarafından tasarlanmış olan üretim ve yaşama yapılarına sahiptir.

İstanbul'un çeşitli semtlerine elektrik dağıtımını sırasında kullanılan elektrik direkleri ve "demir köşk" adı verilen transformatör yapıları ile yaygın bir kullanımına damgasını vuran bir bütünlük biçiminde algılanmalıdır. Yapı yerleşkesi ve bu tür yaygınlaşma araçlarının hep birlikte, dönemin üretim biçimini kanıtlayan bir müze biçiminde korunması gereklidir. SES Osmanlı Devleti'ndeki ilk elektrik santrali değildir. Payitaht İstanbul'da, örneğin Dolmabahçe'deki sıvı yakıtlı (mazotlu) santralin kurulma nedeni de Dolmabahçe Sarayı'na elektrik sağlanmasıyla ilgilidir. Esasen 1893'ten beri, İstanbul'un çeşitli semt ve yapılarına, kıyılarına ilişkin elektrifikasyon teklifleri, çeşitli Batılı firmalar tarafından kapitülasyon kazanma biçiminde gündeme getirilmektedir. Moda, Defterdar, Tophane gibi semtler bu ilk örnekler arasındadır. Sonradan Yedikule ve Hasanpaşa Gazhaneleri de bu arayışın araçları olacaklardır. Ancak SES, ilk kez kamu alanına, yani Saray(lar) yanı sıra, onlar dışındaki

kamusal alan ile özel ayrıcalıklı mülk sahiplerine de yaygın elektrik verilmesinin başlangıç aracıdır. Bölge bölge geliştirilmekte olan teklifler, SES'in başarılı olması sonucunda, bu birimin tek merkez olarak geliştirilmesiyle son bulmuştur. Bu “merkez”in yatırım kararları sırasında, kentin 1905–1910 tarihleri arasındaki yerleşimleri açısından önemli ve merkezi bir noktayı vurguladığı da bellekten uzak tutulmamalıdır. Kamunun kullanım alanındaki bu “tarihsel değer”, kentin günlük yaşantısının nitelik değiştirmesine, “elektrifikasyon kalitesi”nin yaygınlaşmasına neden olmuş; kente yeni bir kimlik ve yaşantı düzeyi kazandırırken, toplumsal ve sivil tarihin kurucu öğelerini de kendisinde barındırmıştır. SES fabrika yapıları, 1911 yılındaki kuruluşunun ardından, 1919 yılı başlarında bir temel kayması sonucunda gözden geçirilerek inşaatı yenilenmiş bulunan; 1921 yılında yeniden hizmete açıldığında, Osmanlı Devleti'nin (coğrafyasının) ilk radye temelli yapısı olma kimliğini kazanan yapılarıdır.

SES, çok değerli ofis ve konut mimarisi örneklerini bünyesinde barındırmaktadır. Bunların kendi değerlerinin yanı sıra, İstanbul içindeki konut ve apartman örnekleri ile çok yönlü olarak karşılaştırılmaları durumunda, hala içlerinde yaşanan bu yapıları birer laboratuvar “test örneği” niteliğiyle değerli kılınabilecektir. SES, içinde bulunduğu ulaşım-bakı-süreç konularını itibariyle, özelde Haliç çevresini ve genelde İstanbul'un bilim-sanat-dinence kullanımlarını yeniden sentezleyebilecek bir öneme sahiptir. (Cengizkan A., Şubat, 2005, “Silahtarağa Bir Endüstri Arkeolojisi Anıtı”, Arredamento Mimarlık).

### **8.8.1 Yapının yeniden işlevlendirilmesi**

Bugün Kağıthane ve Alibeyköy Dereleri'nin ağzında, 118.00m<sup>2</sup>'lik bir alanda kurulu olan santral; “idare binası, 3 makine dairesi, 2 kazan dairesi, atölyeler, mühendis binası, cüruftuğla imalathanesi, cami, yemekhane, lojmanlardan” oluşmaktadır. Hem Türkiye'nin, hem de İstanbul'un ilk termik santrali olan tesis, ayrıca Osmanlı Devleti'nin kurduğu ilk ve tek elektrik santrali olma özelliğini taşımaktadır. Tesis, 1983'te işlevini yitirdiğinden beri, İstanbul'da çok az bir müdahale ve kayıpla bugüne ulaşmış tek endüstri mirası olarak sayılabilir. Türkiye'de modern mimarinin önemli isimlerinden biri olan Seyfi Arkan tarafından tasarlanan makine dairesi, hem cephe kurgusu, hem de iç donanımı ile Santralin mimari ve teknolojik değerini arttıran önemli bir ektir (Köksal G., Şubat, 2005, “Türkiye ve İstanbul'un İlk Termik Santrali: Silahtarağa”, Arredamento Mimarlık).

Yaklaşık 20 yıl önce faaliyeti durdurulmuş olan Türkiye'nin ilk termik santrali olan SAS, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından müzeye dönüştürülmek üzere İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne tahsis etmiştir. Okulun sanat-kültür ve düşünce ile ilgili düşük yoğunluklu

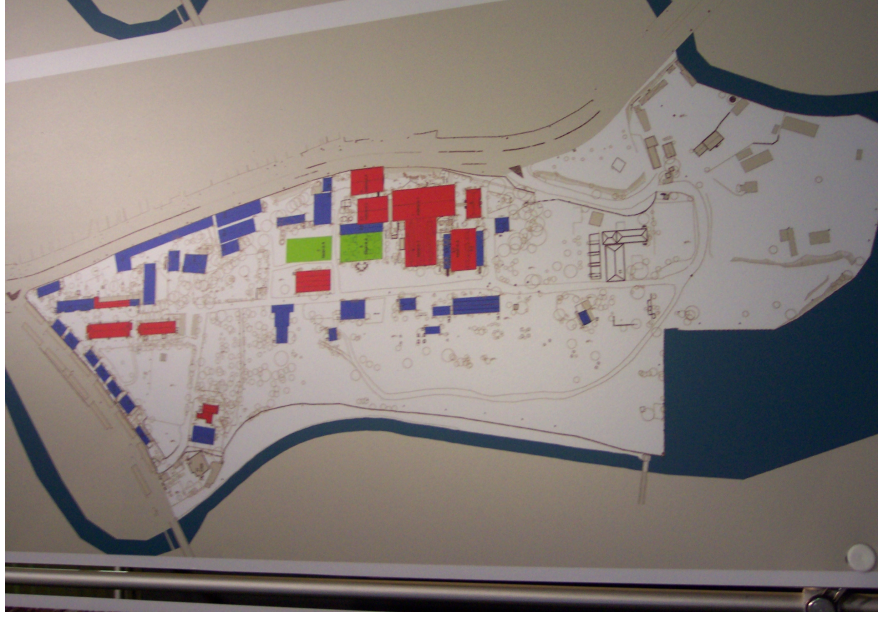
lisansüstü programları da bu ortamı paylaşacaklardır [11]. 2006 yılında açılacak olan Santral çağdaş sanat müzesi, enerji müzesi, sanatçı atölyeleri ve rezidansları, kütüphane, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin sosyal bilimler, sanat ve tasarımla ilgili yüksek lisans ve doktora programlarının yanında birçok rekreasyon faaliyetini de bünyesinde bulunduracaktır [19]. Proje N.Sayın, E.Arolat ve H.Tümertekin'in ortak çalışmaları ile tasarlanma aşamasındadır.



Şekil 8.28 Silahtarğa Elektrik Santrali yeniden değerlendirme öncesi mevcut durum



Şekil 8.29 Yeniden değerlendirme kapsamında öneri planlamalar



Şekil 8.30 Mevcut durum vaziyet planı

Kırmızı:Tescilli yapılar    Mavi:Tescilsiz Yapılar    Yeşil:Yıkılmış Olan Anıtsal Yapılar



Şekil 8.31 Önerilen vaziyet planı (9+1 Yuvarlak Masa Toplantıları Konferansı ve Sergisi)

Açık Yeşil: Mevcut trafo    Kırmızı: Restore Edilerek Korunan Tescilli Yapılar

Mavi: Restore Edilerek Korunan Tescilsiz Yapılar

Koyu Yeşil: Yıkılmış Olan Anıtsal Endüstriyel Yapılar

Sarı: Yıkılan Tescilsiz Yapıların İzleri Sürülerek Alternatifleri Tasarlanan Yeni Yapılar

### **8.8.2 Silahtarağa Elektrik Fabrikası-Bilgi Üniversitesi Silahtarağa Kampüsü Değerlendirme Sonuçları**

Döneminin tekniklerine göre çok daha ileri tekniklerle inşa edilmiş, uzun yıllar hizmet etmiş dünya üzerinde sayılı örneklerdendir. Yapıyı değerlendirilen ekip tarafından “kenttin yaratıcı enerjilerini (sanat ve bilim) tetikleyen bir merkez oluşturmak” konsepti ile yola çıkmıştır. Üniversite işlevi her zaman için ister istemez çevresinin kimliğini değiştiren bir yapıya sahiptir. Bu tür örnekleri dünyada ve ülkemizde yoğun olarak görmek mümkündür. Haliç ve çevresindeki kıpırdanmaya ek olarak üniversite işlevli yapı grubunun eklenmesi de çevre açısından önümüzdeki yıllarda çok olumlu sonuçlar doğuracaktır.

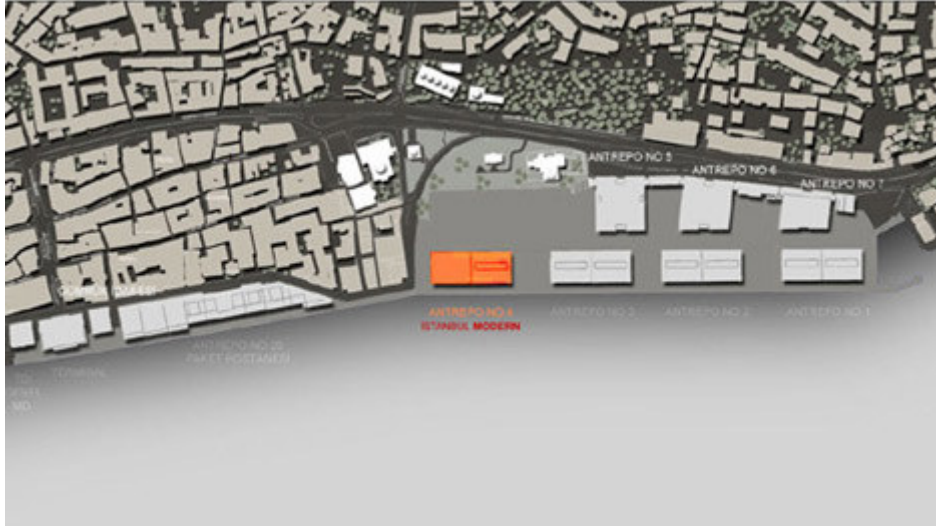
### **8.9 İstanbul Modern Sanat Müzesi**

Yapı Topkapı Sarayı'nın karşısında yer almaktadır. Tarihi Tophane Meydanı'nın yanı başında ve İstanbul silüetinin önemli bir kısmını oluşturan bir bölgede bulunmaktadır. Antrepo yapısı sade bir strüktüre sahip kişilikli bir yapıdır. (Tabanlıoğlu M., Şubat, 2005, “İstanbul Modern-Antrepodan Müzeye”, Arredamento Mimarlık).

#### **8.9.1 Tasarım süreci ve mimari özellikler**

Yapının tasarımcıları mimari yaklaşımın az olması gerektiğini, antrepo olarak algılanmasından tek farkının içindeki eserler olmasını hedeflemişlerdir. İki renk kullanılmıştır. Eserlerin sergilendiği duvarlara beyaz, geri kalan her şeyi gri yapmışlardır. Birinci kattaki ana sergi mekânını, çeşitli şekillerde gezilebilir kılan kolonların etrafını çevreleyen, 60 derece ile biten beyaz sergi duvarları ile tasarlanmış, böylece sergileme konforu sağlanılmaya çalışılmıştır. Aynı katta bir eğitim, olası toplantı salonları, müze mağazası ve tema olarak Osmanlı motifinin yeniden yorumlanarak kullanıldığı bir restoran projelendirilmiştir. Mekânlar arası ayırıcı duvarları, sürekliliği sağlayabilmek için, şeffaf cam olarak projelendirilmiştir. Kapalı bir müze kutusu yerine, değişen atmosfer koşulları ile yaşayan eserler, mekânlar izleyicilere farklı zamanlar farklı duygular yaşatır diye düşünülmüştür ve doğal ışıktan maksimum kontrollü bir şekilde faydalanmak amaçlanmıştır. Müze bir açık hava müzesidir. Zemin katı geçici sergilerin, kütüphanenin, fotoğraf sergisinin, medya alanının, sinema ve ofislerin yer aldığı bir kat olarak projelendirilmiştir. Tüm bu

fonksiyonlar ana müze işlevinin destek parçalarını oluşturmuştur. Burayı sadece bir müze olarak değil, sosyal bir buluşma mekanı olması hedeflenmiştir.(Tabanlıoğlu M., Şubat, 2005, “İstanbul Modern-Antrepodan Müzeye”, Arredamento Mimarlık). [12]



Şekil 8.32 İstanbul Modern vaziyet planı



Şekil 8.33 İstanbul Modern görüşler

### **8.10 İstanbul Modern Sanat Müzesi Değerlendirme Sonuçları**

Karaköy Antrepoları zamanında deniz ticaretinin yönetim merkezi olarak kullanılmış yapılardır. Uzun yıllar antrepo işlevini devam ettirdikten sonra yalnızca bazı bölümlerinde Türkiye Denizcilik İşletmeleri'ne ait büroların yer aldığı boş yapılar haline gelmiştir. Zamanında yapılmasına bazı kesimler tarafından şiddetle karşı çıkılmış olsa da, o dönemde şehir bu noktaya dayanmış durumda değildi. Bu anlamda da, dış ticaret limanı olarak kullanılması o zaman için mantıklı görünüyordu. Günümüzde ise, şehrin deniz sınırına her noktada dayanmış olması buranın bir liman olmasını olanaksız kılmaktadır. Taksim, Beyoğlu gibi tarihi noktalara yakınlığı ile modern sanatlar müzesi olarak yenilenmesi olumlu değerlendirilmektedir. Diğer antrepo binalarının da çeşitli bienal ve sergilerde kullanılması ile de burayı sanatsal ve kültürel aktivitelerin çekim noktası haline getirmektedir.

### **8.11 Üsküdar Paşalimanı Tekel Müzesi ve Kültür Merkezi**

Bu binalar, 1798 – 1802 tarihleri arasında tahıl ambarları olarak yaptırılmıştır. Ambarların yanında Paşalimanı Karakolu olarak kullanılan bina ise, 1842 tarihinde inşa edilmiştir. Eski adı Öküz Limanı olan Üsküdar Paşalimanı mevkiinde, Abdurrahman Ağa Camii sırasında ve Boğaziçi sahilindedir. İlk önce 1798'de karakol yanındaki kitabeli ambar yapılmıştır. Kitabenin üstünde 3.Selim tuğrası vardır. Kitabe Galata Mevlevihanesi Şeyhi Galip Dede Efendi tarafından yazılmıştır. Bundan 4 sene sonra 1802'de ikinci ambar inşa edilmiştir. Uzun yıllar Tekel Tütün Deposu olarak kullanılmış olan bu binaların içi 1950'li yıllarda daha fazla depolama alanı sağlamak için tümüyle yıkılmış sadece dış duvarları korunmuş olan binaların içine dört katlı betonarme inşaat yapılmıştır. Boğaziçi'ne 80 m cephesi olan bu taş depo binalarının derinliği 50 m 'dir. Özgün halinde 3 katlı olan ve toplam alanı yaklaşık 12.000 m2 olan binalar Tekel Genel müdürlüğü girişimi üzerine Tekel Müzesi ve Kültür Merkezi olarak inşa edilmiştir (Tekel müzesi, Üsküdar).

#### **8.11.1 Tasarım süreci ve mimari özellikler**

Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun onayladığı projeye, dış duvarlar içindeki betonarme inşaat ayıklanarak kaldırılmış, özgün taş duvarlar restore edilip sağlamlaştırılmıştır. Dış cephe duvarları, İstanbul Teknik Üniversitesi raporları doğrultusunda sadece zaman ve hava kirliliğinin oluşturduğu kirlilik yok edilecek düzeyde temizlenmiştir. Aşırı müdahalelerden kaçınılan dış cephede, depo kullanımı sırasında sonradan açılan büyük boşluklar orijinal haline getirilirken, betonarmeye çevrilen saçak silmeleri ise binanın özgün

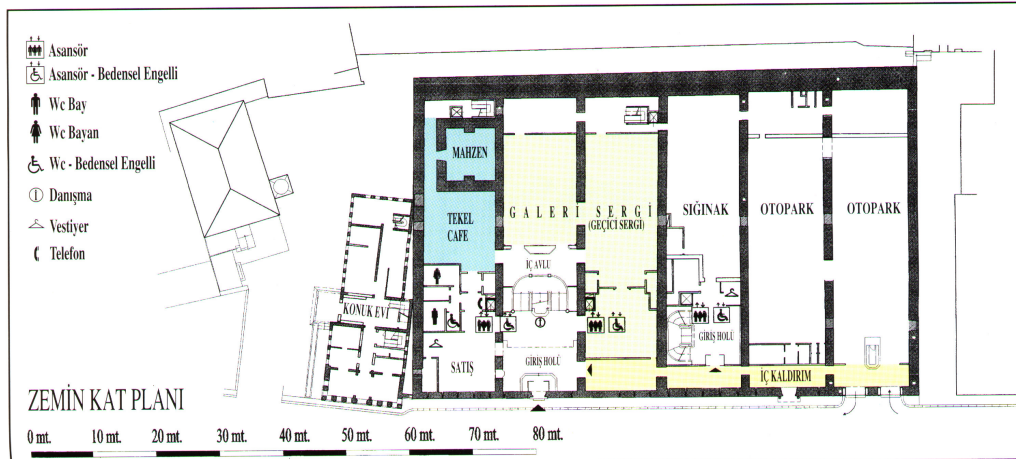
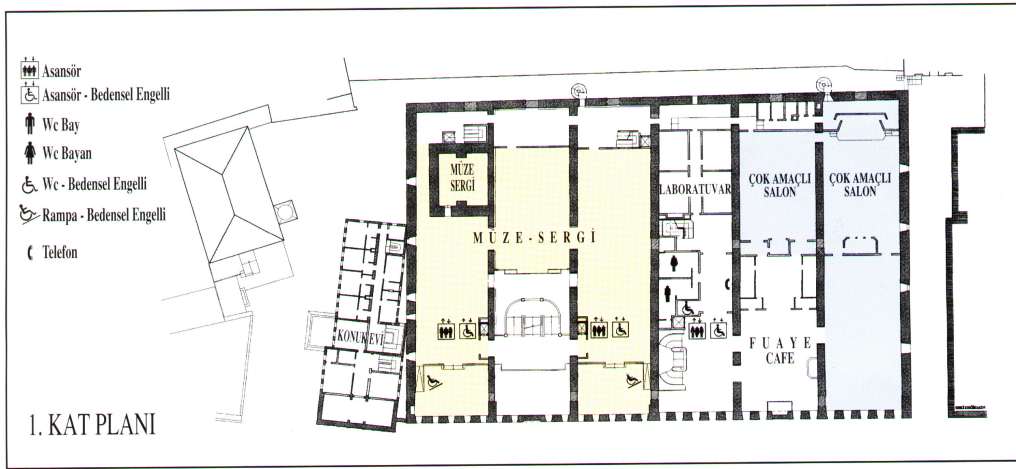
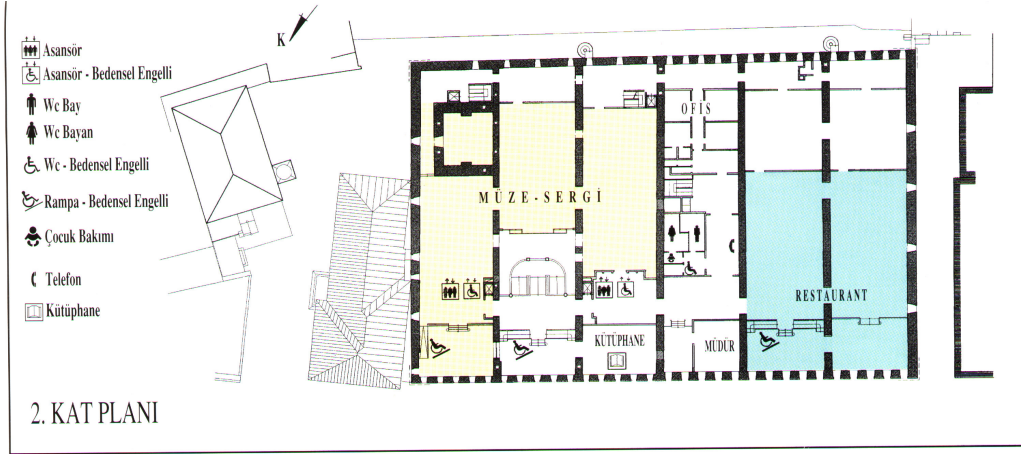
halindeki gibi küfeki taşıyla yeniden yapılmıştır. Araba çarpması sonucu tahrip olan giriş kapısı da, özgün parçaları yeniden bir araya getirilerek onarılmıştır.

Altı bölümden oluşan binaların güneydeki üç bölümü kültür merkezi, kuzeydeki üç bölümü ise müze ve sanat galerisi olarak ayrıldı. Müze içinde yaklaşık 2200 metrekare sergi alanı olarak kullanılacaktır. Bu bölümde tütün, alkollü içkiler, tuz, kibrit ve benzeri ürünlerin üretim süreci, bilgi panoları video ile ziyaretçilere aktarılacaktır. Üretimde kullanılan araç - gereçlerden örneklerin de sergileneceği bu bölümde ayrıca, ahşap, taş, metal ve kâğıt baskı eserlerinin sürekli bakım ve onarımının yapılacağı dört laboratuvar yer almaktadır.

Müzedede bulunan eserler:

- Atatürk için yapılan ilk sigara örnekleri, Cumhurbaşkanlarımız için yapılan özel sigaralar.
- Sigara paketlenme, puro ve dokuma makinesi, tezgâh ve avadanlıklar.
- 1925 model İtalyan yapımı itfaiye otomobili.
- Sigara poşeti, karton kutu ve diğer ambalaj malzemeleri.
- Fabrikada yapılan sigaraları gösteren katalog.
- Reji idaresi zamanında yapılan sigara örnekleri.
- Yağlıboya tablolar.
- Reji idaresinden kalan masa, sandalye, çalışma ofisi, büro malzemeleri, abajurlar, kalite kontrol cihazı ve malzemeleri.
- Eski tip kalorifer, radyatör, çini sobalar, mühürler ve muhtelif kişilerce bağışlanan malzemeler.
- Yurdumuza gelen yabancı devlet adamları için yapılan özel sigara ve paket örnekleri.
- Yurdumuzda üretilen tütün tipleri, balyaları ve balya sandığı örnekleri.

Müzedede bulunan tarihi eserler Cibali Tütün Fabrikası'nın da içinde bulunduğu İstanbul'daki diğer Tekel merkezlerinden getirilmiştir.



Şekil 8.34 Uygulanan müze projesi planları



Şekil 8.35 Üsküdar Tekel Müzesi

### 8.11.2 Üsküdar Paşalimanı Tekel Müzesi ve Kültür Merkezi Değerlendirme Sonuçları

Yapı grubu her şeyden önce İstanbul Boğazı'nda oluşturduğu silüeti ve gabarisi ile merak duygusu oluşturmaktadır. Yapı kabuğunun ve iç mekândaki mevcut ana duvarların korunması ile değerlendirme yoluna gidilmiştir. Fakat iç duvarları korumak amacı ile mekânların çoğu parçalanmak zorunda kalmıştır. İç mekâna girildiğinde yapıyı algılama duygusu azalmaktadır. Yapının mimarı, yapıya çok fazla müdahale etmeden tasarım yapmayı amaçlamıştır.

## SONUÇ

Koruma kavramı her ülkede kendini toplumsal yapının düzenine ve yaşayış biçimine göre ortaya koysa da, ICOMOS tarafından ortaya konulan kararlar ülkelerin koruma kapsamının aynı payda da birleştirmesini sağlamıştır.

Yeni bir işlevle yaşatılması öngörülen bir yapıda, işlevsel değişiklik koruma yöntemlerini ve ilkelerini zorlayamaz. Bu noktada koruma yöntemlerini zorlamanın herhangi bir gerekçesi olamaz. Uygun bir işlev ile yapıyı ayakta tutma, yapının karakterini, anısını bozmayacak nitelikte müdahaleleri içermelidir.

Her yapı, yapıldığı zaman diliminden maksimum kullanımı sağlayarak karşı karşıya kaldığı gereksinim düzeyine bir takım işlevleri ortaya koyarak hizmet etmektedir. Değişim hızının önüne geçilemediği göz önüne alındığında, yapıların özgün işlevlerini kaybetmeleri ve kimliklerini kaybetmeden ya bazı düzenlemeler ile aynı işlevini devam ettirmesi ya da başka amaçlara hizmet etmeleri olasıdır. Mimari anlamda yapının ‘anı’sının korunduğu düzenlemeler ve değerlendirmeler her zaman esas olmalıdır. Değerlendirme çalışmasına başlanmadan önce öncelikle fayda-maliyet ve fayda-değer analizleri yapılmalıdır. Değerlendirme aşamasında işin profesyonel hizmet adamları tarafından yapılması ve kamu yararı doğrultusunda değerlendirilmesi gerekir. Yapılan değerlendirme çalışması, toplumun isteklerine ve ihtiyaçlarına cevap verebilir olmalıdır.

Yapısal varlık, özgün biçimi strüktür ve malzemesiyle ayakta tutulabildiği oranda koruma başarıya ulaşmış sayılmaktadır. Doğru uygulamalarla korunmuş yapı, ait olduğu dönemle ilgili yapıım teknikleri, mimari nitelikler ve sosyal yaşam gibi konularda sunduğu veriler aracılığıyla, yazılı tarihten daha aydınlatıcı ve öğretici olabilir (Çatay, 2002).

Yapı topluma hizmet ettiği sürece etkinliğini korur ve bu uğurda birçok aşamadan geçerek insan zihnindeki yerini alır. Toplum işlevini yitiren, fiziksel eskimeye uğrayan, dinsel, kültürel, sosyal vb. kullanımları farklılaşmış yapıların kent kurgusu içindeki yerini belirler. Yok eder-tahrip eder ya da varlığının sürmesini sağlar. Ancak geçen zaman boyunca korunması-yaşatılması gereken yapıların kültürel ve tarihsel miras olarak korunması gerekli makamlarca farkında olunması gereken bir konudur.

İşlevin sadece yapı ile uyumu değil bunun yanı sıra çevre ile uyumu da doğru saptanmalıdır. Yeniden değerlendirme çalışması ile yapının ve çevresinin her yönlü analiz edilmeli, yapıım

sisteminin-mevcut konstrüksiyonun tespitinin doğru yapılması, maliyet araştırılmasının yapının o günkü durumuna göre yapılması, herhangi bir ekleme söz konusu ise bunun mevcut strüktür-malzeme ile uyumu yapılması danışmanlar ve uzmanlar dahilinde gerçekleştirilmelidir.

Değerlendirme çalışması tekil olarak değil, kentsel hatta bölgesel etkileri göz önünde tutularak yapılmalıdır. Haliç gibi birçok endüstriyel arkeoloji örneğini bünyesinde bulunduran çevreler, tekil olarak düşünülmemeli o bölgenin gelişmesini ve birbirleriyle uyumu düşünülerek yapılmalıdır.

Yapılar yapılan analiz çalışmalarına ve işlev alternatiflerine rağmen yapı ve çevresi yeniden değerlendirmeyi kabul etmiyor ise bu durumda yapı adeta açık bir müze gibi düşünülebilir. Kullanımı bu şekilde sağlanabilir.

Yapıların yeniden değerlendirilmesi yapılırken profesyonel bir ekip dahilinde çalışmalar yapılması gerekmektedir. Mevcut yapıda korunacak öğeler ve bu doğrultuda verilecek işlev mimar, kentsel tasarımcı, kent plancısı, restoratör, endüstri arkeologu, sosyolog gibi konunun uzmanları olan kişiler tarafından tespit edilmelidir.

Günümüzde kendi kaderine bırakılmış, tarihsel ve kültürel miras değere sahip birçok yapı kötü kullanıma maruz bırakılmakta, Vandalizm ile karşı karşıya kalmaktadır. Tarihsel ve kültürel mirasın kanıtı olan yapılara sahip çıkılmalı, halkın da bu konuda bilinçlendirilmesi gereklidir.

## KAYNAKÇA

- Ahunbay Z., (1999), “Tarihi Çevrede Koruma ve Restorasyon”, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Akalın E. O. (2003), “Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Alan Araştırması, Dolapdere Örneği”, İTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akbelege C.,(2004), “Haliç ve Çevresinde Yeniden İşlevlendirilen Sanayi Yapılarının Çevre Halkla Etkileşimi Bağlamında İncelenmesi ve Silahtarağa Elektrik Santrali İçin Öneriler”, YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Altınoluk Ü., (1998), “Binalarda Yeniden Kullanım”, YEM Yayınları, İstanbul.
- Architectural Review, (2001), “Great Court-Museum Remodelling,Bloomsbury,London”, Sayı:1248-Şubat, Syf.74-79.
- Arredamento Mimarlık Dergisi, (2000), “Tate Modern-Santralin Yeniden Doğuşu-Ekinciöğlü M.,” Sayı 2000/08, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Arredamento Mimarlık dergisi, (2000), “Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine ve Hırka-i Saadet Koşulları Düzenlemesi”, Sayı 2000/10, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Arredamento Mimarlık Dergisi, (2001), “Endüstri Yapıları-Tekeli D.”Sayı 2001/02, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Arredamento Mimarlık Dergisi, (2001), “Kadıköy-Hasanpaşa Gazhanesi-Tanyeli G.,Aslan D.”Sayı 2001/07-08, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Arredamento Mimarlık Dergisi, (2002), “20.Yüzyıl Endüstri Mirasının Korunmasına Bir Örnek: Bakırköy İspirtohane Binası-Akın N.,Kahya Y., Salman Y.”, Sayı 2001/05, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Arredamento Mimarlık Dergisi, (2002), “Sabancı Müzesi:Dönüşümün Kurgusu”, Savaş A.,Erkal N., Sayı 2002/09, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Arredamento Mimarlık Dergisi, (2004), “Haliç’te Dönüşüm-Cibali Tütün Fabrikası’ndan Kadir Has Üniversitesi’ne-Alper M.”,Sayı 2004/07-08, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Arredamento Mimarlık Dergisi, (2005), “İstanbul Modern-Antrepodan Müzeye-Tabanlıoğlu M.”, Sayı 2005/02, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Architecture New York(ANY), Tate Frames Architecture, (1996), Herzog&de Meuron ,Sayı 13.
- Arolat E., Tümertekin H., Sayın N.,Temmuz, 2005, “Bilgi Silahtarağa Kampüsü-Silahtarağa Elektrik Santrali Dönüşümü” , 9+1 Yuvarlak Masa Toplantıları Konferansı.
- Aşkun (Yüce) İ., (2002), “Mimari Anıtların Yeniden İşlevlendirilmesi,(basım aşamasında)”
- Avcı N.,(2003), “Anıtsal Yapılara Uygulanabilecek Eklerin Çeşitlerinin Araştırılması ve Örneklerle Açıklanması”, YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bektaş C.,(1992), “Koruma Onarım”,YEM Yayınları,İstanbul.

- Belge M.(2003), “İstanbul Gezi Rehberi”,Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Brooker G.-Stone S.(2004), “Rereading-interior architecture and design principles of remodelling existing building”, RIBA Enterprises, Londra.
- Çatay İ.(2002), “Tarihi Yapıların Aydınlatma Sorunları ve Aydınlatma Sistemlerinin Restorasyon İlkeleri Açısından İncelenmesi”, İTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Domus Dergisi, (2000), “Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi”-Tanyeli G., “Koruma’dan Yeniden-İşlevlendirme’ye Sürdürülebilir Kent”-Uçkan Ö. , “Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi”, “Vekile Tepeden Bakmak”, Aralık-Ocak, Sayı 8, İstanbul.
- Douglas J.(2002), “Building Adaptation”, Reed Educational and Professional Publishing, Heriot Watt University-Edinburgh, Syf.2–10
- Erdoğan S., (2002), “Endüstri Arkeolojisi Kapsamında İstanbul’daki 19.yy. Endüstri Yapılarında İşlev Dönüşümüne Bağlı Mimari Mekan Analizi”, YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hançerlioğlu O.(1994), “Felsefe Sözlüğü” , İstanbul-Remzi Kitapevi.
- İzgi U., (1999), “Mimarlıkta Süreç” , Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, Syf.197-199.
- Kapubağlı S., (2004), “Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma ve İstanbul Örneğinde İnfill Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kuban D., (1973), “Mimarlık Kavramları” , İTÜ Yayınları.
- Kuban D., (2000), “Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu-Kuram ve Uygulama ”, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2000, İstanbul.
- Nurel M., (1990), “Haliç Sütluce Mahallesi ve Karaağaç Kurumları”, YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Öter H.(1996), “Kullanımdışı Kalmış Binaların Dönüştürülmesi Sorununa İlişkin Bir Deneme”, İTÜ Yüksek Lisans Tezi, Haziran.
- Powell K.,(1999), “Architecture Reborn-The conversion and reconstruction of old buildings”, Laurence King Publishing,
- Sarıcı S., (1990), “Yapılarda Fonksiyonel Eskimeye Bağlı İşlev Değişimleri”, YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Schittich C.,(2003), “in Detail-Building in Existing Fabric- Refurbishment · Extensions · New Design”, Edition Detail, 136-143.
- Sey Y. - Tapan M., (1976), “Değerlendirmede Temel Sorunlar ve Mimarlıkta Değerlendirme”, İTÜ Yayınları, Sayı 11, Syf.25-34.
- Şener H., (1977), “Geleneksel Konutların Onarım Yenileme Çalışmalarına İhtiyaçsal Değerlendirme Yolu ile Bir Yaklaşım”, İTÜ Doktora Tezi, İstanbul.
- Tokman Z.(1989), “İşlevsel ve Fiziksel Eskimeye Uğramış Binaların Değerlendirilmesi ve Yeni İşlev Seçimi: Bir Bilgisayar Modeli”, İTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Tümer S.,(2003), “Kentsel Alanda İşlevini Yitirmiş Sanayi Tesislerinin Dönüştürülme Sürecine Yönelik Bir Model” , MSÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Tütengil A.,(1995), “Yapısal Kültür Varlıklarının Fayda Değer Analizine Bağlı Bir Yöntemle Değerlendirilmesi”, İTÜ Doktora Tezi, İstanbul.

Ülker H., (1985), “Koruma Amacına Yönelik Bir Yenileme Çalışması”, İTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

(1996),“Tarihi Çevre İçinde Binaların Yeniden Kullanımı, Galata Örneği”, MSÜ Doktora Tezi, İstanbul.

**INTERNET KAYNAKÇASI**

- [1] [www.restorasyon.org](http://www.restorasyon.org)
- [2] [www.sciencedirect.com](http://www.sciencedirect.com)
- [3] [www.ghirardellisq.com](http://www.ghirardellisq.com)
- [4] [www.archnet.org/library](http://www.archnet.org/library)
- [5] [www.dekorativ.tripod.com/travel\\_holiday\\_turkey\\_selcuk\\_ephesus](http://www.dekorativ.tripod.com/travel_holiday_turkey_selcuk_ephesus)
- [6] [www.archidose.org/May99/053199.htm](http://www.archidose.org/May99/053199.htm)
- [7] [www.nyc-architecture.com/SOH/SOH063.htm](http://www.nyc-architecture.com/SOH/SOH063.htm)
- [8] [www.globalgallery.com/enlarge/005-13596/](http://www.globalgallery.com/enlarge/005-13596/)
- [9] [www.rmkmuseum.org.tr](http://www.rmkmuseum.org.tr)
- [10] [www.netpano/kocmuzesi](http://www.netpano/kocmuzesi)
- [11] [www.santralistanbul.org](http://www.santralistanbul.org)
- [12] [www.istanbulmodern.org](http://www.istanbulmodern.org)
- [13] [www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/03/17/yasam/yasamprn4.html](http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/03/17/yasam/yasamprn4.html)
- [14] [www.muze.sabanciuniv.edu/index.php](http://www.muze.sabanciuniv.edu/index.php)
- [15] [www.webpaketi.com/webpack/user/bakirkoy/IspirtohaneKulturSanatMrkz.html](http://www.webpaketi.com/webpack/user/bakirkoy/IspirtohaneKulturSanatMrkz.html)
- [16] [www.archifact.net/archifact/html/1/2002/20020228/20020228\\_1.html](http://www.archifact.net/archifact/html/1/2002/20020228/20020228_1.html)
- [17] [www.wowturkey.com](http://www.wowturkey.com)
- [18] [www.ntvmsnbc.com/news/355325.asp](http://www.ntvmsnbc.com/news/355325.asp)
- [19] [www.omim.org.tr](http://www.omim.org.tr)

**EKLER**

Ek 1 Sözlük

Ek 2 Venedik Tüzüğü

**EK 1 SÖZLÜK**

Contextual : Bağlamsal.

Dogma: Doğruluğu sınanmadan benimsenen, bir öğretinin veya ideolojinin temeli yapılan sav, nas, inak.

Epistemoloji: Bilim-bilgi kuramı (Fransızca'da sözcüğün kök anlamına uygun olarak kullanılır). Bilimlerin koyduğu sorunları inceleyen felsefe dalı.

Gabari: Bir binanın, yöre yapısına göre öngörülen azami yüksekliği.

Lengerhane: Osmanlı döneminde donanmaya çıpa ve döküm parçaları yapan yer.

Metaformik: Başkalaşmış.

Nosyon: Kavram.

Nüve: Bir şeyin özü, çekirdek.

Ören: Eski yapı veya şehir kalıntısı.

Rölatif: Bağıntılı.

Volumetri: Yapının çevre içindeki hacimsel durumu.

Vandalizm: Eski kültür ve sanat anıtlarını yakıp yıkma, bunların değerini bilmeme.

Vestibül: Giriş, antre, lobi.

## **EK 2 VENEDİK TÜZÜĞÜ**

Venedik Tüzüğü (Mayıs 1964)

### Tanımlar

Madde 1 - Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Madde 2 - Kültür varlığının korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

### Amaç

Madde 3 - Kültür varlığının korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.

### Koruma

Madde 4 - Kültür varlığının korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.

Madde 5 - Kültür varlığının korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

Madde 6 - Kültür varlığının korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer gelenek-sel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştir-meye izin verilmemelidir.

Madde 7 - Bir kültür varlığı tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümünün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına kültür varlığının korunması bunu gerektirdiği ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir.

Madde 8 - Kùltür varlığının tamamlayıcı öğeleri sayılan heykel, resim gibi süslemeler, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir.

#### Onarım

Madde 9 - Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, kùltür varlığının estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli her-hangi bir eklemenin mimari kompozisyondan farkı anlaşılabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işi-ne başlamadan önce ve bittikten sonra, kül-tür varlığının arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

Madde 10 - Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilim-sel verilerle ve deneylerle geçerliliği sap-tanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak kùltür varlığı sağlanlaştırılabilir.

Madde 11- Kùltür varlığına mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir kùltür varlığı üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üzerinde kararı vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz.

Madde 12 - Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçim-de yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

Madde 13 - Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.

## Tarihi Yerler

Madde 14 - Kültür varlığının buldukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınıp, yaşanır Şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir. Böyle yerlerde yapılacak koruma ve onarım çalışmaların-da, daha önceki maddelerde açıklanan ilkelerden esinlenmelidir.

## Kazılar

Madde 15 - Kazılar 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılar-da uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır.

Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bundan başka, kültür varlığının anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye başvurulmalıdır.

Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen (a priori) vazgeçilmelidir. Yalnız anastylosis'e, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmede kullanılan madde her zaman ayırt edilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, kültür varlığının korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

## Yayın

Madde 16 - Bütün koruma, onarım ve kazı içlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar halinde kesin belgeler hazırlanmalıdır.

Temizlemenin, sağlamlaştırmanın, yeniden düzenlemenin ve birleştirmenin her safhası - çalışma sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler göz önünde tutularak- raporda gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırmacılar bundan yararlanabilmelidir. Bu raporların yayınlanması tavsiye edilir.

**ÖZGEÇMİŞ**

Doğum tarihi	08.09.1981	
Doğum yeri	Kayseri	
Lise	1996-1999	Kayseri Nuh Mehmet Küçükçalık Anadolu Lisesi
Lisans	1999-2003	Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2003-2005	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimari Tasarım Lisansüstü Programı

**Çalıştığı kurum(lar)**

2004	Esmim Mimarlık Dekorasyon Ltd.Şti.
2004-2005	Tuşba Mimarlık A.Ş.

